

Iseljavanje iz Republike Hrvatske s aspekta održivog razvoja: primjer kvalitativne analize iseljenika iz Međimurske županije

Zadavec, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:882011>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Martina Zadavec

**ISELJAVANJE IZ REPUBLIKE
HRVATSKE S ASPEKTA ODRŽIVOG
RAZVOJA: PRIMJER KVALITATIVNE
ANALIZE MLADIH ISELJENIKA IZ
MEĐIMURSKE ŽUPANIJE**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2021.

MARTINA ZADRAVEC

2021.

DIPLOMSKI RAD

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

MARTINA ZADRAVEC

**ISELJAVANJE IZ REPUBLIKE
HRVATSKE S ASPEKTA ODRŽIVOG
RAZVOJA: PRIMJER KVALITATIVNE
ANALIZE MLADIH ISELJENIKA IZ
MEĐIMURSKE ŽUPANIJE**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Irena Cajner Mraović

Zagreb, 2021.

Naslov rada: Iseljavanje iz Republike Hrvatske s aspekta održivog razvoja: primjer kvalitativne analize mladih iseljenika iz Međimurske županije

Naslov rada na engleskom jeziku: Emigration from the Republic of Croatia from the aspect of sustainable development: an example of the qualitative analysis of youth emigrants from Međimurje County

Sažetak

Budući da najnoviji val iseljavanja iz gotovo svih područja Republike Hrvatske u europske zemlje predstavlja ekonomski, gospodarski, socijalni i demografski problem, predmet istraživanja ovoga rada je analiza iseljavanja mladoga stanovništva s područja Međimurske županije kao jedne od razvijenijih hrvatskih županija u kontekstu održivog razvoja koji predstavlja svojevrsne smjernice za balansiranje i unaprjeđenje kvalitete života kao što je to predstavljeno u Agendi Ujedinjenih naroda do 2030. godine, a koja ističe 17 ciljeva održivog razvoja. Cilj je ovoga rada prikazati razloge iseljavanja i namjeru povratka iseljenika iz Međimurske županije uspoređujući pritom iseljeničku sliku Međimurske županije i cjelokupne hrvatske iseljeničke slike u kontekstu ciljeva održivosti. U radu je korištena kvalitativna metoda istraživanja na uzorku od šest mladih iseljenika/ca iz Međimurske županije, a koji u vrijeme istraživanja žive u nekoj od europskih zemalja. Korišteni instrument je vodič za polu-strukturirani dubinski intervju. Rezultati ovoga istraživanja pružaju praktične implikacije za kreiranje javnih politika sukladno različitim činiteljima i razlozima iseljavanja. Dok postoje razlike u rezultatima istraživanja vezanima za odlazak mladih iz Hrvatske i rezultatima o namjeri povratka u domovinu iz inozemstva, mogu se uočiti određene sličnosti u shvaćanju važnosti i promicanja 17 ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih naroda u različitim europskim zemljama. Tako unatoč boljoj kvaliteti života, uvjetima stanovanja, financijskim prilikama i zadovoljstvu zaposlenjem u inozemstvu za razliku od one u Hrvatskoj, još uvijek postoji namjera povratka u domovinu kod većine iseljenika. Ipak, bez mogućnosti samoostvarenja, dostojanstvenoga rada, financijskih prilika, smanjenja nejednakosti, učinkovitih i poštenih institucija ne može se govoriti o održivosti u kontekstu iseljavanja međimurskoga stanovništva.

Ključne riječi: *mladi hrvatski iseljenici, iseljavanje, održivi razvoj, Međimurska županija, Republika Hrvatska*

Abstract

Since the latest wave of emigration from almost all areas of the Republic of Croatia to European countries represents an economic, economic, social and demographic problem, the subject of this paper is the analysis of emigration of young people from Međimurje County as one of the most developed Croatian counties in the context of sustainable development. Guidelines for balancing and improving the quality of life as presented in the 2030 United Nations Agenda, which outlines 17 sustainable development goals. This paper aims to present the reasons for emigration and the intention of the return of emigrants from Međimurje County, comparing the emigrant picture of Međimurje County and the overall Croatian emigrant picture in the context of sustainability goals. The paper uses a qualitative research method on a sample of six young emigrants from Međimurje County, who at the time of the research live in one of the European countries. The instrument used is a guide to a semi-structured in-depth interview. The results of this research provide practical implications for policy making according to different factors and reasons for emigration. While there are differences in the results of research related to the departure of young people from Croatia and the results of the intention to return home from abroad, certain similarities can be observed in understanding the importance and promoting the 17 UN Sustainable Development Goals in different European countries. Thus, despite a better quality of life, living conditions, financial opportunities and job satisfaction abroad, unlike in Croatia, most emigrants still intend to return home. However, without the possibility of self-realization, dignified work, financial opportunities, reduction of inequality, efficient and fair institutions, one cannot speak of sustainability in the context of the emigration of the population of Međimurje.

Key words: *young Croatian emigrants, emigration, sustainable development, Međimurje County, Republic of Croatia*

Sadržaj

1. Uvod	2
1.1. Stanovništvo i stupanj (ne)zaposlenosti u Međimurskoj županiji	3
2. Cilj i problemi	7
3. Teorijski okvir	8
3.1. Održivi razvoj	8
3.1.1. <i>Program održivog razvoja do 2030. godine i ciljevi održivog razvoja prema Ujedinjenim narodima</i>	10
3.2. Međimurje/Međimurska županija	13
3.3. Faze iseljavanja iz Međimurske županije	15
3.3.1. <i>Prva faza iseljavanja</i>	17
3.3.2. <i>Druga faza iseljavanja</i>	19
3.3.3. <i>Treća faza iseljavanja</i>	20
3.3.4. <i>Četvrta faza iseljavanja</i>	22
3.3.5. <i>Njegovanje odnosa s rodnim krajem</i>	23
3.4. Razlozi donošenja odluke na migriranje	24
4. Metoda	25
4.1. Sudionici	25
4.2. Instrumenti	27
4.3. Postupak	27
5. Rezultati	28
5.1. Sociodemografska obilježja	28
5.2. Razlozi iseljavanja	29
5.3. Zadovoljstvo životnim standardom i zaposlenjem u mjestu/zemlji trenutnog stanovanja	36
5.4. Uvažavanje i spremnost na promicanje 17 ciljeva održivog razvoja	43
6. Rasprava	62
7. Zaključak	66
Popis literature	68

1. Uvod

Pregledom povijesnih trendova iseljavanja iz Republike Hrvatske, može se uočiti kako je sjeverni dio Hrvatske oduvijek bio izložen iseljavanju domicilnog stanovništva u europske zemlje čemu svjedoče i određene faze iseljavanja razlikujući pritom unutarnju, privremenu i vanjsku migraciju. Iako su i u prošlosti razlozi iseljavanja bili uglavnom ekonomske naravi, o takvim razlozima možemo govoriti i danas, ali u ponešto drukčijem smislu. Naime, dostojna plaća za dostojno osiguran svakodnevni život svake osobe trebala bi biti primarna vodilja svake zemlje kako bi svojim stanovnicima pružala dovoljno što bi na kraju rezultiralo sve manjim ogorčenjem ili nezadovoljstvom, a samim time i odlaskom u stranu zemlju koja hrvatskom pa tako i međimurskom stanovništvu trenutno osigurava možda i više od toga. Nezadovoljstvo primanjima, ali i društveni problemi s kojima se hrvatsko društvo susreće na svakodnevnoj razini, a dotiču se korupcije, institucionalnih problema navode ljude na odlazak iz domovine što je i jedan od razloga zbog kojeg se ukupan broj hrvatskog stanovništva svake godine sve više smanjuje. Prema navedenom, iseljavanje nije samo ekonomski, gospodarski, socijalni, demografski problem nego u značajnoj mjeri predstavlja i problem održivoga razvoja.

S obzirom na problem iseljavanja upravo mlade populacije ponajviše u dobi od 20 do 39 godina života (Državni zavod za statistiku, 2020) što predstavlja problem na nacionalnoj razini, u ovom se istraživanju fokus stavlja na Međimursku županiju kao jednu od najgušće naseljenih županija odnosno županiju s najvećim brojem stanovnika na km² u odnosu na ostatak Hrvatske. Službeni podatci Državnog zavoda za statistiku (2020) pokazuju kako se u Republici Hrvatskoj od 2010. do 2019. godine broj hrvatskih iseljenika povećao za više od 90%. Naime, u Hrvatsku je 2019. godine uselilo 37.726 osoba dok je Hrvatsku napustilo 40.148 hrvatskih državljana. Pritom je najveći broj registriranih hrvatskih državljana od 2010. do 2019. godine uočen u zemljama kao što su Njemačka, Austrija i Irska Irskoj (Rajković Iveta i Horvatin, 2017, prema Jerić, 2019: 23). U ovome radu stoga polazimo od općeg prema specifičnom aspektu pri čemu održivi razvoj predstavlja općenitu razinu, dok iseljavanje s područja Međimurske županije predstavlja specifičnu razinu. Potrebno je prepoznati izvore i dimenzije problema koji nas zanimaju i koji se ovim istraživanjem nastoje produbiti, a jedino otkrivanje navedenoga može dovesti do kvalitetnih zaključaka i rješenja kojima bi se takvi problemi u budućnosti mogli spriječiti.

Ljudi su zapravo ključan aspekt održivog razvoja. Premda se o održivom razvoju i problemu iseljavanja mladih iz Republike Hrvatske stalno govori, i dalje nisu poduzeta

nikakva konkretna rješenja pomoću koji bi se navedeni problemi mogli riješiti ili pak u određenoj mjeri ublažiti. Dosadašnja istraživanja koja su provedena bave se uglavnom demografskim pokazateljima Međimurske županije odnosno socio-demografskim obilježjima (Magdalenić, 1994), općim obilježjima vanjske migracije međimurskog stanovništva (Mesarić Žapčić & Njegač, 2008). Također, istraživalo se starenje stanovništva pograničnih područja u Republici Hrvatskoj među koje ubrajamo i Međimursku županiju (Nejašmić & Toskić, 2015), zatim suvremeni demografski razvoj Međimurske županije s posebnim naglaskom na Donje Međimurje (Laci 1993), analizirana je i međimurska povijest iseljavanja (Kalšan, 2006). Međutim, i dalje raspoložemo malim brojem istraživanja iseljavanja iz Hrvatske u zapadnoeuropske zemlje kao što su Njemačka, Irska, Danska, Švicarska (Rajković Iveta i Horvatin, 2018; Jerić, 2019, Pavlović Vinogradac, Cajner Mraović, Ružić, 2020; Levak, Luchetti & Jurčević, 2020, Jurić, 2020; Marinović Golubić i Peračković, 2020). Samim time, raspoložemo vrlo malim brojem istraživanja iseljavanja u kojima je fokus stavljen upravo na Međimursku županiju (Mesarić Žapčić & Njegač, 2008).

S obzirom na činjenicu da iseljavanje iz Međimurske županije s aspekta održivog razvoja nije bio predmet dosadašnjih istraživanja upravo je ovaj rad posvećen istraživanju iseljavanja međimurskoga stanovništva posebice u razdoblju nakon pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji 2013. godine čime je na neki način omogućena lakša migracija u različite europske zemlje (Pokos, 2017: 16-23).

1.1. Stanovništvo i stupanj (ne)zaposlenosti u Međimurskoj županiji

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine u Međimurskoj županiji zabilježeno je 113.804 stanovnika (Tablica 1), od toga 55.601 muškaraca i 58.203 žena (Državni zavod za statistiku, Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, 2011). S udjelom od 2,65% Međimurska županija sedamnaesta je po broju stanovnika u Republici Hrvatskoj (4.284.889) (Masterplan razvoja turizma Međimurske županije do 2020., 2016: 11).

Tablica 1. *Broj stanovnika Međimurske županije od 1857. do 2011.*

Godina	Broj stanovnika	Ind. 1857.=100
1857.	55.412	100
1869.	61.397	113
1880.	66.638	120
1890.	73.728	133
1900.	79.808	144
1910.	88.623	163
1921.	92.760	167
1931.	99.346	179
1948.	110.686	199
1953.	112.551	203
1961.	112.073	202
1971.	115.660	208
1981.	116.825	210
1991.	119.866	216
2001.	118.426	213
2011.	113.804	205

Izvor: Državni zavod za statistiku, Naselja i stanovništvo RH 1857- 2001; Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2011.; izrada: autorica rada

Godine 2013. koju smatramo jednom od prekretnica s obzirom na to da upravo tada Republika Hrvatska dobiva članstvo u Europskoj uniji, Međimurska županija ipak ubraja u županije s nižom stopom nezaposlenosti (17,2%) (Hrvatski zavod za zapošljavanje, Godišnjak, 2013: 12), a prosječni broj nezaposlenih osoba za 2012. i 2013. godinu iznosi

7.923 (Hrvatski zavod za zapošljavanje, Godišnjak, 2013: 18). Usporedbe radi, nekoliko godina kasnije od ulaska Hrvatske u Europsku uniju, točnije 2019. godine prosječni broj nezaposlenih osoba u Međimurskoj županiji iznosi 2.111 dok je 2020. godine zabilježeno 2.435 nezaposlenih osoba. Pritom je najveći broj mladih u dobi do 24 godine života od ukupnog broja nezaposlenih zabilježen u Međimurskoj županiji (20,8%) uz Požeško-slavonsku (22,7%) i Bjelovarsko-bilogorsku (21,1%) županiju (Hrvatski zavod za zapošljavanje, Godišnjak, 2020: 16). Ujedno, najmanje je osoba sa završenim srednjoškolskim, višim ili visokoškolskim obrazovanjem zaposleno upravo u Međimurskoj (60,7%), Sisačko-moslavačkoj (62,9%) i Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (65,2%) (Hrvatski zavod za zapošljavanje, Godišnjak, 2020: 16).

Ukupan broj zaposlenih osoba iz Međimurske županije u inozemstvu 2013. godine iznosi 107 (Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2013). Uspoređujući broj iseljenih neposredno prije te nakon ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju i koristeći mjesečne statističke biltene o evidencijama o radnom odnosu Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (2013) u sljedećoj je tablici (2) prikazan broj službeno registriranih iseljenih i zaposlenih osoba iz Međimurske županije u 2013. godini u inozemstvu po mjesecima:

Tablica 2. *Broj zaposlenih s područja Međimurske županije u inozemstvu*

Mjesec i godina	Broj zaposlenih
siječanj 2013	2
veljača 2013	3
ožujak 2013	2
travanj 2013	19
svibanj 2013	9
lipanj 2013	5
srpanj 2013	10
kolovoz 2013	8
rujan 2013	15

listopad 2013	11
studeni 2013	7
prosinac 2013	13

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Mjesečni statistički bilteni siječanj – prosinac 2013

Prema evidencijama radnog odnosa Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (2020), mjesečni statistički bilteni pokazuju kako su u 2020. godini 162 osobe s područja Međimurske županije zaposlene u inozemstvu. Mjesečni broj zaposlenih u inozemstvu iz Međimurske županije prikazan je u nastavku (Tablica 3):

Tablica 3. Broj zaposlenih s područja Međimurske županije u inozemstvu

Mjesec i godina	Broj zaposlenih
siječanj 2020	8
veljača 2020	24
ožujak 2020	10
travanj 2020	12
svibanj 2020	12
lipanj 2020	17
srpanj 2020	21
kolovoz 2020	11
rujan 2020	21
listopad 2020	14
studeni 2020	7
prosinac 2020	5

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Mjesečni statistički bilteni siječanj – prosinac 2020

Dostupne podatke o broju nezaposlenih potrebno je uzeti s dozom opreza jer vrlo vjerojatno postoje i slučajevi iseljavanja odnosno zapošljavanja u inozemstvu koji nisu zabilježeni u biltenima Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje ili negdje drugdje. Isto tako, nisu dostupni podatci Policijske uprave Međimurske ili Međimurske županije o točnom broju osoba koje su svoje boravište u Međimurskoj županiji odjavile na razdoblje od pet godina. Također, teško je dobiti konkretan broj iseljenih kako iz Republike Hrvatske tako i iz Međimurske županije, budući da se diljem Europske unije sustavi prijave boravišta uglavnom razlikuju, a što svakako potvrđuje istraživanje o razlikama u prikupljanju migracijskih podataka (Pavić & Ivanović, 2019). Ujedno, nedostatak registra stanovništva u velikoj mjeri otežava uvid u stvarno stanje ukupnog broja iseljenih iz Hrvatske (Pokos, 2017: 16-17).

2. Cilj i problemi

Istraživanjem se u obzir uzima najnoviji val iseljavanja iz gotovo svih područja Republike Hrvatske u europske zemlje, a koji istodobno čini ekonomski, gospodarski, socijalni i demografski problem na nacionalnoj razini. U skladu s time, glavni predmet istraživanja ovoga rada je analiza iseljavanja stanovništva s područja Međimurske županije kao jedne od razvijenijih hrvatskih županija prema indeksu gospodarske snage što čini jedan dio održivog razvoja (Hina, „Koliko su razvijene hrvatske županije? Samo četiri su iznad prosjeka“, 15. siječnja 2019). Pritom se održivi razvoj odnosi na svojevrsne smjernice za balansiranje i unaprjeđenje kvalitete života kao što je to predstavljeno u Agendi Ujedinjenih naroda do 2030. godine, a koja ističe 17 ciljeva održivog razvoja (Ujedinjeni narodi, 25. lipnja 2015). U tu svrhu provedeno je kvalitativno istraživanje na uzorku od šest hrvatskih iseljenika/ica iz Međimurske županije, a koji/e u vrijeme istraživanja žive u nekoj od europskih zemalja metodom vođenog ili polu-strukturiranog dubinskog intervjua.

Znanstveni je cilj obrazloženje i uočavanje postoji li razlika u razlozima iseljavanja iz Međimurske županije u odnosu na ostale dijelove Republike Hrvatske. Pritom se u obzir uzimaju određeni parametri kao što su sociodemografska obilježja, razlozi iseljavanja, zadovoljstvo životnim standardom i zaposlenjem u mjestu/zemlji trenutnog stanovanja te uvažavanje i spremnost na promicanje 17 ciljeva održivog razvoja. Budući da je iseljavanje jedan od gorućih problema s kojim se danas suočava Republika Hrvatska, iseljavanje iz Međimurske županije će se istraživati s aspekta održivog razvoja u kontekstu 17 glavnih

ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih naroda: 1) svijet bez siromaštva, 2) svijet bez gladi, 3) zdravlje i blagostanje, 4) kvalitetno obrazovanje, 5) rodna ravnopravnost, 6) čista voda i sanitarni uvjeti, 7) pristupačna i čista energija, 8) dostojanstven rad i gospodarski rast, 9) industrija, inovacije i infrastruktura, 10) smanjenje nejednakosti, 11) održivi gradovi i zajednice, 12) odgovorna potrošnja i proizvodnja, 13) odgovor na klimatske promjene, 14) očuvanje vodenog svijeta, 15) očuvanje života na kopnu, 16) mir, pravda i snažne institucije, 17) partnerstvom do ciljeva (Ujedinjeni narodi, 25. lipnja 2015).

Pragmatični cilj ovog istraživanja je ispunjenje obrazovnih ciljeva, praktično osposobljavanje i provedba zadatka u svrhu izrade diplomskog rada na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.

3. Teorijski okvir

3.1. Održivi razvoj

U izvješću Svjetske komisije za okoliš i razvoj (*Bruntland komisija*) iz 1987. godine po prvi puta predstavljen je koncept održivog razvoja koji je definiran kao „razvoj koji zadovoljava potrebe današnjice, a pritom ne ugrožava potrebe budućih generacija“ (Humphreys, 2018: 2). Potrebno je naglasiti ulogu Ujedinjenih naroda (UN) koji predstavljaju „globalno tijelo za kreiranje smjernica održivog razvoja, dok niz međunarodnih dokumenata zaključenih pod okriljem UN-a [označava] opći regulatorni okvir za pitanja održivog razvoja“ (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, 2021).

U Rio de Janeiru je 1992. godine održana konferencija Ujedinjenih naroda o okolišu i razvoju (*United Nations Conference on Environment and Development – UNCED*) na kojoj se raspravljalo o sve izraženijim problemima povezanim s pitanjima „razvoja i okoliša na lokalnoj i globalnoj razini“ (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, 15. lipnja 2021). Na toj konferenciji prihvaćene su Deklaracija i Akcijski program za 21. stoljeće (Agenda 21) kojima je pružena puna podrška promicanju načela održivog razvoja. Nadalje, Milenijskom deklaracijom (*United Nations Millennium Declaration*) koju je prihvatila Opća skupština Ujedinjenih naroda 2000. godine, konstatirano je osam Milenijskih ciljeva razvoja (*Millennium Development Goals – MDGs*) „na područjima od interesa za međunarodnu zajednicu te aktivnosti koje trebaju pridonijeti njihovom ostvarivanju“, a „države članice

Ujedinjenih naroda obvezale [su se] da će [ih] ostvariti do 2015. godine (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, 15. lipnja 2021).

Dvije godine kasnije (2002. godine) U Johaneshburgu je održan Svjetski sastanak na vrhu o održivom razvoju (*World Summit on Sustainable Development – WSSD*) na kojem postulat održivog razvoja „dobiva snažnu političku potporu“, međutim, ključna konferencija koja je definirala „sveobuhvatni okvir za održivi razvoj“ je konferencija Ujedinjenih naroda o održivom razvoju (*United Nations Conference on Sustainable Development - UNCSD*) pod nazivom *Rio+20* održana u Rio de Janeiru 2012. godine. Na istoj je odlučeno da održivi razvoj treba nužno obuhvaćati tri značajke ili dimenzije, a to su gospodarska, socijalna i okolišna. Navedene značajke u svakom se aspektu trebaju oslanjati na „razvojne politike sadržane u Milenijskim razvojnim ciljevima (*MDGs*) i predstavljati globalnu razvojnu agendu za razdoblje nakon 2015. godine“ (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, 15. lipnja 2021).

Održivi razvoj na razini Europske unije predstavlja jedno od ključnih područja njezina interesa i djelovanja. Naime, prema brojnim ugovorima i smjernicama Europske unije, u značajnoj se mjeri naglašava gospodarski, socijalni aspekt kao i aspekt zaštite okoliša i njihov integrirani rad. Tako je prema Ugovoru iz Amsterdama održivi razvoj naveden kao fundamentalni cilj Europske unije. Ujedno, 2006. godine je prihvaćena i revidirana Strategija održivog razvitka za proširenu Europu čemu je prethodila revizija Gothenburške strategije održivoga razvoja 2001. godine. Na taj je način Europska unija vodeći se smjernicama prethodno navedene strategije, fokus svojega djelovanja stavila na „potrebu postupne promjene sadašnjega neodrživog načina proizvodnje i potrošnje te integriranog pristupa u izradi smjernica i politika, s naglaskom na potrebi za solidarnošću i jačanjem partnerstva“ (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, 15. lipnja 2021).

Što se tiče početka primjene načela održivog razvoja u Republici Hrvatskoj, važno je istaknuti prihvaćanje Agende 21 i Plan djelovanja iz 1992. godine donesenih na Konferenciji Ujedinjenih naroda u Rio de Janeiru. Prihvaćanjem navedenih dokumenata, Hrvatska se obvezala na primjenu ciljeva i aktivnosti u skladu s načelima održivog razvoja. Isto tako, Hrvatska se i obvezala na primjenu ciljeva koji „proizlaze iz Milenijske deklaracije [...] usvojene na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 2000. Republika Hrvatska sudjelovala je i na Konferenciji UN-a o održivom razvoju 2012. godine i [na taj način] podržala [...] zaključni dokument Konferencije „Budućnost kakvu želimo“ (Ministarstvo vanjskih i europskih

poslova, 15. lipnja 2021). U prilog tezi da se Republika Hrvatska prilagodila praćenju smjernica i obaveza prethodno navedenih dokumenata, 1992. godine Hrvatski sabor donio je i Deklaraciju o zaštiti okoliša Republike Hrvatske koja je među prvim dokumentima u Republici Hrvatskoj inzistirala na značaju održivog razvoja. Sedamnaest godina kasnije, temeljem Zakona o zaštiti okoliša usvojena je i Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske koja predstavlja „ključni dokument kojim se usmjerava gospodarski i socijalni razvoj te zaštita okoliša prema održivom razvoju Hrvatske“ (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, 15. lipnja 2021). Međutim, jedan od današnjih temeljnih međunarodnih dokumenata vezan za održivi razvoj je Program Ujedinjenih naroda za održivi razvoj do 2030. godine. Potrebno je naglasiti kako je „Hrvatska [...] tijekom pregovora za njegovo usvajanje, uključujući i rad u okviru Otvorene radne skupine za ciljeve održivog razvoja, bila u skupini država koje su se snažno zalagale da ciljevi održivog budu univerzalne naravi“ (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, 15. lipnja 2021).

3.1.1. Program održivog razvoja do 2030. godine i ciljevi održivog razvoja prema Ujedinjenim narodima

Prema planu Ujedinjenih naroda o održivom razvoju do 2030. godine odnosno *Agendi 2030*, koji je prihvaćen na *Summitu* Ujedinjenih naroda o održivom razvoju održanom u New Yorku u rujnu 2015., a konačni dok je završna verzija dokumenta službeno prihvaćena u listopadu 2015. godine u rezoluciji Opće skupštine UN-a 70/1 naziva „Promijenimo naš svijet: Agenda 2030 za održivi razvoj“ prema kojoj program Agende 2030 obuhvaća i Okvir Ujedinjenih naroda iz Sendaija za smanjenje rizika od katastrofa od 2015. do 2030. godine, zatim Akcijski plan o financiranju razvoja usvojen u srpnju 2015. godine i Pariški sporazum o klimatskim promjenama usvojen u travnju 2016. godine (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, 15. lipnja 2021).

Temeljne vodilje Agende 2030 čini upravo 17 ciljeva održivog razvoja (*Sustainable Development Goals – SDGs*) koji su detaljnije objašnjeni u još 169 specifičnih ciljeva. To je ujedno fundamentalna podloga za rješavanje ključnih prepreka u suvremeno doba u njihovoj gospodarskoj, socijalnoj, okolišnoj i političko-sigurnosnoj dimenziji koje se međusobno isprepliću. Samim time, Agenda 2030 predstavlja krucijalno područje za internacionalni, europski i regionalni prostor i zemlje koje mu pripadaju. Tome u prilog ide i aspekt inkluzivnosti, cjelovitosti, jedinstvenosti i transformativnosti Agende 2030. U njezinu središtu su upravo ljudi, planet, prosperitet, mir i partnerstvo (*People, Planet, Prosperity*,

Peace, Partnership). Također od država se zahtjeva da uvažavajući svoje nacionalne u skladu sa svojim nacionalnim potencijalima i dometima poduzmu sve da „nitko ne bude ostavljen po strani“ (*leaving no-one behind*) (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, 15. lipnja 2021).

Agenda 2030 nije pravno obvezujući dokument (osim Pariškog sporazuma o klimatskim promjenama), već se može percipirati kao „soft law“ što bi predstavljalo „meko pravo“, države koje su punopravni članovi Ujedinjenih naroda „preuzele su na sebe političku obvezu provedbe Agende 2030. Provedbom UN-ove Agende 2030 ujedno se jačaju načela dobre vladavine, te vladavine prava na nacionalnoj i svjetskoj razini, dok se istodobno umanjuju rizici odnosno uzročnici različitih kriza, sukoba i drugih prijetnji međunarodnom miru i sigurnosti“ (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, 15. lipnja 2021).

Prema Agendi 2030, svaka je zemlja članica Ujedinjenih naroda (UN-a) pozvana s ciljem provođenja programa Agende 2030 istraživati, razvijati, tražiti načine i poduzimati aktivnosti, ali i donositi rješenja na nacionalnoj razini. Tome svakako mogu pridonijeti i instrumenti koji se na nacionalnoj razini koriste u okviru strategija za održivi razvoj. Ono što je važno, prema Agendi 2030 se ističe da je potrebno uključiti sve one koji sudjeluju i doprinose održivom razvoju kao što su institucije na državnoj, regionalnoj, lokalnoj razini, civilno društvo, akademska zajednica i privatni sektor. Međutim, u kontekstu provjere primjene i provođenja programa Agende 2030, a samim time i ciljeva održivog razvoja od strane država članica 2013. godine je uspostavljeno određeno tijelo Ujedinjenih naroda pod nazivom Politički forum na visokoj razini – *High Level Political Forum* (HLPF) koje je zaduženo za evaluaciju i reviziju prethodno navedenih programa i ciljeva. S ciljem što učinkovitije primjene i poboljšanja na tom putu, svaka zemlja svoje aktivnosti i dosadašnja ostvarenja podnosi u svojim izvještajima odnosno u Dobrovoljnim nacionalnim pregledima o provedbi ciljeva održivog razvoja što je jedna od bitnih značajki ostvarenja ciljeva održivog razvoja i njegova razvitka (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, 15. lipnja 2021).

U kontekstu primjene Agende 2030 na europskoj razini, potrebno je naglasiti kako je Europska unija dala važan doprinos u dogovorima oko prihvaćanja Agende 2030, a zahvaljujući tim dogovorima Europska komisija je 2016. godine donijela dokument naziva „Budući koraci za održivu europsku budućnost – europsko djelovanje za održivost“ što je *de facto* temeljna vodilja Europske unije u ostvarivanju ciljeva održivog razvoja. Zbog horizontalnog karaktera Agende 2030, kako bi provedba njezina programa bila što

kvalitetnija, potreban je „međusektorski pristup EU-a i njegovih država članica. U tom je smislu Europska komisija u siječnju 2019. godine objavila dokument za razmatranje 'Prema održivoj Europi do 2030.' kojim je uputila na tri scenarija o tome kako potaknuti raspravu o provedbi ciljeva održivog razvoja unutar EU. Europski zeleni plan usvojen u prosincu 2019. godine sastavni je dio strategije EK za provedbu Programa Ujedinjenih naroda do 2030. i njegovih ciljeva održivog razvoja. Komisija će zelenim planom preusmjeriti proces makroekonomske koordinacije u okviru europskog semestra kako bi integrirala ciljeve održivog razvoja Ujedinjenih naroda, smjestila održivost i dobrobit građana u središte ekonomske politike, a ciljeve održivog razvoja u središte donošenja politika i djelovanja EU-a“ (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, 15. lipnja 2021).

Što se tiče provođenja programa Agende 2030 na razini Republike Hrvatske, a upravo zbog složenosti provođenja iste čemu doprinose „ovisnost o drugim sektorskim politikama, strategijama i mjerama kao i, konačno, neizbježan utjecaj na ukupni društveni i gospodarski život i razvoj u RH“, u Hrvatskoj se već 2015. godine krenulo u razgovore vezane za nužnost osnivanja tijela izvršne vlasti koje bi svojim djelovanjem trebalo usmjeravati i raditi na pronalaženju rješenja i poduzimanju aktivnosti, a sve s ciljem ostvarivanja ciljeva održivog razvoja. Ipak, tek u siječnju 2018. godine oformljeno je Nacionalno vijeće za održivi razvoj. Voditelj toga vijeća ili predsjedavatelj je premijer Republike Hrvatske dok su članovi Vijeća voditelji središnjih tijela i ureda državne uprave. Vijeće Vladi Republike Hrvatske treba „predložiti mjere i aktivnosti, prioritete, obveznike, dinamiku i sredstva potrebna za provedbu prvih 16 (od ukupno 17) ciljeva Agende 2030 te pratiti, analizirati i koordinirati njihovu provedbu. Stručne i administrativne poslove za Vijeće obavlja Ministarstvo vanjskih i europskih poslova“ (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, 15. lipnja 2021). U skladu s obvezama kojima se Republika Hrvatska obvezala u vidu podnošenja izvještaja Dobrovoljnim nacionalnim pregledom o provedbi ciljeva održivog razvoja, isti je po prvi puta prezentiran na zasjedanju Političkog foruma na visokoj razini u New Yorku u srpnju 2019. godine. Potrebno je reći da je i navedeni izvještaj bio rađen paralelno s Nacionalnom razvojnom strategijom do 2030. godine kao ključni okvir primjene programa Agende 2030 u Hrvatskoj (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, 15. lipnja 2021). Budući da jedno od temeljnih vrijednost Agende 2030 predstavljaju ljudi, ovaj je rad usmjeren na ljude koje iseljavaju iz specifične hrvatske regije – Međimurske županije. Naime, cilj je ovoga rada prikazati odraz fenomena iseljavanja iz Međimurske županije na održivi razvoj. Primarni cilj je utvrditi sličnosti i razlike odlaska međimurskog stanovništva u odnosu na ostatak

Republike Hrvatske, ali i dobiti sliku na koje načine međimursko stanovništvo percipira trenutno stanje u Međimurju u usporedbi s ostalim dijelovima Hrvatske.

3.2. Međimurje/Međimurska županija

U političko-administrativnom kontekstu, Međimurska županija je prema definiciji županije „jedinica područne ili regionalne samouprave“, a navedeni pojam obilježje je različitih „povijesnih, prometnih i gospodarskih čimbenika“ dok, detaljnije gledano, upravo zbog različitih čimbenika i njihovih karakteristika, županija „predstavlja prirodnu samoupravnu cjelinu, a u svom sastavu u pravilu ima više gradova i općina. Granica županije određena je granicama rubnih općina odnosno gradova“ (Državni zavod za statistiku, 2021). U povijesnom kontekstu, od 1861. godine, Međimurska županija bila je pod mađarskom upravom, u sastavu Zaladske županije, sve do 1918. godine (VisitČakovec.com, 22. lipnja 2021). Međutim, danas u političko-administrativnom smislu Međimurska županija, a u povijesno-geografskom smislu Međimurje (Laci, 1993: 58) predstavlja „rubni hrvatski prostor na tromeđu Hrvatske, Slovenije i Mađarske, te ujedno i najsjeverniji dio Republike Hrvatske“ (Heršak & Šimunko, 1990: 570). Ujedno, Međimurska županija koja 1992. godine dobiva status županije (Međimurska županija: Opći podaci, 22. lipnja 2021), svojim geografskim položajem pripada pograničnom području, a koje se definira kao jedna „posebna vrsta perifernih područja u kojima na gospodarski i društveni život izravno utječe blizina međunarodne granice“ (Nejašmić & Toskić, 2015: 1, prema Hajdinjak, 2018: 1). Prema prethodno navedenom, može se reći konstatirati kako Međimurska županija ima povoljan geografski položaj. Također, Međimurska županija okružena je dvjema rijekama – Murom i Dravom. Zbog toga se Međimurska županija, odnosno Međimurje prema latinskom jeziku naziva *Insula intra Dravam et Muram* što bi u prijevodu značilo otok između Drave i Mure ili *falačec zemlje med Murom i Dravom* kako ju često nazivaju njezini žitelji. Na mađarskom jeziku Međimurje, odnosno Međimurska županija nosi naziv *Muraköz*, a na njemačkom *Murinsel* (Međimurski tolnačnik, 21. lipnja 2021).

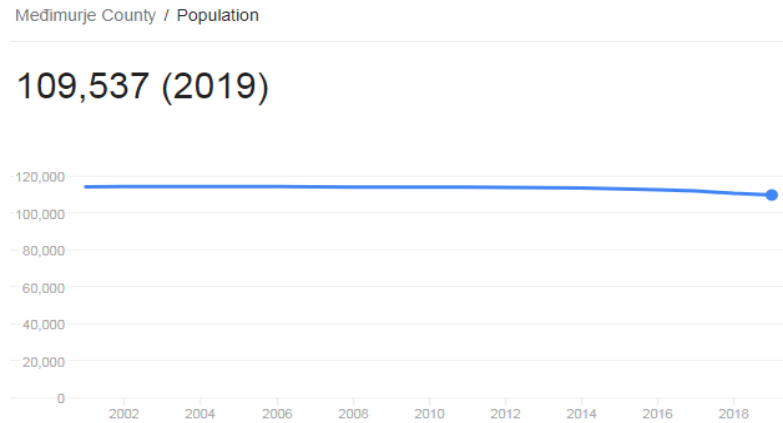
Zapravo je vrlo mali broj „pokrajina u Hrvatskoj prostorno tako jasno omeđen kao Međimurje“, ali valja istaknuti kako upravo geografska „otočnost“ ima „snažan odraz na politički, kulturni i socio-psihološki razvitak Međimurja“ (Heršak & Šimunko, 1990: 570). Nadalje, u geografskom smislu i prema prirodnoj podjeli Međimurske županije, razlikujemo dvije cjeline. To su Gornje i Donje Međimurje. Budući da Međimurska županija obuhvaća

prijelaz između završetka Panonske nizine i početka Alpi, zapadni ili gornji dio Međimurske županije bogat je brežuljcima gdje se na „Slovenske gorice nadovezuju Međimurske gorice“ na kojima se uglavnom obrađuju vinogradi, a smanjenjem nadmorske visine s najvišeg vrha u Međimurju – Cimermanov Brijeg, 345,03 m (Emedimurje.hr, 12. siječnja 2015) dolazimo do Donjeg Međimurja, odnosno istočnog međimurskog dijela koji zbog završetka Panonske nizine obiluje „plodnim ravnicama“ (Međimurska županija, 22. lipnja 2021). Valja također naglasiti kako se zbog bogate flore i faune Međimurska županija naziva i „cvjetnjakom Hrvatske“ (Međimurska županija, 22. lipnja 2021). Upravo zbog bogatog krajolika i plodne zemlje, blizine rijeka, mogućnosti navodnjavanja, međimursko stanovništvo ima mogućnost baviti se poljoprivredom, stočarstvom, u brežuljkastim dijelovima stanovništvo se može baviti vinogradarstvom, a što pogoduje i tome da je međimurski, relativno mali prostor naseljen još od „pradavnih vremena“ (Međimurska županija, 22. lipnja 2021).

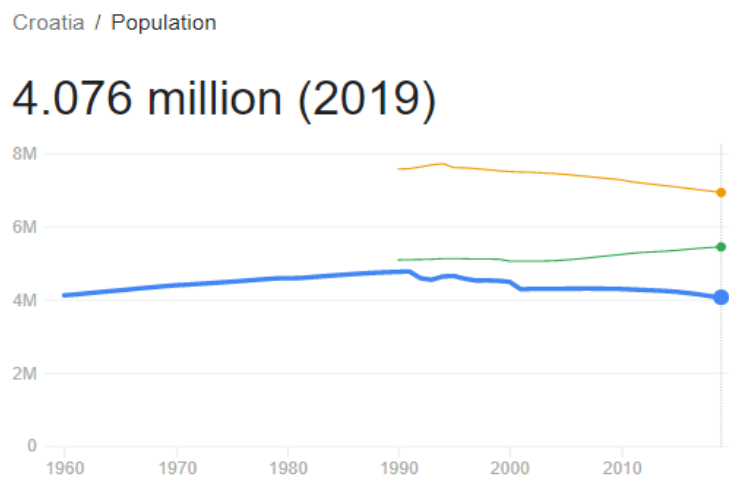
Površina Međimurske županije iznosi 729 km² čime zauzima 1,3% cjelokupnog teritorija Republike Hrvatske (56.594 km²) (Međimurska županija u brojkama 2020: 9) i zbog čega je „prostorno najmanja hrvatska županija“ (Međimurska županija, 22. lipnja 2021) Unatoč tome što je površinom najmanja županija u Republici Hrvatskoj, 2015. godine broji oko 112,375 stanovnika (Grafikon 1) dok 2019. godine broji oko 109,537 tisuća stanovnika (Grafikon 2) (prema dostupnim podacima iz 2015. i 2019. godine, Državni zavod za statistiku, 22. listopada 2020) i najgušće je naseljena županija u Republici Hrvatskoj koja sveukupno broji 4.076 milijuna stanovnika (Grafikon 3). To nam dokazuju i podaci iz 2001. godine kada je prema provedenom Popisu stanovništva broj stanovnika na km² u Međimurskoj županiji iznosio 162,3 dok je 2011. godine Popisom stanovništva utvrđeno kako broj stanovnika na km² iznosi 156,11 (Međimurska županija u brojkama 2020: 9).

Grafikon 1. *Ukupan broj stanovnika Međimurske županije 2002-2015 godine*
Izvor: Državni zavod za statistiku, 22. listopada 2020

Grafikon 2. *Ukupan broj stanovnika Međimurske županije 2002-2018 godine*
Izvor: Državni zavod za statistiku, 22. listopada 2020

Grafikon 3. *Ukupan broj stanovnika Republike Hrvatske 1960-2019 godine*
Izvor: Državni zavod za statistiku, 22. lipnja 2021

3.3. Faze iseljavanja iz Međimurske županije

Kao i velik dio hrvatskog stanovništva i međimursko stanovništvo iz godine u godinu odlučuje svoj život ostvariti izvan granica Republike Hrvatske. Magdalenić (1994: 85)

navodi kako se u Međimurskoj županiji kao „jednom od najgušće naseljenih dijelova Hrvatske“ već „više od 130 godina broj stanovnika povećava sporije nego u cijeloj Hrvatskoj“ a što je posljedica konstantne emigracije međimurskog stanovništva. U svojem članku Magdalenić (1994: 85) ističe kako postotak emigracije u Međimurskoj županiji „u posljednjih 20-ak godina“ (uzmimo u obzir činjenicu da je članak objavljen 1994. godine) iznosi preko 0,2% na godinu.“ Također, bez obzira na to što su „demografske karakteristike stanovništva“ u neku ruku pogodnije u Međimurskoj županiji za razliku od cijele Hrvatske, „prognoza demografskog razvitka ne može biti osobito optimistična“ (Magdalenić, 1994: 85). Stoga će u sljedećim poglavljima biti prikazane faze iseljavanja međimurskoga stanovništva uspoređivanjem dostupnih podataka s iseljavanjem iz cjelokupnog područja Republike Hrvatske kroz povijesne valove.

Smjerovi vanjske migracije kamo međimursko stanovništvo migrira uglavnom su posljedica geografske blizine i dobre prometne povezanosti. Ujedno su posljedica povijesno-političkih utjecaja u prošlosti (Mesarić Zabčić & Njegač, 2008: 129-131).

Slika 1. Smjerovi migracijskog kretanja međimurskog stanovništva
Izvor: Šestak, 2006: 92

Hrvatsko područje od davnih su vremena, a ponajviše od 15. stoljeća obilježila ratna zbivanja i sukobi između različitih naroda s obzirom na to da su se na tom području mijenjali brojne države i vladari. Upravo su u tome razvidne zajedničke karakteristike iseljavanja iz Republike Hrvatske i Međimurske županije. Tako je hrvatsko područje u povijesnim vremenima bilo dijelom Habsburške Monarhije, Mletačke Republike i

Osmanskog Carstva. Upravo se u 15. stoljeću odvija svojevrsna početna faza iseljavanja hrvatskog stanovništva pa tako i međimurskog zbog čega ljudi iseljavaju uglavnom u Europu ili prekoceanske zemlje (Župarić-Iljić, 2016: 2), a primorani su iseliti upravo zbog nepovoljne ekonomske i političke situacije koja je pratila hrvatsko područje (Župarić-Iljić, 2016: 2). Osmanska osvajanja, a kasnije i habsburško i mletačko zauzimanje područja na kojem živi hrvatsko i međimursko stanovništvo popraćeno sukobima prisililo je Hrvate, ali i međimursko stanovništvo da svoj život ostvare u Italiji, Austriji, Mađarskoj, Slovačkoj, Južnoj Moravskoj i Sloveniji (Jerić, 2019: 22). Međutim, nekoliko stoljeća kasnije, u 19. i 20. stoljeću definirano je nekoliko faza točnije valova iseljavanja hrvatskoga stanovništva: 1) od 1880 do 1914 odnosno do Prvog svjetskog rata poznato kao prekomorsko iseljavanje; 2) nakon 1945. godine odnosno nakon Drugog svjetskog rata prepoznatljivo po iseljavanju u prekomorske i zapadnoeuropske zemlje; 3) 1960-ih godina kada je vrlo aktualan privremeni rad u inozemstvu pretežito u europske zemlje; 4) 1990-ih godina kada prevladava iseljavanje u zapadnoeuropske i djelomično u prekomorske zemlje (Akrap, 2003; Čizmić i Živić, 2005).

3.3.1. Prva faza iseljavanja

Prva faza iseljavanja hrvatskoga stanovništva obuhvaćala je kraj 19. stoljeća i početak 20. stoljeća kada je migracija pretežito usmjerena na prekoceanske zemlje što je zapravo bio rezultat krize u poljoprivrednom sektoru i brodogradilištima koji su predstavljali znatan gospodarski, ali i ekonomski problem. Ujedno je odluka na migriranje bila rezultat agrarne prenaseljenosti što hrvatsko stanovništvo pa tako i međimursko tjera na odlazak (Mežnarić, 1991, prema Župarić-Iljić, 2016: 2). Početak 20. stoljeća obilježila je dakle agrarna prenaseljenost na hrvatskom ali i međimurskom prostoru što se odražavalo na usitnjavanje posjeda i višak radne snage ponajviše nakon Prvog svjetskog rata. Upravo zato započinje iseljavanje uglavnom mladog, najvitalnijeg muškog međimurskog stanovništva u potrazi za poslom. U početku se preko granice odlazilo ilegalno što je nedostatak u brojnim utvrđivanjima i analizama broja iseljenika. Teško je odrediti za koji se dio Međimurja vežu prve migracije u inozemstvo (Laci, 1962; Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 130), ali govori se da u početku odlazi stanovništvo Donjeg Međimurja zbog nerazvijenosti sekundarnog i tercijarnog sektora u kojima se ne mogu zaposliti. Ciljevi kojima su težili međimurski radnici bili su: mogućnost zapošljavanja, veća zarada i štednja, rješenje stambenog pitanja, kupnja poljoprivrednog zemljišta ili strojeva, kupnja automobila, kamiona, veća mogućnost potrošnje, viši nivo na društvenoj i socijalnoj

ljestvici (Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 129-130). Dok je bolest vinove loze u područjima uz hrvatsku obalu primorala na iseljavanje u Sjedinjene Američke Države, Latinsku Ameriku, Australiju, Novi Zeland i Južnoafričku Republiku (Jerić, 2019: 22), međimursko je stanovništvo zbog rubnog položaja, guste naseljenosti, viška radne snage, nemogućnosti pronalazjenja zaposlenja u gradovima – Čakovcu, Varaždinu, Koprivnici primorano na iseljavanje (Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 137). Naime, od 1880-ih godina do Prvog svjetskog rata povećanje poreza, germanizacija i pojačana mađarizacija, prisiljavaju Međimurce na odlazak u prekoceanske zemlje. Međimurci odlaze u Ameriku, Kanadu, Australiju. Potrebno je spomenuti da je u to vrijeme Međimurje bilo pod Mađarskom, sve od 1861. do 1918. Stoga je iseljavanje započelo nešto kasnije nego u na hrvatskom jugu. Dok su neki otišli na privremeni rad u Ameriku, neki su otišli i ostali u Argentini te Urugvaju (Heršak & Šimunko, 1990: 582).

Nakon Prvog svjetskog rata Međimurci su u velikom broju odlazili u Australiju (Heršak & Šimunko, 1990: 584). Čak 80% svih iseljenika u Australiji iz Hrvatske do 1934. bilo je iz Međimurja i Dalmacije. Kasnije će mnogi međimurski iseljenici odlaziti na rad u Zapadnu i Sjevernu Europu gdje su mogućnosti za rad bile puno veće nego u staroj Jugoslaviji (Laci, 1962: 88). Najčešće se kao primjer takvog rada spominje migracija „štrekara“- radnika na izgradnji željeznice. U međuratnom razdoblju ipak je prevagnula tjedna, sezonska i trajna migracija. Takva migracija bila je značajna za cijelu tadašnju Jugoslaviju. Značajno je to što Međimurci prije Drugog svjetskog rata iseljavaju izvan države, dok je nakon drugog svjetskog rata to obrnuto. Posljedica toga je svjetska ekonomska kriza 30-ih godina 20. stoljeća što pogađa međimurske sezonske radnike zbog manje ponude rada (Laci, 1962: 88).

Država	%	Država	%
1. USA	20	6. Argentina	10
2. Austrija	17	7. Kanada	4
3. Australija	16	8. Italija	2
4. Njemačka	12	9. Izrael	2
5. Francuska	11	10. Ostale države	4

Slika 2. Postotak međimurskih iseljenika s obzirom na zemlju odlaska u razdoblju od 1900. do 1960. godine

Izvor: Heršak & Šimunko, 1990: 584

Što se tiče unutrašnje migracije, međimursko stanovništvo se preseljava u obližnje centre – Čakovec, Varaždin, Zagreb ili u sela u blizini grada Čakovca gdje su veće

možnosti zaposlenja. U razdoblju prije Prvog svjetskog rata „neki međimurski seljaci kupili su zemlju u Slavoniji, a kasnije se tamo i nastanili“ (Heršak & Šimunko, 1990: 583-584). Ujedno, međimursko stanovništvo je u razdoblju prve faze iseljavanja bilo uključeno u uključeni u kolonizacijske planove zbog čega iseljavaju i u Baranju, Slavoniju i Istru. Od 1927. do 1929. godine čak oko 3500 Međimuraca odlazi na rad u Slavoniju, Podravinu i Zagreb. Također, u popisu provedenom 1931. godine oko 6.231 stanovnika Zagreba označilo je Međimurje kao mjesto podrijetla. Na tjednoj bi bazi međimursko stanovništvo odlazilo na rad u Zagreb uglavnom u industrijskom ili uslužnom području dok bi se za vikende vraćali u Međimurje (Heršak & Šimunko, 1990: 584). Oni koji su odlazili u Slavoniju uglavnom su iselili u virovitički kotar (Špišić Bukovica), garešnički (Veliki Zdenci), vinkovački (Cerna), ali i neke druge tada postojeće kotare (Heršak & Šimunko, 1990: 584). Nadalje, čak dvije trećine tadašnjeg međimurskog stanovništva odlazi u baranjsko područje točnije u Čeminac i Kozarac dok jedna trećina odlazi u Podravinu – Hlebine, Pitomaču, Valpovo, Istočnu Hrvatsku – u Županju ili Vinkovce. Neki odlaze i u Istru– Motovun, a iz Istre su vrlo često s istarskim stanovništvom iseljavali u Italiju. Zahvaljujući izgradnji željeznice i blizine vlakova te željezničkih stanica u drugoj polovici 19. stoljeća olakšano je putovanje do Rijeke odakle međimursko stanovništvo odlazi u neke druge zemlje. Ipak, neki su počeli i s poljoprivrednim radom u Slavoniji i Vojvodini dok su se žene često zapošljavale u Beogradu (Heršak & Šimunko, 1990: 584).

3.3.2. *Druga faza iseljavanja*

Druga faza iseljavanja hrvatskog, ali i međimurskog stanovništva obuhvaća razdoblje nakon Drugog svjetskog rata do pedesetih godina 20. stoljeća. U tom razdoblju hrvatsko stanovništvo posebice iz ruralnih krajeva iseljava u Njemačku, Francusku i Belgiju (Jerić, 2019: 22). Stoga se i Međimurje nakon Drugoga svjetskog rata među prvima uključilo u vanjsku migraciju. Odlazi se u Njemačku, Italiju, Švicarsku, Francusku, Austriju, a kasnije prema Velikoj Britaniji, Nizozemskoj, Švedskoj, Danskoj i Belgiji (Salt, Clout, 1976; Mikulić, 1991; Nejašmić, 1990; prema Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 132). Mnoge zemlje nakon Drugog svjetskog rata zabranjuju ulazak stranih osoba zbog velikog ekonomskog pada i straha od trajne naseljenosti stranih osoba, osim Francuske koja je zbog svog niskog prirodnog priraštaja omogućila ulazak u zemlju (Baučić 1974; prema Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 128). Nadalje, potrebno je naglasiti da se od 1945. do 60-ih godina 20. stoljeća migracija temeljila na ekonomskim i političkim razlozima odlaska iz

domovine (Čizmić i Živić, 2005: 61, prema Župarić-Iljić, 2016: 2), a hrvatsko stanovništvo uglavnom naseljava područje Latinske Amerike (Jerić, 2019: 22).

Smatra se da 50-ih godina 20. stoljeća odlazi stanovništvo donjeg Međimurja zbog nerazvijenosti sekundarnog i tercijarnog sektora i nemogućnosti zaposlenja u tim sektorima (Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 130). Međimurci uglavnom odlaze u različite dijelove Jugoslavije a na prvom su mjestu Slovenija i Zagreb gdje rade teške fizičke poslove. U Sloveniji rade zidarske i poljoprivredne poslove. Isto tako, rade u željezarama, kao ulični čistači i sl., ali odlaze i u druga mjesta kao što su Sisak, Rijeka, Varaždin i Koprivnica zbog čega govorimo i o unutarnjoj migraciji (Heršak & Šimunko, 1990: 585). U demografskom smislu, iseljavanje iz Međimurja, posebice iz ruralnih krajeva u razdoblju od 1948. do 1981. godine odražava se na starenje stanovništva, a samim time i na smanjenje rodnosti. Na taj način zaustavlja se razvoj Međimurja primarno u demografskom, ekonomskom, gospodarskom smislu (Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 132).

3.3.3. Treća faza iseljavanja

Treća faza iseljavanja hrvatskoga stanovništva pripada razdoblju 60-ih i 70-ih godina 20. stoljeća (Jerić, 2019: 22). U tom razdoblju hrvatsko stanovništvo, a u značajnoj mjeri i međimursko odlazi na privremeni rad u europske zemlje. Pretežito odlaze muškarci koji u europskim zemljama privremeno rade, a nazivaju se *Gastarbeiterima* kojima se nedugo zatim pridružilo i njihova obitelj (Mežnarić, 1991, prema Župarić-Iljić, 2016: 2). Zbog potrebe za radnicima na području Europe od 1955. do 1965. godine odnosno „zbog još uvijek relativno visokog privrednog rasta potrebno je bilo osigurati veliki broj radne snage te se pristupilo intenzivnijem 'uvozu' radnika imigranata“ (Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 128). Dakle, zahvaljujući otvaranju granica u bivšoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji (Jerić, 2019: 22) hrvatsko, a samim time i međimursko stanovništvo imalo je priliku otići na rad u Europu posebice u zemlje kao što su Njemačka, Austrija, Švicarska i Italija. Tako je zabilježeno da je 1960. godine Zapadna Njemačka imala 279.000 stranih radnika, a 1966. taj je broj prešao brojku od 1.300.000 radnika (Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 128). S obzirom na to da je međimursko stanovništvo radom u Njemačkoj zarađivalo novac u stranoj valuti, njegovo ulaganje u domovini bilo je razvidno upravo u međimurskim ruralnim naseljima. Naime, ona mjesta koja su „imala veći broj

vanjskih migranata šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća postaju inicijatori fizionomskih promjena“ (Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 130). Unatoč tome što je to uglavnom bio privremeni rad moglo se govoriti o privremenoj migraciji. Međutim, privremena migracija nakon određenog vremenskog perioda postaje trajna (Nejašmić, 2005: 159) stoga se samo jedna trećina iseljenika napustila privremeni rad u europskim zemljama i vratila se u domovinu (Čizmić i Živić, 2005: 61, prema Župarić-Iljić, 2016: 2). Usprkos tome što međimursko stanovništvo uglavnom odlazi u europske zemlje, iz ostalih dijelova Hrvatske stanovništvo pretežito migrira u prekomorske zemlje – u Australiju, Novi Zeland i Kanadu (Jerić, 2019: 22).

Kada je riječ o korištenju prijevoznih sredstava u migraciji, treba naglasiti da se 50-ih godina 20. stoljeća odlazi novoizgrađenim cestama, automobilima i autobusima. Pritom većinski odlaze stanovnici donjeg Međimurja, dok 60-ih godina pretežito odlazi stanovništvo gornjeg Međimurja (Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 130). Dakle, činjenica je da se zbog tadašnjeg trenda privremenog rada u inozemstvu velik broj radno sposobnog međimorskog stanovništva odlučio na odlazak u zemlje Zapadne Europe kao što su Njemačka, Austrija i Švicarska. Statistika pokazuje da Međimurje zauzima drugo mjesto emigracijskog područja u Hrvatskoj dok prvo mjesto zauzima Dalmatinska zagora. Međimurje postaje, odmah nakon Dalmatinske zagore, druga emigracijska regija u Hrvatskoj (Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 132). S obzirom na to da je do 1963. godine ilegalan migracija bila uobičajeni fenomen, posredstvom zavoda za zapošljavanje navedeni se fenomen nastoji spriječiti. Naime, javljaju se određene razlike u političkim odlukama (Mesić 1991) jer se stanovništvo upravo preko zavoda za zapošljavanje može zaposliti u inozemstvu. Ipak, odlazak u inozemstvo za velik broj ljudi nije išao preko zavoda za zapošljavanje već preko obiteljskih veza i preporuka članova obitelji kod inozemnih pružatelja posla. Zbog promjena političkih odluka u vidu zapošljavanja stranih radnika u inozemstvu putem zavoda od kojih velik udio čine Međimurci posebice muškarci, na rad u inozemstvo odlaze i žene (Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 132). Nadalje, većinski dio međimorskog stanovništva je na rad u inozemstvo otišao od 1961. do 1971. godine. Tomu je prethodilo otvaranje granica nakon 1963. godine te objavljivanje uputa o načinu zapošljavanja u inozemstvu u kojima je definiran pojam radnika na privremenom radu u inozemstvu. Upute su također bila svojevrsni pružatelj sigurnosti za odlazak na rad u inozemstvo (Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 134). Isto tako, otvaranje svojih granica za strane radnike, Njemačka i Švicarska su primile mogućnost svojim

stranim radnicima da dovedu svoje članove obitelji. Također, do 70-ih godina 20. stoljeća zemlje Zapadne Europe bile su primorane uvesti stranu radnu snagu (Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 134).

Godina	Njemačka	%	Austrija	%	Švicarska	%	Ostale zemlje	%	Ukupno	%
1971.	7138	60,2	3147	26,5	460	3,9	1111	9,4	11856	100,0
1981.	6480	66,8	2093	21,6	622	6,4	502	5,2	9697	100,0
1991.	5600	58,3	1816	18,9	933	9,7	1261	13,1	9610	100,0
2001.	5080	46,0	2731	24,7	878	8,0	2347	21,3	11036	100,0

Slika 3. Broj radnika na privremenom radu u inozemstvu iz Međimurja od 1971. do 2001. godine prema zemljama zastupljenosti

Izvor: Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 132

Pojedini izvori (Magdalenić, 1994: 85) već 1994. godine ukazuju na činjenicu da se u više od 130 godina broj stanovnika povećavao sporije nego u cijeloj Hrvatskoj čemu je jedan od razloga neprestana migracija stanovništva. Naime, istaknuto je da više od 0,2% stanovnika s područja Međimurske županije odlazi u inozemstvo posebice 70-ih godina 20. stoljeća (Magdalenić, 1994: 85). Migracije su zapravo postojale oduvijek pa tako nisu zaobišle ni Međimurje 70ih godina 20 stoljeća. Spominje se da su migracije bile česte i prije Prvog svjetskog rata kad je Međimurje bilo pod Mađarskom (Magdalenić, 1994: 85). Dakle, dio međimurskog stanovništva se vrlo rano uključio u proces vanjske migracije radne snage, a taj proces ubrzo se proširio i na cijelo Međimurje. Neki odlaze na privremeni rad, a neki upravo zbog ostvarivanja vlastitih ciljeva ostaju tamo živjeti do mirovine ili smrti (Magdalenić, 1994: 85).

3.3.4. Četvrta faza iseljavanja

Devedesetih godina 20. stoljeća odredišta migracije su uglavnom Zapadna Europa i prekomorske zemlje. Međimursko je stanovništvo među prvima još prije 30 godina počelo iseljavati u zapadnoeuropske zemlje i to uglavnom na privremeni rad. Stoga su se i među prvima počeli vraćati u domovinu. Tome u prilog idu i statistički pokazatelji iz 1991. godine, a koji pokazuju da je u tom razdoblju Međimurje uspjelo održati pozitivnu stopu prirodnog prirasta (Magdalenić, 1994: 89). Ipak, devedesete su obilježile teško razdoblje u hrvatskoj povijesti. Za vrijeme Domovinski rata, međimursko je stanovništvo sudjelovalo

u obrani gotovo svih hrvatskih područja (Magdalenčić, 1994:89), a podatci pokazuju kako ih je više od 1800 pristupilo gardijskim brigadama (Kalšan, 2006: 451) pomažući tako u područjima kao što su Pakrac, Zadar, Posavina, Baranja, Vukovar (Kalšan, 2006: 451-453). Potrebno je naglasiti i da od 1981. do 1991. godine dolazi do smanjenja broja zaposlenih izvan domovine (za oko 12,5%). Međutim, dolazi do povećanja u udjelu onih „koji u inozemstvu borave kao članovi obitelji, te su takvi 1991. činili blizu jedne trećine Međimuraca s privremenom inozemnom adresom“ (Kalšan, 2006: 451).

Neki izvori potvrđuju da danas u inozemstvu najviše u Njemačkoj živi oko 5080 osoba s područja Međimurske županije, drugo mjesto zauzima Austrija u kojoj živi oko 2731 osoba međimorskog porijekla te Švicarska s oko 878 Međimuraca i Međimurki dok nešto manji broj njih živi u prekomorskim zemljama kao što su Kanada (94), Australija (68) i Sjedinjene Američke Države (50) (Šestak, 2006: 17). Bilježi se da je primjerice 2001. godine na radu u inozemstvu bilo oko 7744 osoba s područja Međimurske županije. Pritom su uključene „osobe koje izbivaju više od godine dana iz mjesta prebivališta, a obuhvaćene su u stalno stanovništvo Međimurske županije“ (Šestak, 2006: 107). Prema novijim podacima Državnog zavoda za statistiku 2018. godine Republiku Hrvatsku napustilo je 1256 osoba iz područja Međimurja, dok je 2017. godine iz Međimurja otišlo 1187 osoba.

3.3.5. Njegovanje odnosa s rodnim krajem

Untoč tome što je međimursko stanovništvo kroz povijest odlazilo u različite krajeve svijeta, ono odlazi i danas, ali se u svakom slučaju može reći da međimursko iseljeničtvo i dalje njeguje odnose sa svojim prijateljima i obitelji u domovini. Isto tako, diljem Europe osnovana su i brojna međimurska društva i udruge (Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 140). Ujedno, tijekom povijesnih razdoblja kada internet i tehnologija nisu bili razvijeni u tolikoj mjeri kao što je to danas, međimursko je iseljeničtvo pismima, telefonskim razgovorima, a kasnije i elektroničkom poštom održavalo svoje kontakte s domovinom. Valja naglasiti kako je i područje udaljenosti u geografskom smislu bio važan aspekt u održavanju veze s rodnim krajem. Naime, njegovanju odnosa s rodnim međimurskim krajem je doprinio posjet domovini jednom mjesečno ili nekoliko puta godišnje velikog broja međimurskih iseljenika (Mesarić Žabčić & Njegač, 2008: 146). U današnje vrijeme velik je broj Međimuraca koji zarađuju novac i ostvarili su svoj život diljem kugle

zemaljske. Dok „većina njih ima stalno zaposlenje“ u inozemstvu, neki od njih su i dalje „jako vezani za svoj kraj i glavni dio svojih prihoda šalju kući te tako uzdržavaju svoje obitelji i pomažu rodbinu. Manji je broj radnika koji rade van Međimurja samo povremeno – nekoliko mjeseci u godini (Zabčić & Njegač, 2008: 140). Potrebno je reći kako je međimursko iseljništvo izrazilo i svoju želju za povratak u domovinu. Tako neki od njih koji su stekli uvjete za umirovljenje u inozemstvu dolaze u Međimurje i grade kuće, restorane, kafiće, ulažu u lokalnu infrastrukturu, poduzetništvo i obrte te na taj način doprinose razvitku Međimurja (Žabčić & Njegač, 2008: 140). Ono što je još važnije, njegovanje odnosa s rodnim Međimurjem „bilo [je] od velikog značaja kod formiranja stajališta i u razmišljanjima vanjskih migranata o ulaganjima u rodni kraj te je [...] poticalo nostalgiju i utjecalo kasnije i na definitivni povratak u rodni kraj“ (Žabčić & Njegač, 2008: 140).

3.4. Razlozi donošenja odluke na migriranje

Povijesni izvori (Albrecht, 1972, prema Jonjić, 1985: 63) pokazuju kako se „prostorna pokretljivost stanovništva [...] posebno intenzivira razvitkom tržišta, komunikacija i bržim informacijskim tokovima.“ Kada je riječ o prostornoj pokretljivosti stanovništva, vrlo važnu ulogu ima „odnos čovjeka i prostora“ što posljedično rezultira stvarom određene tipove „socijalnih struktura i ponašanja“ (Jonjić, 1985: 63). Isto tako, u kontekstu prostorne pokretljivosti vrlo je važno govoriti o razlozima odlaska osobe iz svoje matične zemlje. Premda se razlozi sami po sebi mogu razlikovati, možemo govoriti o nekoliko razloga kao što su periodi obiteljskog života i obitelj, društvena pokretljivost, njezine težnje, životna okolina mjesta življenja, društveno i lokalno sudjelovanje (Albrecht, 1972; prema Jonjić, 1985: 64). Međutim, važno je spomenuti kako postoji i nekoliko činitelja koji u konačnici mogu biti presudni u odluci o odlasku ili ne odlasku (Simard, 2009: 53). Stoga u kontekstu razloga odlaska govorimo o socioekonomskim činiteljima u koje ubrajamo „stupanj društvenog i ekonomskog razvitka, nivo zaposlenosti, socijalni pritisak, raspad socijalnih oblika“ (Simard, 2009: 53). Sa socioekonomskim činiteljima povezani su i osobni činitelji koji se dijele u dva tipa. Dok se prvi odnosi na bliskost s mjestom stanovanja i vlastito zadovoljstvo, drugi se odnosi na vlastitu slobodu i na težnju za izazovom (Simard, 2009: 61). Uz osobne činitelje tu su i financijski činitelji koji su kroz povijest zajedno s političkim činiteljima bili ključni u iseljavanju stanovništva. Upravo financijski činitelji mogu biti presudni u odluci o odlasku bez previše razmišljanja (Simard, 2009: 62).

4. Metoda

Uzimajući u obzir postulate znanstvenog istraživanja, ovo istraživanje obuhvaća izvornost, pouzdanost i provjerljivost te korištenje najprimjerenijih metoda kvalitativnoga istraživanja (Kukić i Markić, 2006: 45 – 49, prema Šundalić & Pavić: 2013: 71). Dosad su provedena dojmpljiva kvantitativna istraživanja o iseljavanju hrvatskog stanovništva u europske zemlje, njihovim razlozima odlaska (Golub, 2003; Jonjić, 1985; Župarić-Iljić, 2016; Jurić, 2017; Jurić, 2018; Pokos, 2017; Rajković Iveta i Horvatin, 2017; Jerić, 2019) i namjeri povratka u domovinu s posebnim naglaskom na europske zemlje (Levak, Luchetti & Jurčević, 2020, Jurić, 2020; Marinović Golubić i Peračković, 2020; Pavičić Vukičević, Zadravec, Cajner Mraović, 2021) među kojima je i rad koji je nagrađen Rektorovom nagradom u akademskoj godini 2019./2020. *Hrvatski iseljenici u Irskoj: zašto odlaze i namjeravaju li se vratiti u domovinu?* pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Irene Cajner Mraović, a u kojem su u istraživačkom dijelu posebice u otvorenim pitanjima dobiveni zanimljivi podatci. Stoga se kvalitativnim istraživanjem u svrhu izrade ovoga rada prethodno dobiveni podatci nastoje produbiti.

U ovom istraživanju podatci su se prikupljali kvalitativnom metodom polustrukturiranog dubinskog intervjua na uzorku do deset hrvatskih iseljenika/ca u dobi od 18 do 30 godina života, a koji u vrijeme provođenja istraživanja žive u jednoj od europskih zemalja kao što su Danska, Irska, Njemačka i Švicarska.

4.1. Sudionici

U svrhu provedbe istraživanja, okvir uzorka čine osobe iz Međimurske županije u dobi od 18 do 30 godina, koji u vrijeme provođenja istraživanja žive u jednoj od europskih zemalja. Što se tiče metode istraživanja, odabrano je neslučajno *snowball* uzorkovanje kojom je izabrana sržna skupina po principu površnog poznanstva, a koju su činila 3 sudionika ovoga istraživanja i koji su ujedno uputili na šestero potencijalnih sudionika u istraživanju uzimajući u obzir pojedine sociodemografske karakteristike kao što su spol, dob, mjesto/zemlja rođenja i stanovanja (Milas, 2005). Premda je prvotni cilj bio u istraživanje uključiti barem 10 osoba, na sudjelovanje u istraživanju je pristalo samo šest osoba dok je troje zbog nedostatka vremena odbilo sudjelovati u istraživanju.

Sudionicima istraživanja je zbog trenutne situacije uzrokovane pandemijom COVID-19 i nemogućnosti provođenja istraživanja s hrvatskim iseljenicima licem-u-lice, na elektroničku adresu uz informirani pristanak i informacije o svrsi, ciljevima, metodi, zahtjevima, rizicima, načinu postupanja i vlastitoj ulozi u istraživanju poslana i pozivnica na *Jitsi Meet* s pristupnim podacima za intervju. Ujedno, svaka osoba koja se odlučila na sudjelovanje u istraživanju, na početku provođenja intervjua usmeno je obaviještena o ciljevima istraživanja i istraživačici koja ga provodi, ali i o zaštiti anonimnosti i etičnosti postupanja s podacima te o pravu odbijanja odgovaranja na neugodna pitanja i mogućnosti prekida daljnjeg sudjelovanja u istraživanju u bilo kojem trenutku. Sudionici su na samom početku istraživanja imali mogućnosti davanja vlastitog usmenog ili pisanog pristanka.

Za potrebe analize podataka, svaki je intervju sniman diktafonom i pohranjen na sigurno mjesto na računalu pod posebnom šifrom kako bi se u najvećoj mogućoj mjeri zaštitio identitet svakog sudionika odnosno sudionice istraživanja. Također, u transkriptima intervjua koje je radila istraživačica na vlastitom računalu kojem jedino ona ima pristup, svakom je sudioniku pridana određena šifra kako se njihov identitet ni na koji način ne može rekonstruirati. Samim time, sudionici se sudjelovanjem u istraživanju nisu izlagali riziku. Potencijalni rizik mogla je jedino predstavljati određena osobna ili povjerljiva informacija koju sudionik/ca istraživanja možda nije želio otkriti, ali je u svakom trenutku imao/la pravo na odbijanje odgovaranja na određeno pitanje u slučaju ga je takvo pitanje smatrao/la neprimjerenim iz bilo kojeg razloga. Ipak, posebna je pozornost posvećena zaštititi sudionika/ca istraživanja zbog čega potencijalne štete ili rizika za njih nema ili ne bi trebalo biti. S obzirom na to da se istraživanje provodilo *online*, preko *Jitsi Meet* ili *Zoom* platformi, pod posebnim nazivom razgovora i lozinkom, s podacima je postupano na povjerljiv način u najvećoj mogućoj mjeri. Isječci iz intervjua koji su korišteni za kasniju analizu rezultata prebačeni su s diktafona na računalo istraživačice, a transkripti intervjua na računalu su pohranjeni pod posebnom lozinkom te će se čuvati godinu dana, nakon čega će u potpunosti biti obrisani s računala istraživačice. Isto tako, sudionici su slobodni pristati na sudjelovanje u istraživanju, ali su i svakom trenutku bili slobodni odustati. Sudjelovanjem u istraživanju, sudionici ne ostvaruju nikakvu izravnu korist. Međutim, svaki sudionik ima pravo dobivanja na uvid rezultate istraživanja kako bi mogao vidjeti čemu je doprinio vlastitim sudjelovanjem.

Uzimajući u obzir aktualni trend iseljavanja mladih, obrazovanih i radno aktivnih osoba iz Republike Hrvatske, posebice onih u dobi od 19 do 44 godina života, a što potvrđuju i podatci Državnog zavoda za statistiku (2016; 2020), odabrana je upravo prethodno navedena ciljana populacija. Nadalje, što se tiče strukture uzorka, osobe u dobi od 18 do 30 godina života, koji u vrijeme provođenja istraživanja žive u jednoj od europskih zemalja, sudjelovali su u istraživanju kojim se nastoje obuhvatiti određeni parametri kao što su sociodemografske karakteristike u koje ubrajamo spol, dob, mjesto/zemlju rođenja i stanovanja, status obrazovanja, socioekonomski status, vrstu zaposlenja/profesiju/zanimanje, vjersku pripadnost, bračni status, zatim razloge iseljavanja, zadovoljstvo životnim standardom i zaposlenjem u mjestu/zemlji stanovanja te uvažavanje i spremnost na promicanje 17 ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih naroda.

Sudionici istraživanja međusobno se ne poznaju dovoljno dobro i na taj način nisu mogli vršiti pritisak jedni na druge. Isto tako, oni sudionici koji su preporučili nove potencijalne ispitanike na temelju poznanstva, a uzimajući pritom u obzir određene karakteristike odmah su kontaktirani kako bi se u potpunosti minimizirao utjecaj prethodnog sudionika na budućeg.

4.2. Instrumenti

Što se tiče mjernog instrumenta, odabran je polu-strukturirani dubinski intervju u svrhu mogućnosti praćenja određenih parametara koji se istraživanjem nastoje dobiti i produbiti, ali i kako se cjelokupni istraživački postupak ne bi samo prepustio slučaju. Ipak, primarni cilj bio je dobiti cjelokupnu priču svakog sudionika/sudionice istraživanja.

4.3. Postupak

Vežano za tehniku uzorkovanja i vrstu uzorka, za ovo je istraživanje odabran neslučajni *snowball* uzorak prema kojemu se članovi uzorka biraju iz populacije temeljem karakteristika koje posjeduju ili njihove mogućnosti sudjelovanja u istraživanju (Milas, 2005). Nadalje, istraživačica je iz osobnog kruga poznanika izabrala sržnu skupinu ispitanika, koji su bili zamoljeni uputiti je na druge sudionike, poznanike ili prijatelje u dobi od 18 do 30 godina života koji žive u jednoj od europskih zemalja, a koji bi bili spremni sudjelovati u

istraživanju. Na taj se način uzorak širio principom snježne grude koja je „bačena u snijeg“ (Milas, 2005). S obzirom na to da se radi o skupini ljudi do kojih je malo teže doći, ovaj je tip kreiranja uzorka najpogodniji za ovo istraživanje. Provođenju istraživanja pristupilo se sredinom lipnja 2021. godine, nakon što je Etičko povjerenstvo Odsjeka za sociologiju Fakulteta hrvatskih studija odobrilo temu. Cjelokupni postupak provođenja intervjua odvijao se od početka lipnja do kraja srpnja 2021. godine.

5. Rezultati

U svrhu prikupljanja podataka potrebnih za realizaciju osnovnog cilja i svrhe istraživanja, provedeno je kvalitativno istraživanje metodom polu-strukturiranog dubinskog intervjua s ukupno šest sudionika, u dobi od 18 do 30 godina, a koji za vrijeme provođenja istraživanja žive u nekoj od europskih zemalja.

Sudionicima koji su sudjelovali u istraživanju su informirani pristanak i detaljne informacije o istraživanju (o svrsi, ciljevima, metodi, zahtjevima, rizicima, načinu postupanja i vlastitoj ulozi u istraživanju), ali i poveznica za intervju dostavljeni na elektroničku adresu.

S ciljem jednostavnijega uvida i provođenja analize dobivenih podataka, rezultati istraživanja podijeljeni su na tematske cjeline relevantne za cilj istraživanja. U analizi kvalitativnih podataka nisu korišteni računalni softveri, nego su transkripcije intervjua kodirane u nekoliko tematskih cjelina:

- 1) sociodemografska obilježja
- 2) razlozi iseljavanja
- 3) zadovoljstvo životnim standardom i zaposlenjem u mjestu/zemlji trenutnog stanovanja
- 4) uvažavanje i spremnost na promicanje 17 ciljeva održivog razvoja

5.1. Sociodemografska obilježja

Prva tematska cjelina *sociodemografska obilježja* obuhvaća spol, dob, mjesto rođenja, mjesto trenutnog stanovanja, socioekonomski status, status obrazovanja, ljubavni status i vjersku pripadnost.

U istraživanju je sudjelovalo šest osoba iz Međimurske županije koje za vrijeme provođenja istraživanja žive u jednoj od europskih zemalja. Konkretnije, u istraživanju je sudjelovalo šest mladih međimurskih iseljenika/ca u dobi od 18 do 30 godina života koji/e dolaze iz Međimurske županije, tj. koje su rođene u Međimurskoj županiji, a trenutno žive u nekoj od sljedećih europskih zemalja: Danska, Irska, Njemačka i Švicarska (jedina nema članstvo u Europskoj uniji).

S obzirom na spol, u istraživanju su sudjelovale tri osobe ženskog spola - sudionice od kojih jedna živi u Republici Danskoj (**S3**), druga u Republici Irskoj (**S2**), a treća u Švicarskoj (**S6**). Isto tako, od ukupno šest sudionika istraživanja, troje sudionika (**S1**, **S4** i **S5**) muškog spola trenutno živi u Njemačkoj. Što se tiče statusa obrazovanja, četvero sudionika (**S1**, **S2**, **S4** i **S5**) istraživanja ima završeno srednjoškolsko obrazovanje, a dvije sudionice imaju završeno fakultetsko obrazovanje (**S3** i **S6**) s time da je jedna od njih još uvijek na diplomskom studiju u inozemstvu (**S6**) dok druga sudionica ima završeni doktorski studij (**S3**).

Vezano za ljubavni status, svi sudionici muškog spola (**S1**, **S4** i **S5**) nisu u ljubavnoj vezi dok su sve sudionice istraživanja u ljubavnoj vezi (**S2**, **S3**, **S6**) i trenutno žive sa svojim partnerima u inozemstvu.

Što se tiče religioznosti, troje sudionika izjasnilo se religioznima i vjernicima (**S3**, **S4**, **S5** i **S6**) dok se dvoje sudionika (**S1** i **S2**) izjašnjava katolicima i vjernicima, ali pritom ističu kako nisu religiozni.

Kada je riječ o socioekonomskom statusu odnosno procjeni mjesečnih prihoda u inozemstvu, dobiveni su slični odgovori u kojima svi sudionici (**S1**, **S2**, **S3**, **S4**, **S5** i **S6**) naglašavaju kako su financijske prilike i prihodi u europskim zemljama puno bolji, čak duplo veći od onih u Republici Hrvatskoj te da su s financijskim prihodima u inozemstvu vrlo zadovoljni. Ujedno, uspoređujući prihode s onima u Hrvatskoj, sudionici smatraju da je razlika u prihodima zapravo velika i ističu da ono što zarade u inozemstvu, nikada ne bi mogli zaraditi u Hrvatskoj, uzimajući pritom u obzir razinu životnoga standarda i/ili radno opterećenje.

5.2. Razlozi iseljavanja

Druga tematska cjelina *razlozi iseljavanja* obuhvaća duljinu boravka u inozemstvu i vrijeme odlaska iz Međimurske županije, pitanje odjave boravišta/prebivališta u Međimurskoj

županiji te pitanje prijave boravišta/prebivališta u inozemstvu, obiteljsku povijest iseljavanja, razlog odlaska iz Međimurske županije kao i razlog odlaska upravo u zemlju trenutnog stanovanja. Ova tematska cjelina ujedno se dotiče i pitanja vezana za glavne razloge odlaska mladih iz Republike Hrvatske i činitelja koji doprinose spremnosti donošenja odluke o iseljenu, ali i druženje s drugim iseljenicima u inozemstvu te izazovnost u sklapanju novih poznanstava i prijateljstava, uključenost u hrvatske udruge ili društva, političku uključenost te namjeru povratka u domovinu.

S obzirom na duljinu boravka u inozemstvu, sudionici istraživanja iz Međimurske županije uglavnom su iselili nakon 2013. godine koja se uzima kao jedna od važnih godina zbog ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju. Prema dobivenim rezultatima, sudionici istraživanja u inozemstvu žive otprilike tri (S6), četiri (S3), pet (S2 i S5), šest (S4) ili sedam godina (S1).

Po pitanju odjave boravišta ili prebivališta u Međimurskoj te pitanju prijave boravišta/prebivališta u zemlji useljenja, svi sudionici (S1, S2, S3, S4, S5 i S6) imaju prebivalište u Međimurskoj županiji. Međutim, u policijskoj su upravi odjavili svoje boravište uglavnom na razdoblje od pet godina što je i zakonom određeno, a zbog čega su u inozemstvu prijavili svoje novo boravište:

S1: Hmm... Pa ja sam zapravo došao z svojim roditeljima i tu se trebaš prijaviti v Rathaus [gradska vijećnica] ja mislim da se zove, ali to spada zapravo pod Stadtsamt.

S2: Ove godine će nam biti peta godina otkad smo otišli u inozemstvo...aaa na isto tolko smo i odjavili boravište...prilikom odlaska. Ovdje nije prijava nikakvih bilo sve dok nismo pronašli posla...

S3: Aaam...pa ovdje imam samo boravište, a prebivalište mi je još uvijek u Hrvatskoj...znači ne mogu se odjaviti s tog broja...a i mislim da nije ni zbog Europske unije nešto bitno...jer sam ja završila tu u Danskoj...takda sam samo boravište mijenjala...

S4: ...kolko znam nisam se nigde trebal odjaviti. Znači ja imam prebivalište još navek v Hrvatskoj znači moreš meti prebivalište v Hrvatskoj, kolko ja znam a dok dojdeš v Njemačku onda se ti prijaviš na adresu trebaš se na posel prijaviti dobiješ nekšu karticu ili ne znam kaj već imaš, to ti je zdravstvena kartica trebaš otpri račun v banki. Znači imaš sega...

S5: Pa ništ posebno, ideš samo na općinu i prijaviš se i to je to manje više... Ja sam tu prijavil da tu imam boravište znači to je trenutno, a prebivalište imam v Međimurju. Moral sam se iti odjaviti ono imaš opciju 5 godinu...Jer neš sam čital da te duplo oporezuju jer imaš primanja tj. s porezne se moraš.

S6: Aaam...v Hrvatskoj sam onaj privremeni boravak morala promijenit koji ide na 5 godina mislim da...E to sam promenila. U Švicarskoj sam morala svašta. I recimo sam i ovu vozačku sam trebala. Ja više nemam hrvatsku nego švicarsku vozačku. Aaaa fala Bogu to sam mogla sam zamijeniti dok recimo neke zemlje moraju ponovno polagati vozačku. Papire phhh sad se

više niti ne sjećam, mislim bilo je znam da, svašta sam morala, al imam sad na početku je kao dečko moj imal kod njega sam kao imala boravište mislim da godinu dana možda to ono kad je pošta došla prvo je pisalo njegovo ime, al onda kak sam dobila tu glavnu vizu sam prijavljena normalno tam. Al iskreno ne znam dal je to privremeno, ne znam kak se to tu zove.

Kada je riječ o obiteljskoj povijesti iseljavanja, pojedini sudionici (**S1**, **S4** i **S5**) navode kako su uži ili daljnji članovi njihove obitelji u prošlosti ili nedavno iselili u inozemstvo:

***S1:** Pa moji deda i baka su v Austriji...v renti su oni... Tam su dišli i ostali tam...Jedino kaj dojdu negda na dopust v Hrvatsku... (...) imaju tri dece...Ženska je v Hrvatski, a ovi dva muški su v Austriji... (kratka stanka)...aaaaamm...v Sloveniji imamo brata i sestru od bake tak nekaj, ne znam već točno kaj je...ali neko od rodbine...iiii...teta jana je živela tu v Nemački...i to je to...drugdi nemam nikoga...mislim ne znam kaj bi nekoga još mel...*

***S4:** ...mama je bila prije v Njemačkoj međutim ja sam sad ostalo baš sad niko nije v Njemačkoj i to, jedino sad možda prije mjesec dana sam saznao da imam puno veliku obitelj z strane tate...neki su v Sloveniji, neki su v Švedskoj, neki su v Njemačkoj gore znači stvarno ima jako puno ljudi. Veliku familiju imam s tatine strane ubiti ja njih nikoga neznam.*

***S5:** Aaaaam brat jedino poslije mene recimo tj, prije nemam pojma, prije godine i pol otprilike. Ili dve tu negde. Drugi niko nije...*

Međutim, pojedini sudionici (**S2**, **S3** i **S6**) navode kako iz njihovih obitelji nitko nije iselio u inozemstvo, ali dvije sudionice (**S2** i **S6**) istaknule su da je iselio netko iz obitelji njihovih ljubavnih partnera:

***S2:** Iz moje obitelji se nitko nije iselio. Cijela obitelj mi je još uvijek v Hrvatskoj...ali se iz obitelji mog zaručnika ubrzo nakon nas iselilo i njegov brat, a kasnije i njegovi roditelji. Znači većinski dio njegove obitelji se nalazi u inozemstvu.*

***S6:** Roditelji od mog dečka žive tu dosta dugo i moj dečko je rođeni tu..*

Glavni razlozi iseljavanja sudionika ovoga istraživanja iz Međimurske županije uglavnom su različiti. Dok jedan od sudionika odlazi zbog obiteljskih razloga (**S1**), pojedini sudionici kao glavni razlog odlaska navode novac, nepravdu i želju za nečim boljim (**S2**), financijske probleme (**S5**), ljubavne razloge (**S6**) ili su otišli zbog vlastitog usavršavanja u poslu (**S4**) dok jedna od sudionica kao primarni razlog odlaska navodi obrazovanje (**S3**).

***S1:** Je...z mamom sam došel...pa kaj ja znam...sam se zmislil kak smo se spakerali i dišli i to je to...hahaha...*

S2: *Bilo je tu različitih razloga. Uglavnom svi misle da je to novac. Nebrem reći da to nije bio bitan faktor, jer sam...željela sam bolji život za sebe, a to za sobom povlači bolji život moje obitelji. Makar da se njih pita bili bi naj sretniji da nisam tu, da sam s njima. Neki od drugih razloga bili su nepravda i želja za nečim boljim nečim većim... i drukčijim. Ali ja sam isto oduvijek... voljela sam avanture pa je sve ovo za mene bila jedna velika avantura.*

S3: *Pa obrazovanje... Aaam...mislim da sam tu prvenstveno zbog znači ovog fakulteta na kojem radim, al je baš ono jako specijalizirano za područje koje je mene interesiralo i poklopila se tema...*

S4: *...odlučil sam pošto sam uvijek imal nekakav cilj i nekaj sam znal u vezi kuharstva odlučil sam upisati četvrti razred za kuhara aaa tri...četri meseca sam razliku ispita položio i onda sam za kuhara završil normalno kasnije i kasnije sam se prvo sam doma počel nekaj delati međutim nije bilo to to. Doma. Doma treba... Ljudi ne razumiju jer imaš nekakvu imaš potrebu aaaa da se usavršiš v nekim drugim stvarima. Doma je ugostiteljstvo jako loše iii to nije ono kaj sam ja htel v životu i onda sam krenul v Njemačku i krenul sam s poslom koji je bil pomoćni kuhar zato kaj nebreš ti doći v Njemačku i reći da si ti kuhar naprimjer zato kaj ti nemaš iskustva v toj zemlji. Ja sam onda tri četri meseca odradil tak i videl se moj trud i dobil sam Urkunde to je kao diploma za za mladog kuhara v Njemačkoj iii zaposlil se v jednom dobrom restoranu našem...*

S5: *Pa meni je uglavnom bil financijski jer sam praktički došel do dna recimo to tak ali mislim da nije taj razlog vjerojatno bi neki drugi bil...*

S6: *Pa mislim da bi glavni razlog navela ljubav haha (kratak smijeh) jer nebi mi palo na pamet otići v Švicarsku studirati, možda Austrija il Njemačka takda to je zapravo ono najglavniji razlog.. A pošto smo mi smo bili tri godine u vezi kad sam ja bila u Hrvatskoj i onda sam taman završavala i onda smo razmišljali dal bi htjela probati aaa jer ipak mi je to bilo malo ono drugi jezik druga kultura i se, al na kraju je super ispalo!*

Vežano za fenomen iseljavanja iz Međimurske županije, ali i ostatka Republike Hrvatske sudionici istraživanja smatraju da su glavni razlozi odlaska mladih generacija povezani s nezadovoljstvom, nepravdom, financijskim (ne)mogućnostima, (ne)mogućnostima samoostvarenja i napredovanja, što europske zemlje omogućuju ne samo svojim državljanima već i stranim državljanima, što je razvidno i u odgovorima svih sudionika:

S1: *Pa mislim zato jer misliju da bu im tam čuda bole...već bojo zasljuzili, lefkeši bu im život i tak...Sam se o parama ide, ništ drugo...Jer ovak v Hrvatskoj, mislim pa lepo je, život je malo lepši, malo je mirneši kaktiga kak tu, tu nemaš baš časa, v stresu si, trebaš delati ovo ono, ali to kak vidim v Hrvatski kak uživaju ne, kafići sim tam...to je to! hahah...*

S2: *Puno mojih vršnjaka i mladih i starijih je napustilo Republiku Hrvatsku zbog gotovo istih ili sličnih razloga ko ja. Glavni od njih bio bi nemogućnost napredovanja radom, vlastitim trudom. Nemogućnost napredovanja ako nitko bitan ili bogat ne stoji iza tebe.*

S3: *...Ne znam...vjerojatno nisu zadovoljni hah (kratak smijeh) omjerom znači uloženog i dobivenog...tipa primanja, uloženi trud ili dosta se često traži puno iskustva prilikom zapošljavanja mislim tražila sam i ja prije mislim nakon diplomskog posao u Hrvatskoj mislim nije, nije ugodno hah (kratak smijeh)...ovaj...takda...mogu zamislit da nije lako pa onda probaju malo, izvan se to malo drugačije strukturira...*

S4: Paa glavni znaš kaj su glavni razlozi, zato kaj su male plaće! Jako su male plaće ima ljudi koji su ti naprimjer završi ti fakultet, ali mala je plaća i niko ga neće zaposliti a v Njemačkoj ima 10 radnih mjesta. Razmiš me? To su te neke stvari koje mi doma nemamo znaš...i nećemo napraviti praktički za nas mlade. Treba napraviti kak nekše udruge kak smo mi napravili v svojem selu. Treba nekaj napraviti. A sad kak vidim puno mladih, puno mladih ljudi ti ide naprimjer v Graz paaaaa aaam...na fakultet vjerojatno budu tam ostali zato kaj pre nama nema, nema, nema jednostavno ničega nema. Prvenstveno broj jedan su male plaće onda drugačiji je pristup semu to ti je broj 2. Broj 3 je jednostavno nema nikakvog života praktički bar z moje strane nebre biti. Ja sam provel dosta let vuni i jednostavno se nisam videl doma. Eto! Moždaa u budućnosti se vrnem doma, to bez daljnega, imam svoju kuću imam se. Morem se i sad vrnuti, ali nebi tolko sretan bil kolko sam sad praktički.

S5: Pa mislim svi znamo zakaj ljudi odlaze. Pa nejd ljudi na godišnji misim realno tu svi dođu ili zbog nepravde ili zbog financijskih problema. To su 2 razloga uvijek bila s kim god sam se spominal. Zato jer ljudi nemogu podnesti nepravdu zbog određenih pozicija recimo da neki ljudi dobe samo tak poslove dok neki ljudi ovogaa trude se imaju sve kvalifikacije i na kraju ne dobe...normalno ako nisi v određenoj stranci nema posla za tebe. Mislim pametnome dosta. Takda zbog takvih razloga se ljudi iseljavaju, ne samo zbog para. Al probaj si zamisliti da se svi ti ljudi vrata doma, kolko bi nama super bilo. To bi bilo ko kod baje. Sam bi počelo cvasti. Bolje bi nam bilo nego bilo kome drugome. Al znaš kaj bude? Sam bude još gore, još jače bu to postalo normalno. Najgore od svega kolko ima školovanih doktora ono specijalist za ovo za ono, znači ono čovjek se trudi godina da bude doktor, uspije i onda mu dam neku pišljivu plaću mislim pišljivu pazi! Ja nisam doktor niti mogu biti to nit sam sposoban biti doktor, kolko taj čovjek koji može nekom život spatiti kolko je on vredan, njegovo znanje? Taj se spakira uzme kofer i ode u Njemačku. Ovi sretni i veseli. Dobili su čovjeka možda ga moreju samo njemački naučiti zato jer engleski sigurno zna znači on se nauči njemački i oni imaju specijalista gotovoga. Znači oni dobe gotovog čoveka. A ovi kod nas to ne mogu skužiti. Školuju ljude i onda ti ljudi odu negde drugde. Mislim daj si probaj zamisliti kolko je ljudi tak otišlo, kolko doktora, visokoobrazovanih, zakaj? Su oni glupi? Ne! Sam znaju svoju vrednost jer to tu neje vredno toga, mislim nažalost. Sav taj trud pa daj si zamisli kolko godina trebaš provesti za knjigom, pa to se dela o ljudima, nesu to životinje...Imaš takvih primjera kolko god hoćeš, mislim nažalost.

S6: Mislim da suuu (kratka stanka) paaa prihodi glavni razlog. Mislim mogućnosti. Nekak imam osjećaj da se v Hrvatskoj bez diplomskog studija čovjek niti nemože zaposlit nekim normalnim aaa faksom. Dok v Švicarskoj recimo jako malo ljudi uopće i studira znači imaju to školstvo Lehre znači mogu odabrati gimnaziju ili neku drugu strukovnu i posle toga se uglavnom si zapošljavaju s visokim standardom znači ne ono minimalne plaće...zapravo ja kad sam došla tek tam s tri godine faksa svi su mislili da ja zapravo tek upisujem prvu godinu i ja sam rekla ne, ne, diplomski i onda ono pa zakaj diplomski pa nebreš se već zaposliti meni niš nije bilo jasno jer je zapravo kod njih diplomski ono jako visoko i jako malo ljudi to opće i ide. Ili pa su dosta stariji recimo ja sam najmlađa mislim da haha (kratak smijeh)...Recimo ja si tam sama morem birati predmete znači nemam ono moram 30 ectsa u jednom semestru nego si sama biram i mogu doslovno studirati 10 godina ako hoćem znači svaki semestar po jedan dva predmeta i oni to puno rade, puno putuju iii ili recimo niko nejde studirat odma nakon srednje, prvo putuju pa si zarade nešt kaj je zapravo drugačije...

U kontekstu druženja s drugim iseljenicima, izazovnosti sklapanja novih poznanstava i prijateljstava u inozemstvu te uključenosti u hrvatske udruge ili društva u inozemstvu, gotovo svi sudionici istraživanja (**S1, S2, S3, S4 i S5**) znaju da postoje hrvatske udruge ili

društva u zemlji u kojoj trenutno žive, ali navode kako nisu članovi nikakve hrvatske udruge ili društva, osim jedne sudionice (**S6**) koja je učlanjena u udruhu Hrvata međutim zbog pandemije COVID-19 druženja i okupljanja s drugim Hrvatima nisu mogla biti organizirana. Dok pojedinim sudionicima istraživanja nimalo nije izazovno sklapanje novih poznanstava i prijateljstava (**S2, S3, S4, S5** i **S6**) i ne smatraju to problemom, nekima to ipak predstavlja izazov (**S1**), ali je tome razlog samo sramežljivost.

Kada je riječ o zainteresiranosti za politiku i političkoj uključenosti, dobiveni su gotovo jednaki odgovori svih sudionika istraživanja (**S1, S2, S3, S4, S5** i **S6**) s obzirom na to da svi sudionici ne pokazuju nikakav interes za članstvo u političkoj stranci, političku uključenost pa i za samu politiku:

S1: *Aaaam...(kratka stanka)...opće ne pratim jedino ak kaj pratim je za autocestu v Nemački dali bodo ukinuli ovoga...haha (kratki smijeh)...brzinu ili ne...To je jedino kaj mi je bitno za ve hahahah...*

S2: *Današnja politika me ne zanima ni malo. Prepucavanje dvojice vodećih ljudi u zemlji? Ne znam ak bi se to moglo nazvati politikom... Više sprdnja. Nisam bila član političke stranke jer me takva politika nimalo ne zanima. A ovdje nema smisla baviti se politikom u Hrvatskoj, ako se ljudi koji žive u Republici Hrvatskoj dovoljno ne bave s time.*

S3: *Paa ne baš jako puno ono mislim...pokušavam bit u toku al sad da jako pratim... (...) Hrvatske portale pogledam uglavnom, vijesti i to kad se čujem s mojima i to takda mogu prokomentirati...uglavnom online...ali imam tu i hrt program...mislim to je ono plaćam programe pa je ono mogu si odabrati po jedan program iz europskih država...*

S4: *Ne i baš nebi nikad išel u nijednu stranku zato kaj ovaj svi koji su v stranki može biti da ih je par možda super, ali svi gledaju svoje džepove prvenstveno i to se meni ne dopada. Jednostavno je tak. Gledal sam dosta Sabora, gledal sam baš profesora bivšeg veli jedno, jedne stvari govori, a druge stvari dela. Sam sebi nebre nauka dati, a meni bude dal nekvođa savjeta. Prvo sebi svoje probleme trebaš rešiti. Jer si ti sam napraviš probleme, kolko si ti to v svojoj glavi napraviš.*

S5: *Aaaam iskreno recimo politika me ne zanima, uvijek sam bil toga mišljenja, ali politika se dotiče svih naših života i sve te njihove odluke reflektira na naš život. I naravno dok nama nije dobro gledamo di je problem, a problem je u politici i korupciji. To svi mi znamo jako dobro i normalno da onda si dio toga već jer vidiš da to utječe na tvoj život. Takda ono aaaam to je recimo nakonkretniji odgovor koji mogu dati na to.*

S6: *Paa iskreno ne, nisam zainteresirana za politiku. Nekad si aa sama sebi velim trebala bi se malo više zainteresirati za te stvari, ali sad pogotovo od kad sam otišla za hrvatsku politiku sam slabo zainteresirana.*

Prema dobivenim rezultatima vezanima za namjeru povratka u domovinu, jedan sudionik (**S1**) i jedna sudionica (**S3**) ističu kako se uopće ne planiraju trajno vratiti u Republiku Hrvatsku:

S1: Definitivno ne! (ushit u govoru) Nema mi smisla, kaj bi ve trebal na dve strani živeti, to ve kaj bi v Hrvatski mel nekšu hižu ili stana...i ono tu v Nemački bi mel i tam, to su tuliki troškovi, to mi opće ne treba...ve si bum tu v Nemački neka složil možda jednoga dena ili kupim...i tu bum ostal takda...tu mi je lepo, tu sam se priščil...tu živim i ne treba mi nikaj v Hrvatski...jedino na godišnji dojdem v Hrvatsku jamput, a negda dvaput na leto... (...) Niti v penziji se nebi vrnul! Znači opće se nebi vrnul za stalno živet...za par let, v penziji, nigdar... Jedino...jedino...ve da bi si ja našel ženu v Hrvatskoj i da bi ona imala neznam hižu ili nekaj onda bi to druga stvar bila, aliii...ve sam za sebe ne baš...

S3: Pa na kraće možda hahah (kratak smijeh)...vrlo vjerojatno ne! ovogaaa...mislim nikad ne reci nikad, al trenutno ne...baš zbog...zbog toga jer...aaam...mislim da daljnji razvoj karijere ovoga što se tiče mogućnostiiii, mislim da je to bolje trenutno tu di i jesam...mislim na fakultetu... Aaa v mirovini možda, možda...haha (kratak smijeh)...

Ipak, preostali sudionici razmišljaju o povratku u svoju domovinu (**S2, S4, S5 i S6**) i to u bližoj budućnosti:

S2: Da! Namjeravam se vratiti u Hrvatsku u narednih 5 godina. Uz sve mane pod navodnicima koje Republika Hrvatska ima još uvijek mislim da je život za djecu puno bolji od mnogih visoko razvijenih država...Djeca imaju priliku biti djeca! Aaam...iako je školski sustav kao i većina toga zaostao i debelo kasni s reformama...uči ih temeljnim vrijednostima na koje mnoge tzv. modernije države pokušavaju potisnuti i nametnuti neke malo neutemeljene i prenaplašene pojmove....

S4: Bi ja sigurno (kratak smijeh). Do mirovine ja tu nebi zdržal sigurno. Jer ipak dom je dom iii (kratka stanka) pa gledaj nikad se nezna puno ljudi je otišlo baš mi je prijatelj isto pričal on je otišiel v Njemačku veli došel bum dimo, na kraju se oženil i već je tri godine znači ima familiju veliku se gori i teško mu se vrnuti znaš teško mu se vrnuti ali jedan dio tebe te vuče rodnom svom domu... znaš...kaj je tak jezivo kad pričáš...Eto..

S5: Da, planiram se...recimo to tak u skoroj budućnosti. Recimo ovoga niti sam imal tu namjeru kao na neko određeno vrijeme otići van jednostavno tak silom prilike moral sam jer druge opcije nisam imal ovogaaa posla nije bilo u Hrvatskoj niti na crno niti ništ kaj je kod nas sasvim normalno. Svi se delaju glupi kao joj phhhh takda ovoga trebal sam nekak to otplatiti sve dugove koje sam imal i to mi je bila jedina opcija. S tim da sam na početku bil fasciniran tim kolko tu manje radim a više dobim i normalno ti to ono to te drži neko vrijeme, ali recimo da sad pretežno težim za jednim ili drugim onak skroz mi je ravno takda ono, a da bi se htel vratiti bi, al nemam sad neki razlog posebno zbog čega ono da mi neš fali, velim stvar navike, navikneš, prilagodiš se situaciji. Tu si, tak je. Jednostavno navikneš, ali to opet ovisi od osobe do osobe.

S6: Pa iskreno duboko u sebi razmišljam haha (kratak smijeh). Upravo radi aaa toga jer jako puno u struki sam naučila tam kaj recimo tu doma pogotovo v Međimurju vidim da nema i mislim da bi to bila super prilika, ali s druge strane nisam sama tam i moram i na to isto gledati znači ljubavni život neznam kak bude se tooo aaa kak bude to išlo jer dečko ima super posel tam iii mislim on je on bi se isto sigurno htel vratiti mislim vratiti nije nikad ni živio, al htio bi doći u Hrvatsku mislim daaa mislim veliku priliku ima tamo takda iskreno neznam, neznam...Al vratila se sigurno bi...bi, vratila bi se...

5.3. Zadovoljstvo životnim standardom i zaposlenjem u mjestu/zemlji trenutnog stanovanja

Treća tematska cjelina *zadovoljstvo životnim standardom i zaposlenjem u mjestu/zemlji trenutnog stanovanja* uključuje usporedbu kvalitete života u inozemstvu s onim u Hrvatskoj točnije u Međimurskoj županiji odnosno zadovoljstvo trenutnim zaposlenjem i njegove prednosti, snalaženje u prvim danima odlaska, očekivanja od društva prijema, pitanje jezika, provođenje slobodnog vremena i zadovoljstvo uvjetima stanovanja.

Značajne razlike između života u Hrvatskoj naspram onoga u inozemstvu svi sudionici istraživanja navode u pogledu kvalitete života. Naime, sudionici ističu kako se ljudi čine zadovoljnijima nego što je to slučaj u Hrvatskoj, ali da je unatoč većim troškovima, kvaliteta života veća (**S2** i **S3**):

S2: Ne znam kak je u drugim državama, no ovdje je kvaliteta života puno bolja nego u Hrvatskoj. Ne moraš se brinuti kako ćeš platiti račune i hoćeš li imat dovoljno da odvedeš obitelj na izlet ili morati čekati sljedeći mjesec da to napraviš.

S3:...aaam...čine mi se ljudi puno zadovoljniji takda mora bit bolje hahah (kratak smijeh)...mislim isto je više recimo neki socijalistički sustav gdje nema velike razlike značii između nekog ko radi naprimjer kao aaa prodavač u trgovini ili nekog ko profesor, ono i jedan i drugi...može se desiti da se jedan na poso vozi biciklom jer to je ono njegov stav on vozi bicikl, a može biti da jedan prodavač ono ima jako haha (kratak smijeh) neki najnoviji model Tesle takda to...Mislim primjetila sam onak isto ono da se mladi puno...puno, puno ranije iseše od svojih roditelja već za vrijeme fakulteta ono, čak neki još i ranije...takda to je ono kaj je malo drugačije...mislim naravno da je troškovi veći mislim kaj se tiče stanovanja i općenito hrane i svega, ali opet, mislim proporcionalno je veća kvaliteta. (...) znači oni imaju...oni su čak praktički plaćeni da studiraju...znači imaju taj EQ koji dobivaju mjesečno...mislim moraš nešto raditi, neke studentske poslove, mislim nekaj tak, al dobivaju taj EQ, a to je moguće i za državljane Europske unije...oni isto mogu dobiti...

Jedan od sudionika pak ističe kako su cijene u inozemstvu niže od onih u Hrvatskoj (**S4**):

S4: Paaa aaa pa gledaj (dublji udah) sviđa mi se to kaj su cene jako dobre naprimjer za sve. Tu moreš najti neznam kak ti v Hrvatskoj napuniš jedna velika kolica hiljadu kuna ti sigurno uzmu, a tu ne znam za 40 eura kupiš od igle do lokomotive kak se veli, znači stvarno sega. Moreš sega kupiti.

Dvoje sudionika (**S5** i **S6**) uočava razliku u pogledu mentaliteta ljudi. Ujedno smatraju kako je u materijalnom smislu kvaliteta života bolja u inozemstvu nego u Hrvatskoj.

Za mogućnosti dovoljne zarade u inozemstvu važna je i politička vlast što jedan od sudionika smatra problemom u Hrvatskoj (**S5**):

S5: Pa ovoga razlika pa gle prvo moraš ovoga puno ljudi to ne razmi, jedino da njihov mentalitet je v Njemačkoj drugačiji. Oni se kaj imaju su materijalne stvari. Mi smo više društveniji. Kod nas ono dobiš neš od nekoga zabav, ono pokloni ti, ono opće ne problem, dok tu se moraš platiti. To je razlika. Sve ima prednosti i nedostatke. Ali ak gledaš seukupno ono politika, općenito korupcija kolko uništavaju. Recimo tu ljudi dosta zarade da se ne moraju pitati hhhh di je problem dok kod nas je obrnuto. Nema se kriza ovo ono i mi gledamo de je problem i uvijek dođeš do političara haha i to je jedini problem. Da nema takvih na vlasti nama bi bilo pet put bolje nego tu ljudima v Njemačkoj. Al opet nereš to promenit samo tak. To to je ubiti razlika koju vidim ovak općenito mislim kvaliteta života i to, ljudi samo tu više materijalno imaju, niš drugo. Ali manje imaš više znaš cijeniti to kaj imaš takda nije sve to v materijalnom smislu više imaš bolje ti je, ha ha, ne, nije. Obrnuto je. Mislim vidiš i sama kolko dok manje imaš više znaš ceniti. Dok više imaš oank ti se tak ono. Ljudi brzo zaborave biti zahvalni na tome kaj imaju.

S6: Nisam do sad vidla neke možda sličnosti, nekak mi je svejedno bolje u Hrvatskoj kaj se tiče velim ponavljam ljudi iii općenito kak se osjećam ali kaj se tiče standarda recimo dan danas otiđem v dućan i opće ne gledam cijenu recimo, uzmem i recimo dan danas osjećam velim dečku isuse kad sam ja s mamom išla nisam si mogla kupiti te kekse, a sad ono sam uzmem recimo i opće me nije briga jer znam da si mogu to priuštiti ii takda to je ono mislim da se sigurno ima ljudi koji isto se brinu o tome kaj more, kaj budu jeli ili ali ne tak ko u Hrvatskoj sigurno. Zapravo je mislim da je sistem nekak bolje posloženi da bi ljudi imali druge mogućnosti onda.

Što se zadovoljstva trenutnim zaposlenjem tiče, dio sudionika (**S1**, **S3** i **S4**) je generalno zadovoljan svojim trenutnim zaposlenjem:

S1: Aam...trenutno sam...(kratka stanka)...kak ti ga v razvoju se to tu zove v Njemačkoj...aaam...na motoru slažem elemente koji temperaturu mjeriju na autu, na različitim delima motora...v autu ne...I tam to imam, morem delati kak očem...morem delati 2-3 vure na den, ali osnovna ova mi je 35 vur. Al sve ovo kaj me je delam se mi otkine od vremena, se kaj već delam, to dobim nadvure...To si onda morem fkraj zeti...Ali većinom delam 9 vur na den...znači 45 vur tjedno... A službeno prema ugovoru bi trebal delati 35 vur na tjeden. Za ve sam zadovoljen. Možda si za par let premislim pa budem išel nekam dale v školu. Možda bu onda drugač...al ja bi štel to delati do kraja, ali ve rom, se se to meja, ve imamo ove električne aute i tak da ne vidim kaj bum to mogev još dugo delati...Još maksimalno pet do deset let, ali unda trebam neka drugo... (zamuckivanje u govoru)...Nekaj drugo najti i iskati...Mislim da bum v isti fermi ostal, ali nekši drugi posel delal...

S3: Aaaamm...(kratka stanka u govoru)...mislim je, zadovoljna sam ovak poslom na fakultetu...načinom na koji je to sve strukturirano...aaam...sad nešt posebno (kratka stanka)...mislim kaj se tiče...aaam...rada na fakultetu je...aam...baš ono za standard kad se gleda...tu vrlo često nema nekih prekovremenih...ono...oni baš stavljaju obitelj na prvo mjesto onda poslije na posao i dosta su ovak mislim ja nemam djecu, ali kolege koji imaju djecu onak dosta su...mislim ima puno pogodnosti za roditelje...znači da mogu ostat doma ak se tipa dijete razboli bez problema...ono slobodan dan, ne moraju ni pitati na primjer (...) Mislim da je ovo sad najviše dosad jer imam doktorat, mislim mogu u budućnosti jedino promijeniti drugi fakultet, to je u akademiji jako fleksibilno onda da, to definitivno...mislim za tvoj ostanak na fakultetu ti moraš ovoga se prijavljivati na projekte, znači moraš dovuć novce da

zaposliš nove ljude, da imaš određeni vremenski rok aam...koliko možeš držat neku titulu dok ne postaneš trajni profesor...sad naprimjer kao postdoktorand ja mogu biti tu maksimalno ono četiri godine...onda mogu poslije mogu ići na oni to zovu asistent profesor...aaaa...ako se dovede znači neki projekt na koji oni mogu mene dalje zaposliti, a mogu opet otići i na drugom fakultetu biti postdoktorand...

S4: *...Sad sam baš zadovoljan vodim kuhinju tu, šefkuhinje sam i baš sam zadovoljan sa svime zato kaj mi se otvaraju nova nova ova nova zn znači dobijem više znanja. Puno znanja sam dobio od kak sam došel, imam četiri ljude oko sebe aam aam bil sam skeptičan dali ja to morem, nebrem. Dosta ljudi je mislilo da sam ja ovak stvarno, dosta ovak selskih ljudi doma pre nama dosta ljudi je reklo takvih onakvih, ali ja sam samo pokazal ovogaa suprotno. Da i mi koji smo tak loši bili moremo postati jako dobri. Iii sad sam super sam, imam super život praktički delam tu sad još malo delam i onda v desetom mesecu idem doma da vidim mamu i sestru i tak.*

Troje sudionika ističe pak da su trenutno zadovoljni ili su bili zadovoljni (S2) zaposlenjem u inozemstvu, ali nemaju u planu taj posao obavljati cijeli svoj radni vijek (S5 i S6):

S2: *Trenutno sam na roditeljskom dopustu. Promijenila sam puno poslova otkad sam došla ovdje. Ne zato jer nisam bila zadovoljna, vec zato jer sam htjela steći sto vise različitog radnog iskustva i shvatiti kaj me zapravo zanima i gdje vidim sebe u narednih nekoliko godina. Mogu reći da se jos nisam pronašla. Ništa od toga nije me dovoljno zanimalo da bih mogla taj posao raditi do kraja svog radnog vijeka. Srećom pa sam još mlada pa imam vremena otkriti koji je moj poziv. Zadnji posao koji sam obavljala prije odlaska na porodiljni uključivao je puno komunikacije s ljudima. Bavila sam se Customer Service – Complaints. Točnije, razgovarala bih s ljudima o tome kako su zadovoljni nekim uslugama i što bi promijenili. To mi je bio jedan od dražih poslova jer zaista volim komunikaciju s ljudima, a imala sam prilike usavršiti jezik i otkriti koje stvari vole, a koje ne vole razliciti ljudi.*

S5: *Aaam zadovoljan pa recimo to tak daaa s vremenom ti postane monotono znaš dok manje više delaš stalno i dok se ništ posebno drugačije ne događa, očes neš promeniti takda konkretno to ve kaj baš delam ne mislim se baš celi život baviti s tim aaa normalno da bi neš drugo promenil. Možda neš drugačije radil možda isto zanimanje al neš drugo da je dinamičnije jer ti velim postane monotono bez obzira na pare, takda ak bi promenil bi, sad sve ovisi kad... Takda nemam konkretni odgovor dal bi ono neš skroz drugo delal al bi normalno.*

S6: *Paaaa (kratka stanka) mislim ja sam taj posao našla slučajno jer neznam mislim da je dosta teško najti zapravo neki posao jer sam ja htela baš posao v struci. Znači nisam htjela nekaj drugo. Aaaa a oni svi traže više od 50% znači kaj ja nesmem raditi a niti ne bi stigla takda sam ovo našla onak slučajno jer cura koja je učiteljica v toj školi je s menom trenirala i oni su tražili nekog ko ima, znači zna s tom djecom jer tam je jako puno migranata zapravo. Iii to je zapravo organizira grad kao nekakvi dobrovoljni sport, terapija i mislim posao je dosta psihički naporan iiii tek godinu sad radim to i mislim daa se točno s tim nebi dalje bavila. Možda ako se ja ikad prestanem baviti rukometom pa čisto navečer da si to odradim aliii mislim to je samo ono dva sata imam za neke sportske aktivnosti i dosta je naporno jer ih je ono dvadeset ili petnaest, a svi imaju probleme u ponašanju...I to je katastrofa takda mi je više to sad stvarno kak prihod, ali i iskustvo za posel.*

Vežano za snalaženje u prvim danima dolaska u inozemstvo i za pitanje jezika, gotovo svi sudionici (**S1, S2, S3, S4, S5 i S6**) navode kako su im početci bili teški ne samo zbog jezika koji su svi nakon kratkog roka brzo svladali već i zbog nedovoljno poznanstava, straha zbog dolaska u stranu zemlju što je razvidno u njihovim odgovorima:

S1: Paaaa...bilo mi je jako čudno...bilo me i strah, to mi je bila nova okolina, nesam znal kak si bum našel nove prijatelje...trebaš se prilagoditi, znaš kak je teško dok nekam v novo ideš...(...)...Pa to sam se dosta fletno nafčil za pol leta...hodal sam v jednu školu extra...kaj se bole nafčim jezika...i za pol leta sam onda već mogel normalno se spominati na nemačkom...a i ja dok sam bil mali sam dosta gledal crtiće, serije, filme nemačke pa sam se i prek toga dosta nafčil...a dok sam došel v Nemačku sam samo nemačku televiziju gledal, a ne hrvatsku...

S2: Moram priznati da nije bilo lako. Da sam bila sama vjerojatno bih i odustala i vratila se kući. Teško je kad ne znate gdje ste, gdje da počnete, a gdje ćete završiti. Srećom bili smo uporni i to nam se vremenom isplatilo.

S3: Paa...mislim...(dublji udah)...bilo je teško ispočetka jer ja nisam nikoga poznavala kad sam dolazila obično ljudi ono znaju barem nekog paaa se nekaak...aaam...grupa je bila ono baš u mom...aaa...u manjoj grupi u kojoj ja radim bili su većinom sve Kinezi hahah koji pričaju sami između sebe takda sam se malo osjećala ko Pale sam na svijetu u jednom trenu al...onda se skupila grupa mi smo više kao ostaci ostataka znači ostali Europljani hahah (kratak smijeh)...nema nas puno, ali dosta smo se, ušla sam u tu grupu, često smo se družili a onda sam upoznala moju bivšu cimericu, Hrvaticu pa se nekaak sve to poklopilo...i bilo bolje...dočekalo me malo ono dansko depresivno vrijeme hahah...Pogotovo treba pohvatat tu...aaa...administraciju, al imala sam jednu pomagačicu koja je bila baš ono duša od čovjeka koja mi je puuno pomogla ono ak nisam nešt znala samo sam nju pitala kak se ovo radi ono...(...)...Paaa mislim...oni pričaju engleski jako dobro...to je možda mali minus za naučit danski jer čim ti kreneš na danski malo naučiš pa ti opet prebace na engleski ono žele ti pomoć haha (kratak smijeh) al da... mislim meni je to okej još bilo to jer je danski kao njemački pa ono malo si pomogneš...mislim kod izgovora ne pomaže, al tipa kad neš pročitaš vidiš neku sličnost, al u teoriji je jezik jako težak...takda ja sam krenula učit jezik tek nakon diplomskog jer do tad nisam imala puno vremena takda...al oni gutaju slova, pola riječi značiii norveški i danski su jednaki, znači oni mogu se sporazumijet...tipa Norvežani čitaju sve kak pišu, al Danci ne čitaju kak pišu hahhah (dulji smijeh)...takda...

S4: Pa znači kad sam ti došel prvo v Nizozemsku, Nizozemska ti ima isti isti ovaaaj sistem rada kao Njemačka praktički u svemu. Ugostiteljstvo i semu skupa. Takda sam je već imal neakvu podlogu kaj se tiče aaa Nizozemske jer komunikacija je bila ista kao v Njemačkoj i kad odeš v kuhinju uvijek te ljudi forsiraju daj ovo daj ono i trebaš se ti onak jednostavno gledati kak idu stvari kak budeš ti obelil luk, ne znam, mrkva, luk. Meni je bilo jako teško na početku jer bil sam ostavil mama mi je bila bolesna, baš sam bil onak izvan sebe dok sam odlazil međutim znal sam da doma nisam imal nikakvu kak da to objasnim znači bilo mi je doma teško jednostavno znaš doma ne bi uspel da sam ostal i ii jednostavno aaa jedan kolega aaa tj dva kolege od doma su mi rekle da pošto doma kuham bi bilo dobro gore otići i kak sam ja došel gore jednostavno se mi se promenilo jer je skroz drugačije doma nego tu v Njemačkoj. Tu iščeju znači pedantnost, znači čistoća prvenstveno aaa treba se biti na svojemu mestu nesmeš nesmeš jednostavno ovaj aaa proturiječiti pa ovo pa ono tu su te nekakve navike kaj sam trebal prije imat, a to sam ja ne imal i dok sam na početku delal z jednim Ferencom i tolko mi je teško bilo delati z njim. On je meni rekel ti si zvučeni kuhar, ti si ne kuhar znaš kaj mi je nakon dva tjedna kaj smo delali i onda je on dišel nekaj na godišnji pa je došel šef i ja sam z njim oddelal tri dana i šef je njemu dal otkaza a ja sam tad počel delat kao kuhar. I tad skužim da jednostavno vredi. Jer sam na početku znači teško ti je, ne znaš na čemu si. Dal buš delal taj posel il nebuš al ja sam psihički i fizički baš onak stabilan.

Jednostavno sam ne dal do sebe. Jer sve kaj su mi govorili to sam ja se delal i eto tu sam sad de jesam praktički. Odeš gore i ono mama ti je doma pa misliš si ovo pa ono znači ne funkcioneraš na poslu na početku al onda vidiš da kad si na poslu si na poslu vani si i to ti je to. (...) Ali na početku ti je teško zato jer ne znaš jezik zato je i meni na početku bilo teško to sam ti štel reći zbog jezika i onda tek znači kaj ti ti buš pristal na se ako ne znaš jezik. To mi je baš bilo teško.

S5: *Katastrofa, to je bil najgori dan u mom životu. Ovogaa znači cela priča zbog koje sam došel bila je zbog finansijske situacije al ono dobil sam otkaza v Međimurju zato jer ovoga nije bilo posla a pošto sam ja zadnji došel onda sam i prvi išel i onda sve ono ko da je sve išlo na dolje. Imao nesreću s autom, srnu tresnuo to sam dobil kaznu aaa znači baš je išlo ono najgore. Nisam imal posla i onda to sam skroz ono došel v minus skoro 11 hiljada kuna znači niš baš nije išlo i igrom slučaja došo do neke ženske koja je zapravo bila prek neke agencije i pitala me dal bi ja došel drugi tjedan v Njemačku reko opće nema problema, a nikad si prije nisam mislil da bi tak daleko išel. Jedino kaj sam znal je to da je to sam 1000 kilometri. Ja reko nema problema. Sam je pital dal bi došel drugi tjedan, reko odma nema problema. Posudil si pare, nisam pare niti imao ovogaa spakiro stvari i išo. Imal sam sam adresu. Takda sam onda samo došel i niti sam znam di idem niti kaj me čeka nikoga nisam poznal, niti njemački, ništ doslovno. I ovogaa ja se ono pripremil na najgore. Ono možda bum v autu trebal spati, posla si negdi v pekari najti ono na najgore. I ovoga pošto ta ženska prek agencije rešila smještaj onda to sam imal neki apartman 10 dana i ovaaaj iii dok sam tam krenul to je bilo jedanaest sati vožnje prvo od nervoze nisam mogel spavati, onda dok sam krenul mi se počelo spavati, ono katastrofa, noć je, se ti je monotono, skoro zaspiš. To je skoro sam zaspal za volanom i onda sam došel tam, najgore od sega niti sam mogel spati niti sam jesti mogel. Ono muka mi je bila totalno. Bil sam kak zid ono niti jesti niti spati ništ. To je recimo bil početak katastrofa. To je mix osjećaja nemam pojma to ko da si doslovno nebreš niti spat nit jest za ništ ti nije volja ono ko, ko mumija si doslovno. Al to je dva tri dana i onda krene nekak, onda se nekak snalaziš. Nisam imal nikoga, znaš kak neko računa dobro pa imam ovoga tam pa dideš malo k njemu. Ništ delal sam i prekovremene i našel si i stan s vremenom i kupil auto v Njemačkoj tj jer sam trebal zbog tablica i tak nekak kreneš...To je ono kak je krenulo zapravo kak mi je na početku bilo katastrofa, al ideš polako napred.*

S6: *Pa mene je iskreno baš bilo jako strah jer ja njemački nisam učila nikad znači učila sam engleski bila sam klasična gimnazija tam sam učila latinski i grčki i zapravo sam se u dvije godine zapravo sam došla na C1 razinu kaj je nemoguće znači ja sam bila svjesna toga da ja certifikat imam, aliii znanje vokabulara još ipak ne. Iii jako me svega bilo strah dok sam zapravo stvarno imala više pozitivnog nego negativnog iskustva zato jer Švicarska je zapravo trojezična zemlja i ljudi koji dolaze s dijela Italije zapravo nemaju pojma njemački haha i to je presmešno jer sam znala nekad nekaj pitati kaj to znači a oni meni neznam i stvarno jako smešno i zato i profesori su super ono reagirali kao uvijek pitam još dan danas pitam na početku dal je problem gramatika jer sigurno mi se dogodi da der, die, das zamijenim. I onda uvijek kažu ne mi ne ocjenjujemo gramatiku, ocjenjujemo znanje iii mislim još dan danas me strah recimo razliku vidim samo u tome jer tam se jako jako puno diskutira znači mi imamo uvijek imamo predavanja i vježbe i onda na vježbama moraš, znači hoćeš nećeš moraš. Ja sam na početku bila dosta tiha nisam puno govorila dok sad opće ne razmišljam samo sam velim i v tome vidim veliku razliku. (...) Znači ja samo, išla sam v školu stranih jezika v Zagrebu...do B2 razine. Ii polagala sam u Zagrebu odma onda nakon još za vreme faksa i nisam položila i onda sam otišla tu godinu i onda sam učila sama pa sam trebalo mi je to neko iskustvo pa sam isto već počela trenirati rukomet pa s ljudima da vježbam to znači C1 razinu zapravo nisam niti učila već sam samo pisala ispit kao na tom institutu reko da probam...kaj bude bude i položila sam...Aali mislim da sam se tek onda tih prvih mjeseci naučila tek na faksu...*

Svoje slobodno vrijeme sudionici provode na različite načine. Uspoređujući provođenje slobodnog vremena u Hrvatskoj i inozemstvu, gotovo svi sudionici (**S1, S2, S3, S4, S5 i S6**) navode kako su se nekim aktivnostima kojima su se bavili u Hrvatskoj bave i u inozemstvu:

S1: *Pa z autom se bavim...to je moj hobi...hahaha (kratki smijeh)...ali isto igram playstation-a, ali ovak sporta nekaj to, to se ne bavim...za to sam preleni... (...) V Hrvatskoj sam nogometa igral...s prijateljima sam gluposti delav...hahaha, s traktorima sam se vozil i tak hahah...i životinje sam rad mev... (...)Ufff...(dublji udisaj)...nogometa mi se već neda igrati hahah (kratak smijeh)...životinje morem...isto nema baš tu već tak...mislim ono krave i to...nema...jedino morem v zoološki vrt iti i tam gledati majmune, lave i tak...hahah (kratak smijeh)...*

S2: *Sad sve vrijeme koje imam posvećujem svojoj bebici. Volimo šetnje, izlete u prirodu... Volimo slikati i kreirati nešto vlastitim rukama. I prije sam voljela provoditi vrijeme u prirodi...*

S3: *Aaaam...mislim bavim se fotografijom...aaaa...iiii...mislim odlazim u teretanu na neakve tečajeve aerobikaaa i plesa...aaaa...mislim s prijateljima se često nalazim na nekim malo bicikliranje kolko nam vrijeme dozvoli ha ha, a ako ne inače budu popularne ove društvene igre takda to znamo ono navečer igrati, ima čak i kafć u kojem se to stvarno specijaliziralo za društvene igre i tak.. (...) Aaaam...da, da...imala sam još neke druge hobije u Hrvatskoj koje nisam mogla tu nastaviti...tipa trenirala sam krav magu al tu je bio jako loš...probala sam par puta pa se desilo da se ono nije niko pojavil onda je instruktor reko kao ajmo sad doma, a meni je bilo jako, ja sam morala ono vozit bicikl 30 – 40 minuta il kolko da dođem do kluba pa sam rekla ajd neš drugo ću nać. Al probala sam igrat i odbojku isto tu...aaa...godinu dana mislim da sam igrala onda sam morala ono na razmjenu u Njemačku pa sam prekinula...*

S4: *Pa hobi...Igram stolni tenis, prijavil sam se na Zvezde Granda sad i imam jedan muzički show trenutno, ali to je online, nega matrice, pjevam v slobodno vreme. Sad sam v njihovom tom grand finalu sad čekam kad moram pjesmu svoju poslati i tak. Trudim se, sa sve strane se trudim. (...) Paaa znaš kaj, nisam imal potrebe v Hrvatskoj za tim, nisam se uvijek mogel najti partnera za tenis...Kaj se tiče muzike aaahh paa jednostavno...nisam bil zainteresirani za muziku, neak me uvijek srce vuklo za ugostiteljstvo međutim zadnjih dve tri godine mi je muzika baš prirasla srcu. I upoznal sam dosta pametnih ljudi, upoznal sam Željka Joksimovića. Bil sam doma i delal sam kak security. I došel sam točno sam bil kod njega znači gard sam mu bil na njegovim vratima sam bil. On je mene i prijatelja pozval nutra i ja sam malo popričal s njim neke stvari. Ii on veli budi svoj samo. Ako voliš pevati je rekel, budi svoj. Nemoj da te niko sputava v tvojemu cilju i v tvojim snovima. Ja sam se sam naježil dok mi je to pričal. Ja sam bil onak paf. I kasnije mi to je našlo neakav svoj put da morem i muziku i ugostiteljstvo. Kad sam slobodan muziku preferiram, kad radim radim normalni posao. Ali uvijek vjutro se zbudim dojedem na posel odma muzika počne.*

S5: *Hobi naprimjer aaa teretana, bicikl, fotografija. To su recimo 3 stvari s kojima se konstantno bavim. (...) Evo ak kreneš s teretanom ono išlo je i v Hrvatskoj. Ono nije to tolki lukzus. Bicikl imal sam i tam al ne tolko dobroga recimo ko tu zato jer tu više zaradiš moreš si priuštiti. Fotooprema naprimjer to nema šanse da bi si mogo priuštiti v Hrvatskoj haaha zato jer tolko nebi niti auta platil kolko ta cela oprema košta. Takda ono to nula nema šanse. Tu je lakše na rate kupit neš, a i veća je konkurencija i normalno da su cijene isto takve daa su jeftiniji.*

S6: Rukomet. (...) Paaa...to je zapravo svima čudno, ali mislim da je v Hrvatskoj rukomet mislim ja se bavim ajmo reći profesionalno rukometom. Znači isto dobivam neka od toga znači količina bavljenja je ista svaki dan imam treninge mislim dosta su, tu su naporniji u smislu trčanja dok se v Hrvatskoj više igra glavom kaj je zapravo bolje haha (kratak smijeh). I naporniji je i meni je isto dosta naporno jer sam celi dan na faksu i onda još navečer trening. Ali mislim privikne se čovek. A sad kaj se tiče nekih, neznam još uvijek ne shvaćam dal je Švicarska poznata zemlja po tome po razlici muškarca i žene i možda je još, možda zapravo se radi o tome da su žene manje cijenjene v rukometu jer zapravo isti klub muški oni su prvaci Švicarske okej, ali jako puno zarađuju i imaju sve mogućnosti dok mi ne zarađujemo tak puno iii recimo jedan primjer mi imamo božićnu večeru i svako mora donesti neznam salatu ovo ono dok recimo v Hrvatskoj u Čakovcu sam igrala znači nismo imali novce, ali uvijek se nekvi sponzor il neko ko bi nam platil pice ili bilo kaj i u tome su ono razlike...bolje je tam meni bilo. I općenito ljudi su mi tam bolji bili, velim fala Bogu našla sam si neke Balkanke kaj ih nazovem aaa s njima sam si super a ovak osobno mi nisu baš još sjeli.

Što se tiče zadovoljstva uvjetima stanovanja, gotovo svi sudionici (**S1, S2, S3, S4** i **S6**) zadovoljni su uvjetima stanovanja i dosad se nisu susretali s nikakvim problemima u vezi toga. Jedini nedostatak koji navode su cijene:

S1: Je, živim v stanu kaj je iznajmljen...cene su ne baš fal inače...to se baš se v zadnjih par let jako zdiglo...ali ja sam rećemo mel dosta sreće kaj sam onda malo falešega stana našel...plaćam oko 650 eura...v dobri je okolini...dost je veliki za jeno osobo...za dve je već malo knap...aaaam...(kratka stanka)...hiža je...tri familije kaktiga ono neje kak zgrada, nekši neboder nego obična hiža na 3-4 kate, podrum i ovi tri stani...je, i inače su dobri sosedi...baš je super! (ushit u govoru).

S2: Uvjetima stanovanja sam zadovoljna. Ne mogu se previše žaliti jer je gotovo nemoguće pronaći stan ili kuću u danasnje vrijeme. Nažalost, vlasnici nekretnina digli su cijene u nebesa i ljudi su osuđeni biti sretni s onim što imaju. Nasa kuca je mala i slatka, ali dovoljna za nasu malu obitelj.

S3: Znači ja sam trenutno u unajmljenom stanu znači vlasnik je agencija...iii...aaam...mislim okej je...nemamo problema tipa ako se neka pokvari ili negdje ono samo nazovemo, pošaljemo mejl već sljedeći dan ovogaa čak isti dan ponekad pošalju majstore da to provjeri i da se to popravi takda je to super...Nisam probala privatno al to ovisi ono o osobi...znam neke moje prijatelje koji su bili privatno i bilo je okej.

S4: Meni je odlično nikad me niko nikaj nije pital. Svaki mjesec dođu da vide kakav je stan, dal je kaj razbito. Nikad nikad, stvarno da pokucam, nikad nisam imal nekih problema. Uvijek čistim stan i dok mi dođu gosti ili kaj ii uvijek se počisti takda eto fala Bogu nema problema.

S6: Pa mislim da je tu više sve kak bi to nazvala po PS-u, kak bi to, tak kak je tak mora biti. Znači ako ti moraš platiti do neznam 15. osmog u podne moraš! Očeš nećeš moraš i mislim zapravo niko nema problema, nadam se, kolko ja znam da bi to platili recimo iii mislim da mi sad evo tražimo stan i tam isto malo teže naći stan jer isto gledaju kolko zarađuješ ko sve živi iii teže je naći stan pogotovo neki malo bolji i recimo sve je uključeno v cijenu dok tam su negdje posebno ove režije. Ne znam iskreno kak bi to još usporedila.

Jedan od sudionika (**S5**) ipak nije zadovoljan svojim trenutnim stanovanjem:

S5: Trenutno kad sam došiel, tj prvo kad sam došiel v Njemačku imal sam svoj stan, al kad sam se preselil s jednog kraja, prvo sam bil v Saarskoj skroz tam na francuskoj granici i onda kad sam se preselil v Bavarsku haah tj imao sam dogovoreno za stan na kraju niš s toga nije bilo na kraju je ispalo da to dva tri dana prije nek sam trebal početi delati jer sam imal ugovor ovogaaa nisam imal smještaj i onda sam si moral naći sobu kak student takda sam onda tu ostal. Ja ovoga zapravo imam sobu u kući iznajmljenu ko student. Zadovoljen ne, pazi tu se ljudi menjaju svaki ima neke navike često vidiš ne dobre nego loše samo takda ono hahah probaj si zamisliti kak je to...

5.4. Uvažavanje i spremnost na promicanje 17 ciljeva održivog razvoja

Četvrta tematska cjelina *uvažavanje i spremnost na promicanje 17 ciljeva održivog razvoja* obuhvaća 17 ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih naroda podjeljenih u specifične cjeline:

- 1) *svijet bez siromaštva/svijet bez gladi*
- 2) *zdravlje i blagostanje*
- 3) *kvalitetno obrazovanje*
- 4) *rodna ravnopravnost*
- 5) *čista voda i sanitarni uvjeti*
- 6) *pristupačna i čista energija*
- 7) *dostojanstven rad i gospodarski rast/smanjenje nejednakosti*
- 8) *industrija, inovacije i infrastruktura (pitanje povezano s mjesto stanovanja)/održivi gradovi i zajednice*
- 9) *odgovorna potrošnja i proizvodnja (pitanja koncepta potrošačke navike)*
- 10) *odgovor na klimatske promjene/očuvanje vodenog svijeta/očuvanje života na kopnu*
- 11) *mir, pravda i snažne institucije*
- 12) *partnerstvom do ciljeva*

U kontekstu prvog i drugog cilja održivog razvoja pod nazivom *svijet bez siromaštva/svijet bez gladi* vidljive su određene sličnosti u odgovorima pojedinih sudionika (**S1, S2, S3 i S5**) u njihovu definiranju pojma siromaštva, ali i da se Republika Hrvatska u odnosu na zemlju u kojoj živi ne smatra toliko siromašnom već je problem u tome što postoje mjesta gdje je zastupljeno siromaštvo, glad, ali i nedostatak hrane:

S1: Za mene je siromaštvo dok si ve...aaam...dok si nebrem...dok si nebrem neka malo prešparati...(ubrzanje u govoru) znači živim z meseca v mesec na nuli...znači to kaj dobim ide za jesti, za stan, za ovo za ono...znači ajde to je još ne siromaštvo, ali to bi išlo prema tomu

rečimo to tak...nebrem si nika zašparati, ve dok se nekaj potere...trebaš nekaj kaj ja znam...novu pečnicu i onda si ju nebreš kupiti jer si si ne mogel ništ prešparati...znači već problema imaš...je tu već za mene počne siromaštvo...ali još nekak ide...ve či si nebreš niti jesti kupiti onda je to već velki problem... (...) Aaaaam...(dublji udisaj)...jee...v Hrvatskoj tak na pol-pol...neje...nesu si...pol-pol...imaš mesta de su je ljudi bole siromašni, a imaš i mesta de su ne...to kak sigdi na svetu...al v Hrvatski je bole kak v Nemački...mislim v mojim očima je već siromašnih nego v Nemački...ima već ljudi kaj imaju meje i kaj im je hujše nek kak tu v Nemački...na broj stanovnika je rečemo na 80 milijoni ljudi su kaj ja znam 2-3 milijoni siromašni, a v Hrvatski su 4 milijoni i čuda ih je siromašno nego v Nemački...ali pak mislim da se proizvodi dosta hrane za ljude v Hrvatski i v Nemački...v Hrvatski imaju čuda ovi...aaaam...polja de moreju delati, meti pšenicu, kuruzuuuu i to se posaditi i posejati takda ima dosta hrane, sam treba delati...

S2: Dokle god imam štogod za jelo i krov iznad glave mislim da sam i više nego bogata. Ali opet, različiti ljudi različito shvaćaju pojam bogatstva i siromaštva. Nikad nije ni sve u materijalnim stvarima. Ima mogo bitnijih i važnijih bogatstava od novca. Mislim da se dovoljno hrane proizvodi u RH, ali nažalost previše je uvoza i jednostavno naši poljoprivrednici ne mogu konkurirati tim cijenama. Npr. Ovdje je sve domaće, skoro pa ništ se ne uvozi. Poljoprivrednici, stočari i ratari su ovdje jedni od najbogatijih ljudi jer ih država stalno štiti i pomaže da domaće gospodarstvo uvijek bude na prvom mjestu.

S3: Aaaaam...mislim za mene je siromaštvo mislim baš ono kad ne možeš ovoga znači ti ne možeš sebi...aaa...znači ne možeš prehraniti svoju obitelj, ne možeš priskrbiti da dobiš toliko ono tri obroka...aaa...dnevno...aa...mislim ja na svu sreću nisam osjetila znači...aaa...siromaštvo na svojoj koži... (...) Paaa mislim proizvodi se v Hrvatskoj dovoljno hrane, al nije dobro raspoređeno...mislim...mislim razlog siromaštva je baš to...da nije, da nije dobro raspoređeno...u odnosu na primjer na Dansku di je malo više taj sustav malo drugačiji...nema toliko razlike...

S5: Pojam siromaštva. Paa hhhmm moje mišljenje za pojam siromaštva je da nemaš osnovne potrepštine. Recimo hranuu ili neznam za okupati se se ostalo je lukzu a mi često živimo u materijalnom svijetu uvijek težimo nečem boljem. Znači ja oću bolji auto, a neko nema niti bicikl, a kamoli auto. I često smo nezahvalni i onda tak se neki ljudi smatraju siromašnim a siromaštvo se zapravo more smatrati da nema osnovne potrepštine. Jest i negdje se oprati takda ono mislim to je moje neko mišljenje. Pa recimo dal sam se ja smatral siromašnim, paaa kad sam ja išel v srednju školu nama je često frižider bil prazan. I to je bilo skroz normalno a ja nisam niti imal za jesti v školu dok su drugi imali zato jer jednostavno nismo imali. Nije bilo mogućnosti jednostavno...i kolko god ti je teško navikneš se, ali imali smo dosta da smo imali doma za jesti, ne toliko često i ne toliko različitu hranu takda siromaštvo je ne to je više gornja granica da ili ne...jer smo imali opet za jesti imali smo se di oprati, imali smo di spavati...takda ono...a dal u Hrvatskoj ima, pa normalno da ima. Često mi, često nama svima toliko dobro da niti ne vidimo i nemamo potrebe to gledati. Kak i često ljudi na cesti izbjegavaju takve ljude jer iščeju samo izgovore da su si oni sami krivi, a more biti igrom slučaja da se situacija na neki način možda tak desila i ljudi su ostali na cesti. I ovoga to je česti slučaj pogotovo baš zbog korupcije i ljudi znaju ostati na cesti. A dal ima siromašnih? Pa neznam kak more neko s penzijom od 700 kuna neka bakica preživeti? Se to more smatrati siromaštvom ili ne? Mislim pametnom dosta.

Međutim, razvidne su i razlike u shvaćanju pojma siromaštva kod pojedinih sudionika (**S4** i **S6**) koji na siromaštvo ne gledaju samo s materijalne strane:

S4: (kratka stanka uz dublji udah) I kad sam doma bil i kad sam v Njemačkoj nikad nisam bil onak osjećal da sam siromašan na neki način. Za mene je siromaštvo ne da ti nemaš kruh, za

mene je siromaštvo jer ja sam prešiel mel sam moždanoga si su mi bili bolesni doma aaa ja sam siromašan ako nemam znači svoje zdravlje! Prvenstveno, znaš. Ako sam ja zdrav ja bom našel aaa put da nabudem gladan, da nabudem kruha gladan, da nebudem žedan. Ni ja ni moja obitelj. To je bar moje mišljenje. (...) Paaah Hrvatska?! Ja stvarno v Hrvatskoj nisam dugo delal praktički ovak osim toga fast fooda i to. I jednostavno (kratka stanka) aam baš ti nebi mogel dati odgovora na to pitanje. Kolko gledam stvari i sega jednostavno mislim da na neki način mi smo je siromašni kaj se tiče trenutno zbog te korone međutim mi stvarno imamo dobre šume praktički, imamo dobre industrije, žal mi je baš kaj se to dogodilo tam polek Letine žal mi je, al Čakovec je jako napredovav v zadnjih 20 godina, 30, sigurno. Ima mlinova tam. Znači ima dosta stvari koji na koje bi se ljudi trebali fokuserati. Dosta se ljudi more zaposliti. Međutim čuda ljudi se zaposli v tem privatnim sektorima kaj se tiče neki su v Saboru, neki su kod župana. Se prek veze se događa. A kaj, mislim, jednostavno kaj se tiče siromaštva mislim da Međimurje bar nije siromašno. Slavnonija je već dosta ljudi se isto iselilo, znači ljudi su tam, kuće se prodavleju po kunu, dve kune, samo da čovek živi tam. To je stvarno katastrofa. Neki ljudi su se borili da imaju svoju kuću, da ima ovo da ima ono znači to je baš teško. Međutim, eto. neznam...aaa dobri smo v turizmu, sad je evo korona, i sad imamo dobar promet. Znači sad ova korona Plenković daje da se svi trebaju cepiti od ljudi turisti kaj dolaze pa da ovo pa da ono. Mislim da to tak nabu išlo. Mislim da bude trebalo kaj ljudi pobunu neku naprave jer ovu kaj delaju je katastrofa. (...) Phhh, mislim da miv Hrvatskoj nemamo problema kaj se tiče siromaštva ovak za hranu. Jer sad smo vidli sad kad je ovo bila Petrinja. Vidli smo da jedni drugima pomažemo...Znaš? I to je sad, znači mi imamo svaki imamo, svi mi moremo biti nahranjeni praktički jer Hrvatska je po meni jedna jako jako jako jako ovaaj razvijena zemlja. Je da je sad naprimjer taj gap kaaa Slavonije. Ali se ostalo je znači kaj jako dobro dela praktički, od turizma od Međimurja, Zagorja, sega.

S6: *Pa iskreno kak sam starijaaa ne gledam više siromaštvo ko neko materijalno nego više filozofski haha kao ono kak se čovjek osjeća i kaj čovjek ima...Aaa i pogotovo sad kad sam tu pa kad dok uspoređujem hrvatski život, znači moju obitelj i dok uspoređujem sve ljude koje sam dosad upoznala i znači bezvezni primjer aaa ja sam išla doma jer umro mi je deda i išla sam na sprovod i njima to nije bilo jasno znači zakaj ja ono sad idem na avion na sprovod. Evo recimo samo to il neznam mami mi je rođendan ja bi išla doma ono zakaj bi išla doma mislim rođendan je svake godine. Evo recimo to, ja ih tam smatram da su oni siromašniji kaj se toga tiče. Ja bi to zapravo velim kak sam starija sve više definirala siromaštvo ko nekak unutarnje stanje, a ne materijalno...iii imam još tu i tam krize. Aaaaam dok se osjećam siromašno zato jer sam mislim usamljena pa si mislim nisam zadovoljna to opće nije sreća... iii nekad si isto znam misliti ono kaj će mi ono sad to. Znaš ono dok su studentske krize pa ispiti pa ono pa te svega haha (kratak smijeh) dosta pa si misliš niš idem doma kaj kaj će mi to takda jesam se sigurno, alii... Onda se uvijek nešt pozitivno dogodi pa je...(...) Pa kolko sam upoznata pa proizvodi se dovoljno hrane v Hrvatskoj ali znam da je bilo ono dosta problema da za hrvatske proizvode, neznam ak sam na dobrom putu, ali znači mislim ono mislim znam kolko čujem priče krumpira da se dosta izvozi krumpir i zapravo se uvozi nekvi jeftiniji pa se to prodaje ljudima. Sad dal se proizvodi dovoljno hrane za sve pa mislim da se proizvodi ali mislim da je evo recimo ja se dan danas nekad šokiram, jučer sam bila v dućanu ja se šokiram kolko su stvari v Hrvatskoj svejedno skupe pogotovo sad neke zdravije namirnice recimo bezveze ve bez glutena i općenito neke druge mislim da je dosta skupo svejedno u Hrvatskoj.*

Kada je riječ o trećem cilju naziva *zdravlje i blagostanje*, uočavamo određene razlike u odgovorima sudionika. Naime, svi sudionici (**S1, S2, S3, S4, S5 i S6**) uglavnom smatraju kako je zdravstveni sustav u Republici Hrvatskoj dostupan i besplatan za sve (ne uključujući pritom dopunsko osiguranje) za razliku od onih u inozemstvu koji su zapravo vrlo skupi.

Unatoč tome što je besplatan i dostupan svima, hrvatski zdravstveni sustav odlikuju sporost, loša organizacija, liste čekanja i birokratski postupci:

S1: *(kratka stanka u govoru)...pa mislim da je...tu se ve nema čuda razlike između Hrvatske i Nemačke...si imaju ovu zdravstvenuuuu...karticu i to...možda v Nemački malo bole čak...jeeer...tu...tu, tu trebaš meti...sikap! (ushit u govoru), a v Hrvatskoj ne znam ve kak...*

S2: *Hrvati nemaju pojma koliko mogu biti sretni i zahvalni na zdravstvenom sustavu kojeg imaju. Ovdje svaki put kad posjetiš doktora, samo da mu kažeš dobar dan, račun ti dolazi kući. I to ne mali račun. Iako je sve puno brže i jednostavnije, sve se plaća. Baš sve. Iako su primanja veća, izdvojiti takvu količinu novca za doktora ili zubaru je jednostavno suludo.*

S3: *Aaa...pa...a mislim da je...(kratko usporavanje u govoru)...kolko...barem svatko može do svog...aaa...doć do doktora opće prakse...za specijalizaciju je druga prilika...aaa...sličnost koju vidim s hrvatskim zdravstvenim sustavom...mislim da i jednima i drugima fali doktora pogotovo specijalizacije barem ovdje na sjeveru takda se isto zna desit daaa...liste čekanja su duge...takda naprimjer ak trebaš otić kod dermatologa ili nekog drugog doktora specijalizacije takda to sam ono našla da je nekak jednako...a druga stvar je znači da za lijekove se tu plaća puna cijena takda je puno skuplje bit bolestan u Danskoj nego u Hrvatskoj... (...) Aaaa...da! (ushit u govoru)...Oni baš, baš doktori ne vole pripisivati tipa antibiotike jer njih baš nekad ono moraš ovogaa uvjerit ih da je stvarno hitno, da trebaš tipa ja sam imala par slučajeva gdje sam ja znala da trebam dobit antibiotik, da neće to proć, al su oni rekli kao a nije to još tak strašno, probaj se još dan dvaaa pa onda da im se javim...i naravno da sam se morala javit hah (kratak smijeh)...takda su maloo...a i Danci su ono, ne vole svoje doktore baš zbog toga jer suu malo...tak bude to, bude to, čekajte malo...odmarajtee i tak...*

S4: *Aaah tu v Njemačkoj da. Mislim da je svima dostupno, a v Hrvatskoj baš i ne. Hrvatska mi je baš onak kaj se tiče zdravstvenoga, zdravstva i sega jako loše. Čakovec kak Čakvec sad je dobio, znači dobio je novoga pedijatra za djecu. Sve je to super, ali jednostavno gledal sam baš, nema se ljudi praktički. Vidiš ti kolko ljudi mladih ljudi medicinskih sestara, zakaj bi oni morali iti v Njemačku iti delat kad moreju doma delati? Zato jer im se ne daje prilika. Ne daje se prilika jer, jer ima znači starih aaa ovih starijih doktora, starijih ovo ono koji imaju starije stvari v glavi jer su stariji, prije završili školu, a sad ima novijih doktora (uživljavanje i ubrzanje u govoru) novih aaa znači novih stvari koji bi mogli bar pokazati ljudima jer su ipak sad, sad je 21. stoljeće, oni su možda prije 20,30 godina završili školu, ovi su završili prije 5,6 godina cirka ili faks kaj već. Možda bi z nekim stvarima baš mogli poboljšati kaj se tiče zdravstva i sega. Gledal sam baš razliku aaa stomatologa, tu v Njemačkoj sam onaj dio koji treba i pita me Alles gut? Ja reko Alles gut. I stvarno sretan sam bil kaj kad sam ja videl tu v Njemačkoj i kad usporedim v Zagrebu samo dok sam se sel to je katastrofa bilo. A kaj se tiče doktora kao doktora ne stomatologa isto mi je baš puno lakše mi je delati tu s ovim ljudima v Njemačkoj zato kaj te ljudi razumiju, a doma bu ti sam bolovanje spićil.*

S5: *Paaa nasreću nisam tolko moral koristiti ovogaaa usluga bolnice iiii medicinskih usluga takda nemam konkretno ovoga odgovor na to, ali vidim recimo po drugima kolko recimo moraju čekati naprimjer. Dok ja poznam ovoga ovoga ide odma brzo. Takda opet di god pogledaš ima korupcije. I normalno da po takvom oni manje vredni nepriviligirani ispaštaju zbog toga. I de god pogledaš korupcije ima seposud. Nažalost. A opet dok pogledaš v Njemačkoj nemaš tolko korupcije il se bar ne pozna ii napravi se termin i odradi se to, a ne da moraš ići pol godine, a nešto drugo već i onda naprave to. Nemam konkretni odgovor za sebe, al kolko vidim po drugima kolko moraju čekati za neke sitnice naprimjer. Na kraju krajeva nisu ljudi krivi koji delaju v bolnicama. Ljudi delaju taj posel, ja mislim da niko taj posel ne dela bez ljubavi takda briga o nekome valjda ono stvarno s ljubavlju moraš delati, a*

ne ono reda radi da napraviš takda mislim neje do tih ljudi do najobičnijih smrtnika nego od onih viših i onda se normalno to reflektira na najobičnije ljude.

S6: *Paa mislim da je dostupan svima, svakom hrvatskom građanu zdravstveni sustav sad jedino ono dopunsko aa ili plaćaš ili ne plaćaš ali mislim da dok si student da je to sve plaćeno... I to je meni okeej, ali s druge strane opet onda aaa nekak isto nemam predobra iskustva i hah sa zdravstvom v Hrvatskoj ili po pričama kaj sam čula. Mislim samo ova čekanja pa kad te naruče ovo ono dok v Švicarskoj recimo ja saki mjesec plaćam znači evo ja plaćam kao studentsko 139 franaka dok je normalna cijena 350 na mjesec. I onda još se treba kao na godinu plaćaš neznam kolko hoćeš 300,500 ili 1000 sam. Znači sad dok mi dođe račun od 250 franaka to sama još plaćam, a onda posle toga je zapravo sve ostalo plaćaju oni. Mislim realno plaćam ja saki mjesec, ali ali tam ono nazoveš i termin je ili isti dan ili sutra u 8 i onda ako dođem u 8 sam u 8 na redu nije da da dođem u osam i u 2 sam na redu. I općenito recimo v Švicarskoj samo općina ima obično ambulanta kak bi se to zvalo ima sve, znači ja sam došla prvi put tam imala sam nešt s prstima i oni su mi odma tam poslikali i onda si mislim pa tu bi morala v Čakovec pa onda tri dana blablably. Takda oni imaju baš sve.*

Što se tiče *kvalitetnog obrazovanja* kao četvrtog cilja održivog razvoja, sudionici (**S1, S2, S3, S4, S5 i S6**) generalno ističu kako je obrazovanje važno, ali u usporedbi hrvatskog obrazovnog sustava s onim u zemlji trenutnog življenja, prema riječima sudionika hrvatski se obrazovni sustav temelji uglavnom na teoriji i štrebanju, a ne na stjecanju praktičnog znanja koje se značajno potiče u inozemstvu:

S1: *Paaa...ak jan čovek drugima mislim ve učenikima neka objasni ka ima stvarno pojma o tome...mislim ka ga to zanima baš kaj dela...i more baš detaljno objasniti kaj nekša stvar dela ili kaj...kaj...kaj je kaj...jer to sam isto primetil v Nemački kaj je ne navek tak...nekši delaju tu baš onak kak spada kaj ti se moreju detaljno objasniti i se, a drugi ti onak sam odgovore je, ovo ono...blablably i tak... ja mislim da je slično obrazovanje, mislim da je slično, je...mislim oni ljudi koji znaju hrvatski te ti budu isto dobro objasnili isto kak i oni v Nemački koji znaju, a ono kaj ne znaju ti nabudu...to mislim da je isto...to nema baš razlike...ali imaš čuda meje ljudi v Hrvatskoj kaj znaju onak kak spada...*

S2: *Obrazovanje je vrlo složena komponenta i moglo bi se o tome raspravljati. Djeca počinju s obrazovanjem već od 3 godine. Obrazovni sustav u RH je prenaporan i predosadan za dječja shvaćanja. Količina i zahtjevnost predmeta prvog razreda u RH ovdje bi se mogla izjednačiti s zahtjevnosti u 5. razredu. Želim reći da djeca ovdje počinju učiti puno ranije, ali i puno sporije i lakše teme. Sviđa mi se kaj nema tolko štrebanja i ispitivanja. Ocjene nisu brojke već u većini slučajeva samo opisne i potiču djecu na bolje rezultate zbog njih samih, a ne zbog neke brojke koju je neki tamo ucitelj odlučio napisati. Fakultetsko obrazovanje je vrlo skupo ako nemate stipendiju. Srećom, roditelji im to mogu priuštiti. Za vrtić se treba upisati prije nego li se dijete uopće rodi, naravno, ako nećeš plaćati abnormalne cijene za privatne vrtiće kojih također ima puno.*

S3: *Aaaa...pa za mene bi bilo znači kvalitetno obrazovanje neki...aaa...dobar omjer znači teoretskog znanja i praktičnog znanja...jer tipa imam malo dojam da u Hrvatskoj se više polaže na teoretsko znanje nego na praktično...aaa...Danci malo više vole praktično recimo takda jako su dobri ono kad treba nešto pokazat, al onda objasniti u teoriji zašto je to e tu je malo teže kad naprimjer barem kaj se tiče mojeg područja na fakultetu se jako dobro razradi teorija, a u praksi onda nema baš nekih ono konkretnih projekata dok naprimjer tu u Danskoj*

studenti jako puno baš surađuju sa industrijom znači ljudi iz industrije dolaze i predlože im tipa temu za diplomski, preddiplomski takda i imaju priliku dobit čak i praksu. Znači u jednom semestru ovoga mogu otići na praksu u neku od kompanija. Takda to je ono kaj ja mislim da malo u Hrvatskoj fali, taj praktični dio to ono, a kaj se tiče teorije tu je mislim da jako dobro...Mislim da je to dosta specifično za te nordijske zemlje da oni to jako vole, taj praktični dio..Aaa na FER-u naprimjer u ovom području nema tolko profesora iii nije naprimjer laboratorij tolko opremljen takda je ono bila prilika koja se ne može propustiti ha ha (kratak smijeh)...

S4: (dublji udah) Kvalitetno obrazovanje...Pa gle...svaki...svaki čovek ima neki cilj v životu. Kad smo mladi možda ne znamo te ciljeve znaš, možda neki imaju samo slučajno da završe školu, znaš završi školu samo da se zaposli. Međutim mel sam te kaj sam završil svoju školu za autolimara. Obrazovanje mi je jako bitno zato ka sam htel delati ono kaj ja volim i zato sam upisal četvrtu godinu. Aaaa bitno je obrazovanje znaš. Ima puno tih ljudi s lažnim diplomama znaš. Ja volim da ja imam svoje znači da imam svoj aaa da imam svoju školu završenu, da imam diplomu. Za ostalo me baš onak ne interesira jer baš onak gledim ono kaj te čini sretnim to voliš delati e onda to delaš. Se ostalo mi je baš onak... jer jednostavno ako imaš dobro, ako imaš dobro obrazovanje imaš bolje prilike da se zaposliš na nekim boljim sektorima, dal je to zdravstvo, dal je to ugostiteljstvo, dal je to građevina...dal je to arhitektura, nema veze znaš? Aaa ima dosta ljudi koje poznam koji su završili pravo ili naprimjer biologiju iii prehrambenu mi je jedna kolegica završila, ona dela kak prodavačica, znači to je stvarno žalosno. Jer ljudi nemaju nikakvu tu doma nemaju nikakvu da se bi on zaposlil negdi, nema nigdi mesta, ovisi pak se prek veze. Trebaš uložiti malo da dobiš da dojdeš na tu poziciju. Par hiljedarki. Takva je situacija kod nas doma. Bar s moje strane.

S5: Hmmm kvalitetno obrazovanje? Paa recimo pa ja vidim puno toga naprimjer aaam kolko smo mi učili teorije, a zapravo to niš ne znači u životu. Niko te ne uči ili te ne uči način na koji se snalaziš nego sam neku glupu teoriju koja ti na kraju ništ ne pomaže u životu. Doslovno ništ. I to je totalno krivo zato jer niko te ne uči ovoga kako razmišljati možda ili tolko da tvoje intelektualne sposobnosti pobudi da znaš koristit a ne samo glupom teorijom. Mislim na kraju krajeva kolko stvari ono učiš koje ti nikad v životu neće trebati... Napraviš ono da prodeš testu i sama teorija ti znači nula. Mislim tu za razliku v Njemačkoj kolko vidiš kolko oni kvalitetnije recimo imaju školovanje, al ljudi su, doslovno su glupi jer samo znaju ono kaj su naučili u školi. Recimo oni naprimjer na poslu oni imaju bolju školu, bolju praksu i sve dok ja nisam imal tolko bolju školu niti praksu i sve kontra toga. Ali ja sam sposobniji recimo iz ničeg napraviti nešt ili snaći se v toj situaciji, dok oni samo znaju teoriju naprimjer dok oni to se neznaju napraviti jer ne razmišljaju dok ja nisam imal sve te mogućnosti koje on ima naprimjer, al sam se naučil snalaziti jer na kraju teorija ti je samo lepo znati, ali baš u praksi nula bodova. Ali opet v školi te ne vuče kak da ti razmišljaš nego samo da delaš onak kak piše v teoriji. Ja mislim da je to najveći problem. To je isto ovo ovoga primjer ljude naprimjer uče kako napraviti kako zaraditi novac, a v školama te uče kak biti radnik, kak biti rob. Znači dok se završiš školu moraš ovo moraš ono to je procedura već nekakva, imaš 20 najdeš nekoga, do 30 se oženiš i tak to već tipično kak ima gotovo, a niko te ne uči način na koji možda recimo napraviš svoju firmu, pokreneš nešt, način na koji da razmišljaš...Mislim ja to nikad nisam v školi nisam naučil. Nego sam kak da budemo robovi. Kak si najdemo dobar posao, kak si čuvamo taj posao mislim nije to neš zlonamjerno, ali napravil se takvi sistem di baš ono namjerno se tak uči ljude da bi bili dobri porezni obveznici, da bi možda dobro plaćali porez dobro to sam možda ja malo krivo definiral, ali niko te ne uči kak da sam neš pokreneš...Mislim ja sam to tek sam skužil, sam sam počel proučavati i onda vidiš kakve stvari ne naučiš v školi. Ono baš vidiš koja je svrha tih nekih teorija da mi ništ to ne doprinosi životu, ono doslovno ničemu. Mislim niko ne veli da je to loše, al opet dal treba meni, ono što je v udžbeniku moraš naučiti, imaš ispit i onda na kraju krajeva zaboraviš to.

S6: *Phooo (začudenost u govoru) Mislim da sam, mislim da sam to isto promijenila mišljenje sad od kad sam u Švicarskoj. Aaa mislim da je iskreno u Švicarskoj kvalitetnije obrazovanje. Mislim u smislu upravo zato jer ne studiraju svi, nego stvarno netko tko se s tim želi baviti dok recimo tu jako puno iskustva imam da su se ljudi provlačili pa su išli na jedan pa na drugi faks pa na treći pa ima tri roka je tak? Pa onda četvrti pa onda iduće godine još 4 dok je recimo tam, tam imam znači glavne predmete samo jednom imam pravo polagati. Znači nema rokova, jedan je ispit ako ga padnem znači nebrem više to studirati... Glavne predmete, a ove izborne isto je samo jedan ispit i ako ga padnem onda ili ga još samo jednom mogu iduće godine ili ako ne onda mogu si neki drugi izborni uzeti. Takda znači ljudi idu stvarno oni koji znaju, koji misle da su za to iii prvo. To je prva stvar. Druga stvar, recimo prepisivanje samo znači ne da nikog, ne da nikog nisam vidla, nego niko na to ne pomisli znači nema šanse! Ili sad recimo znali su me pitati ono online ispiti isuse pa zakaj si ne napravite nekvu grupu znači mene je to kao prvo ni nebi zato jer sam stvarno skužila s tim diskutiranjem koje sam prije napomenula znači za svaki sat moram stvarno jako puno toga napraviti aaa za sako predavanje i i stvarno za ispit se onda samo moram ponavljati jer sam jako puno već naučila... I ono nije mi ni palo na pamet pitati nekoga haha da se čujemo za vreme ispita il takve nekve stvari... Takda tu mislim u tome smislu mislim da je kvalitetnije ovak definitivno ima u Hrvatskoj kvalitetnih fakulteta. Ali te nekve priče su mi ostale pogotovo one s plaćanjem ispita, mislim ne velim da toga sigurno nema u Švicarskoj, ali iz iskustva mislim da nema.*

Isto tako, vezano za priznavanje diplome u zemljama koje su obuhvaćene ovim istraživanjem, stečene hrvatske diplome svih sudionika (**S1, S2, S3, S4, S5 i S6**) bile su prihvaćene u inozemstvu. Jedino što je bilo potrebno za njezino priznanje je prijevod na engleskom ili njemačkom jeziku.

Što se tiče *rodne ravnopravnosti* kao petog cilja, sudionici (**S2, S3, S5 i S6**) se generalno nisu susretali s rodnom diskriminacijom, ali većina ipak smatra kako žene danas zarađuju manje od muškaraca, iako neki tvrde da je danas to na neki način izjednačeno (**S1 i S4**):

S2: *Na sreću, nisam se susrela s tim. Plaće na svim poslovima koje sam obavljala bile su iste kao i muškim kolegama. Nikad nitko nije pravio nikakvu razliku kaj se toga tiče. I pomalo mi je smiješno da se o tome još u 21. stoljeću mora raspravljati. Mislim da tu čak prelaze neke granice normale u „ravnopravnosti“ i vodeći se američkim trendovima pokušavaju uvesti i neke nenormalne stvari za mene.*

S3: *Pa malo ima u Hrvatskoj ono tipa podcjenjivanje baš za moje konkretno područje elektrotehnike da su ipak tu muškarci dominantniji pa bude u startu ono malo recimo da se moraš dokazati koliko znaš... U Danskoj da... nisam toliko primijetila. Isto ima punoo ovogaaa muškaraca haha (kratak smijeh) u mojem području, manje žena, aliii tipa pokušavaju isto to na neki način stimulirati... malo da... takda imamo više tih tipa evenata di je ono cure inženjerke pa onda malo provoditi ih kroz laboratorij da se onda malo pokaže više kaj se radi da ih se zainteresira... Al to je ono problem tehničkih struka haha (kratak smijeh)... Pa mislim da to je činjenica da žene zarađuju manje. Barem i kolko sam gledala malo usporedbe općenito za cijelu Europu... većinom je Švedska kao bila najbolja po tom... ravnopravnosti... mislim da ima, da ipak malo više...*

S5: Paa ovoga nisam primetio nikakvu rodnu neravnopravnost, ali realno svaki zaradi po svojim sposobnostima. Recimo uzmemo kak za usporebu nešto. Naprimjer Mirko na građevini zaradi možda 3000 eura dok Marta radi u uredu ona dobi 2000 eura. I ona se buni da Mirko zaradi više a ona manje i to je nepravda. E a dok Mirko mora raditi 10 sati dnevno i mora riskirati svoj život možda jer možda padne ili neš, može se nešto desiti šta ja znam ostane invalid ili šta god. Jel onda pravedno da zaradi više ili? Prema poslu koji radi. Mislim to je jasno onda, ne. Al to je onda tipično da se u pozadini najđu neki koji govore da je to nepravda tipično ono feministkinje nepravde ovo ono, pa zaš ti neješ radit taj posao. Kakve to ima veze z spolom?

S6: Pa u Švicarskoj znači su razlike dosta vidljive iiii znači svima jasne. Znači to svi znaju i svi su toga svjesni, a u Hrvatskoj iskreno neznam, mislim da ne. Mislim da evo iskreno ja mislim da se u Hrvatskoj više prema obrazovanju gleda nego prema tome... Neznam...Zasad se još nisam osjećala rodno neravnopravo, al pošto još ne radim. Al recimo na fakultetu se nikad nisam tak osjećala.

S1: Aaaaam...mislim da ne...mislim da su isto vredni svi i da nema te nekše rodne neravnopravnosti...ali pak ne znam dal je istina, al žene dosta govore da žene malo meje zarađuju od muških, ali to se ve se se bole i bole izjednačava...to je nekak ausgeglichen [izjednačeno] denes...

S4: Ja mislim da, ja mislim da ima dosta sposobnih žena znaš. Ima puno sposobnih žena koje puno više zarađuju od muškarci. Ja bi rekel negdi fifty-fifty. Pedeset-pedeset. Znaš? Jednostavno zato kaj znam puno x žena koje su stvarno imaju plaće neznam tri hiljade eura a muški pa možda 1300, 1400 imaju plaća. Kužiš i onda je ona glava kuće hahah (kratak smijeh).

Vezano za čistu vodu i sanitarne uvjete kao šesti cilj održivog razvoja može se primijetiti kako svi sudionici (**S1, S2, S3, S4, S5 i S6**) naglašavaju važnost bogatstva vode te smatraju kako ona u Hrvatskoj još uvijek ima dragocjenu vrijednost i da je samim time dovoljno zaštićena dok u inozemstvu s naglaskom na neke dijelove Njemačke nije primjerice moguće piti vodu iz slavine dok Švicarska s time nema nikakvih problema:

S1: Ja mislim ka se v Hrvatski ne tak čuda ulaže v te vode nego kak v Nemački...jer tu stvarno...više v Nemački ima jako čistu vodu...jako već se to filtrera, kontrolera i tak tu...mislim retko štera druga država ima tak dobro...Ajde v Hrvatski se isto voda s pipe mislim more bez problema piti...v Nemački se more sikaak bez problema piti, a v Hrvatski ovisi na kojem mestu...neje se posud isto...mislim bole pre moru je ne tak dobro piti s pipe...a negdi sam to pročitao da mislim na moru da je to bilo da je ne tak dobra voda s pipe...al već nesam siguren...v Nemački moreš bilo de si piti s pipe vodu...bez problema...

S2: Voda je besplatna pa se nitko previše ni ne brine o njezinoj kvaliteti. Nisam stručnjak niti se razumijem u to, ali voda ko voda... Pitka i čista, nikad nikakvih problema s tim.

S3: Aaaa...nisam sigurna sad!...oko toga...mislim da u nekim dijelovima Hrvatske se ulaže dovoljno...da...al nisam primijetila kod nas u Međimurju da ima baš problema... (...) Da...mislim ovoga u Danskoj se haha (kratak smijeh) nema baš rijeka i to je samo more pa nisam primijetila sad da je nešto jako zagađeno, mislim oni imaju jako puno tih akcija skupljanja otpada naprimjer u Kopenhagenu jer realno kroz grad prolazi fjord takda...mislim da je okej...

S4: Haaah...(dublji udah) pa ovak znači v Hrvatskoj kad dojdem morem s pipe piti vodu. V Njemačkoj je to skroz drugačije. Bil sam na godišnjem v Austriji tam sam pil vodu na pumpi. Dojdeš v Njemačku, tu moram sebi kupiti vodu jer me strah zbog kamenca i toga, znači Hrvatska je puno puno puno čišća nego njemačka. Z moje strane, eto.

S5: Ovogaa za ovo prvo nemam pojma kolko se ulaže il ne, al razlika u vodi je. Kod nas je čišća voda s pipe, možda tu ima više kamenca. Naprimjer di sam prije živjel u Saarlandu točno poznaš da je okus drugačiji da nije ono voda ono ko onak svježja baš ona hladna nego recimo ko da je više klora nutra. Tam recimo da nije bila tak čista ko kod nas. Stvarno je v Hrvatskoj čista voda mislim to je stvarno dobra kvaliteta koju Hrvatska još ima jer nisu to prodali.

S6: Paa evo recimo pada mi napamet primjer u Švicarskoj jednom kad sam mislim da sam išla na njemački polagala sam ispit pa sam pitala profesoricu dal si slobodno natočim vodu. Mislim dal je pitka pa mi je rekla da je sva voda u Švicarskoj pitka. Kao ako nije onda je naljepnica iznad toga. To mi je nekak ostalo... Ali recimo sad svaki, skoro svaki grad ima onak velike fontane i stvarno jako puno ljudi s toga pije dok recimo sad mi tu za Čakovec i okolica ne pada na pamet da bi to imalo. Ne znam iskreno. Al pa i v Hrvatskoj isto mislim da je to okej...

U kontekstu pristupačne i čiste energije što predstavlja sedmi cilj održivog razvoja, uočavaju se sličnosti u odgovorima svih sudionika (**S1, S2, S3, S4, S5 i S6**) budući da smatraju kako se u inozemstvu obnovljivi izvori energije puno bolje i više iskorištava, dok Hrvatska iako pokušava što više koristiti obnovljive izvore energije, i dalje broji nedovoljan broj vjetroelektrana, solarnih panela i dr.:

S1: Aaaaam...v Hrvatski iskreno opće nemam pojma dali oni opće imaju neka kaj se obnavlja znači energija...možda na moru...kaj bu z vode se ono zeme ili solar možda ima tu i tam negdi, aliii mislim da retko...a v Nemački imaš jako, jako puno se toga dela i se...na veter ima jako čuda ovih vjetrenjači v Nemački...pogotovo tam gori de je more, na Nordsee i Ostsee...tu isto blizu mene ima...blizu...kaj ja znam 50, 60, 70 kilometri imaš isto jako velike te vjetrenjače...a tu pred nosom imam ovoga...neje ovaj obnovljivi nego ovaaj...neobnovljivi...na ugljen...na ugljen se ova struja dela...

S2: Nažalost, iako bih voljela znati više o tome, nisam dovoljno informirana da bih mogla uspoređivati.

S3: Aa mislim da Hrvatska ima potencijala da se poveća znači iskorištenost znači imamo i aaa znači povoljne uvjete za još više vjetroelektranaa, a vrlo vjerojatno i fotonapona, a u Danskoj to jako, mislim jako dobro je ovogaa, tu baš žele da se ostvari taj cilj da bude jednog dana 100 posto na obnovljivim izvorima. Znači mislim da su oni tu daleko ispred nas, al Hrvatsku pokušavaju, ali trebalo bi puno toga promijeniti. Naprimjer Danska ima i jako razvijenu i industriju za vjetroelektrane, znači oni imaju baš svoje, mislim velike kompanije koje se bave s tim...Hrvatska ima samo Končar hahah (kratak smijeh)...za vjetroelektrane, al ima puno potencijala takda je šteta da se to ne iskoristi...pogotovo za fotonapone naprimjer...

S4: Paa jedino znam Njemačka kaj se tiče toga ima sam onih vjetrenjači dosta. Vetrenjači i to je to. Ostalo ti nebi znal reći...Al v Hrvatskoj nigde nisam videl vjetrenjače hahahh (kratak smijeh). Eto v Holandiji sam videl, al to baš staare, a v Nemački su bele i one stvarno bogate i velike znači ono super. Ali znaš kaj bi bilo super? Tam v Međimurju napraviti neki ranč i

vjetrenjače pre Muri. Znaš kaj, ljudi bi dolazili sam tak. Tak je veliki prostor da je to neverovatno, neki projekt da se napravi, bilo bi stvarno super.

S5: Paa recimo samo kaj sam primetio da oni imaju više ovoga tu ovih vjetroelektrana, vjetrenjača. Mislim na Hrvatskoj ima al to ti opet ovisi koliko zapravo ima vjetra pa ne radi se digod, ali mislim ima i kod nas na Pagu al ono...Al nemam pojma to je jedino kaj sam primetio ovak. Neš drugo neznam stvarno...

S6: Haaa...phhh...mislim da se recimo roditelji od mojeg dečka koriste znači ono Sunčevu energiju i jako puno ljudi vidim po kućama se to koristi u Švicarskoj aaaa al ostalo iskreno stvarno nisam upoznata...Ali u usporedbu recimo s Hrvatskom stvarno ne znam tko tu bilo tko kaj od toga koristi. Mislim ne poznam osobno nit sam vidjela sad baš ono kućanstvo da na krovu ima ove sunčane kak se to već zove solarne ploče. E nisam to primjetila pogotovo u Međimurju dok u Švicarskoj svaka druga treća kuća ima to. Jer isplati se mislim ono tu je više ono sam kao pere se već poslije 8 i te stvari dok recimo tam s tim aaa solarnim pločama znači cijeli dan ono se može koristiti energija.

Što se tiče osmog cilja održivog razvoja pod nazivom *dostojanstven rad i gospodarski rast* te desetog cilja *smanjenje nejednakosti* uočavamo sličnosti u odgovorima svih sudionika (**S1, S2, S3, S4, S5 i S6**) s obzirom na to da je rad u inozemstvu uglavnom pošteno plaćen. Isto tako, radnici su u najvećoj mogućoj mjeri zaštićeni, radno opterećenje je sasvim pristojno dok su prekovremeni sati rada uvijek plaćeni. Uočene su i neke razlike s obzirom na deseti cilj budući da dio sudionika navodi kako su se osjećali neprihvaćeno ne zbog nacionalnosti već upravo zbog toga što su stranci u zemlji u kojoj trenutno žive, rade i/ili studiraju (**S3, S4, S5 i S6**):

S1: Pak za mene je to dosta...čist sam za mene ne...ali ve da bi mel rečemo nekšu familiju ka bi samo ja delal to bi već knap bilo...to već nebi već tak dobro išlo...mislim išlo bi još nekak, ali teško...dok bi obadva delali i muški i ženski onda je već to druga stvar...ali za sebe ve, meni je to dosta...morem si zeti dopusta jenput na leto i morem iti kam očem...morem si neka kupiti bez brige...je, morem si lepo neka zašparati i tak... (...) Dobro ve neznam kak je u drugim fermama u Nemački, ali mislim u Nemački dobiš navek peneze onak kak je dogovoreno naprimjer na kraju meseca dobiš...svoje peneze...u Hrvatski čujem dosta put kaj plaća kesni...dva tri mesece kaj ne dobiš...onda trebaš dva tri mesece doslovno bez para živeti i zato trebaš meti neka zašparano ka moreš to nekak raspodeliti ne znam...a ovak (kratka stanka u govoru) kaj je plaćen posel, a ovak dal je pošteno plaćeni posel isto ovisi kak de...negdi u nekšim fermama je pošteno plaćeni, a negdi ne...se ovisi...nebreš za se isto reći...to pak ovisi u koju fermu si došel, koliko si mel sreće u kojoj si se fermi zaposlil...ima ferme kaj su bole tražene u Nemački isto kak i u Hrvatski ne...rečemo Mercedes, Audi, BMW, Porsche tu očuju si nuter dojtji jer znaju tu je dober posel, dobiju svoju plaću na vreme iiii tak... u nekšim mejšim fermama neje to tak...to je već druga stvar...neje tak siguren posel i plaća kak u tem vekšim i poznatim fermama...neje sigurnost tak jaka...mislim normalno oni koji ima slabiju školu taj nema tak veliku priliku nego onaj koji naprimjer ima gimnaziju tu u Nemački...ali ve ak pet-deset ljudi si imaju gimnaziju onda imaju si istu priliku posla dobiti, onda trebaš pokazati se i dober biti na razgovoru kaj te zemeju...znači već dobiju oni koji imaju bolšu školu...a u Hrvatski mislim da neje to tak ako si završil bolšu školu ili fakulteta kaj buš dobil posla...tam dosta ide prek toga ako nekoga poznaš i tak...ali pak u malim fermama isto i u Nemački i Hrvatski isto ide tak kaj prije posla dobi ako nekoga poznaju, ali u velikima fermama mislim da neje to baš tak...prije je možda to već išlo, ali ve već ne...denes

već to jako jako teško v Nemački...ali pak v Hrvatski samo ako nekoga poznaš samo onda dobiš...to sam sigurno hahah (kratak smijeh)...ali sam još nekaj...ima prednosti i ne...rećemo či nekoga poznaš, znaš da je dober onda si je zavredil v to fermu dojt...ali ve čuda ljudi koji nemaju pojma o ničemu i onda dojdeju v fermu umjesto onih drugih koji su baš posebno dobri koji bi možda uspeli, ali nebreju niti dojt niti uspeli v fermi jer je došel neko koji nema pojma, a sam zato jer nekoga pozna... (...) ..Neeee...to trebam reći kaj su Nemci jakoooo...dobro imaš sigurno nekše kaj nečeju nikoga tu meti osim Nemci...aliiii to ve se kaj sam upoznal ljude hahaha (kratak smijeh) su si me prihvatili i nesam mel nikše probleme zbog toga...znači Nemci su jako otvoreni...

S2: Radnici su jako zaštićeni i jedan ružan pogled je dovoljan da netko ode i vise se ne vrati. Puno puta sam slušala od obitelji i prijatelja kako ih sefovi tretiraju nehumano i kako se ponašaju prema njima kao da su robovi i brojke. Meni sve to zvuci nestvarno. Nikad, bas nikad nisam čula da bi itko rekao ružnu riječ radniku. Od smećara do doktora – svi su jednako tretirani s postovanjem kakvog zaslužuju. (...) Baš nikada se nisam osjećala neprihvaćeno, štoviše, Hrvati su vrlo popularni zbog svojih sportskih uspjeha i prekrasnih turističkih mjesta pa čim se spomene Hrvatska odma stižu ovacije i aplauz.

S3: Aaa...hmm...(kratka stanka)...pa što se tiče zaštite prava radnika tu bi Dansku stavila malo više...tipa malo je pogodnija jer ako imaš neki problem da samo razgovaraš sa šefom bez ikakvog, znači ono prijateljski razgovor znači ono malo više hijerarhija nema...a radne prilike...(dulja stanka u govoru)...mislim u Hrvatskoj je to da jako poznato bude da ima tih poznanstava...svaki put ono natječaj je javno raspisan takda se mogu prijaviti kandidati, nije da se zatvara zato jer neko neko pozna, al na neki način mislim u Danskoj nisam stekla taj dojam, mislim uzeli su mene hahah (kratak smijeh) bez ikakvog poznanstva... (...) Aaa...recimo da ima, ima Danaca ne općenito Hrvatica nego zato jer su stranci...ima isto ta jaka desnica koja smatra da hahah (smijeh) da strancima nije mjesto tu, al bilo je to...desilo se znači prije dvije godine znači bila je na snazi desnica koja je krenula zatvarat znači programe zaaa koji se omogućuju strancima znači mislim to je tipa studije koji su bili na engleskom...ono smanjili su broj mjesta neka čak i zatvoriliii, ukinuli su nam čak aaa besplatni tečaj danskog...aaaa...mislim to je bilo grozno...kak su se oni krenuli ponašat, a Dancima isto fali stvarno aaa visokoobrazovane radne snage...(ubrzanje u govoru) ...oni su se zauzimali da svi oni dođu tu na obrazovanje i odu doma i ništa nam ne ostave a zaboravili su da ti ljudi, studenti žive u Danskoj i plaćaju tih 3-4 godine koje su tamo porez iii neki čak i rade takda...(usporavanje nakon ubrzanja u govoru) al da...trenutno je to malo više lijevo orijentirana vlast takda su vratili natrag ovogaa...aaa...mogućnost ljudima da se integriraju u baš u to učenje danskog koji je besplatan već pet godina, možda i više...al ono ima nekih, mislim ima ljudi koji podržavaju, koji su desnica pa su oni protiv stranaca, dobro možda malo više oni iz islamskih država...njih baš niko ne voli, još je okej ajde Europa, aliiii...

S4: Pa gle, znači situacija ti je takva da v Hrvatskoj prekovremeni rad je jako teško u ugostiteljstvu dobiti da ti uvijek plate. Međutim tu naprimjer ja imam svoje radno vreme tu mi je 9 sati. Se ostalo i saki put dok izdam 100 jela, nakon 100 jela dobim 20 eura bakšiša. A ja sad kad je sezona dobivam svaki dan po 150 jela takda je to...To v Hrvatski nikad nebi. Nema teoretske šanse! Nema. Takav restoran se nebre roditi. Međutim v Hrvatskoj je od plaće jako loše kuharske i do sati kolko delaš. Ako delaš i 12 sati nikaj više nebuš dobil kad imaš fiksnu plaću niti ti nikaj nebu išlo gori...Tu kad ti je prekovremeno ti dobiš se to na ruke. Ja naprimjer imam oddelam naprimjer 9 vur i pita me moreš ostati još 2 vure kao nemam nikoga kaj dojde ve kasnije, velim morem...Da završi da mi 30 eura za 2 sata. To ti je 200 kuna. A doma napraviš za 200 kuna celi den moraš delati...To je ono uvau. V Njemačkoj ak očes delati našel budeš si posla sigdi. Ima dosta fejsbuk grupa ima dosta sega isto kak i v Hrvatskoj. Ako čovek oče delati našel bude nekaj kaj bu on posla sebi našel sigurno. Ako ti nečeš delati to je sad na tebi. Ak očes dobivati neznam, ja znam naprimjer kad sam se ja zapošljavao ja sam si v dva dana posla našel jeer ti moraš prvo gledati znači z moje strane ima puno ljudi kaj ti dolaze tu kaj ti dobiva socijalu to ti je 700,800 eura, ima stana

socijalnoga ovo ono i uživa i stvarno uživaju ljudi. S tem penezima lepo moreš uživati a ljudi to na Arbeitsamt na burzi imaš tolko posli od vlakovođe do pilota do do do najmanjega staleža. Znači nema kaj nemaš. Samo ako ti očeš delati. Samo je pitanje očeš delati nećeš delati. Saki te bu zaposlil. Nama je došel znači konobar z Iraka i došel je tu neje znal nikakav jezik čovek je nakon godine dana procvjetal. Dobil je, v školu je ve počel iti i stvarno je super momak. Da pokucam stvarno je super. (...) Jesam ali ali... to ti je bilo na početku taj Ferenc dok je bil kuhar. On ti je imal ženu i on ti je znal naši. Međutim, on je rekel Wann kommst du in Deutschland, musst nur Deutsch reden znači dok dojdeš v Nemačku moraš samo nemački pričati, ja reko okej. I ja nikada stvarno sam ga ne razmil ono opće ništ. Ja sam ti počel saki sat vremena 10 stvari novih naučiti i eto nafčil sam se i razgovarati i imali smo drugačiji jezik, stvarno smo se drugačije spominjali. Jer sam ja videl da me ne prihvaća ako se ne spominamo po njemačkim. Ja sam se osjećal neprihvaćeno baš sam se osjećal onak loše, al sam skužil da i to ima dobre stvari...jer imaš puno ljudi koji ti očeju pomoći...

S5: Naprimjer to ovoga prvi put kad sam došel tu v Njemačku to mi je stvarno bila najveća razlika koju sam primetil. Tipa Hrvatska je dok tu tu ono radiš normalno 8 sati niko ti ne stoji za vratom, dobro to opet ovisi o poslodavcu, to je ubiti samo moj slučaj. Tolko mi je to čudno bilo da sam ja mislim da tu smrdi nešt. Jednostavno tu ti je mašina i tu radi. Jednostavno ono, ništ ono tu ti je radiš imaš tu kavu ak očeš, opet kažem, ovisi od firme do firme. Ja nisam bio pod nikakvim vremenskim pristikom mora biti gotovo ovo ono. To je ono osjećaš se lakše, jednostavnije i imaš više volje za poslom. Naprimjer nekad sam jedva znal čekat ponedjeljak da idem na posel. Ja sam sam mislil da nisam normalen ono mislim ko to normalno ono misli, a ja eto čekam ponedjeljak da idem na posel dok prije ovoga svaki dan prekovremene, subota isto i dobiš ono plaću za ništ. Nit imaš vremena niti potrošiti nit imaš pare za potrošiti takda ono nažalost, a recimo evo tu moraš zaraditi da platiš stan, auto, normalne potrepštine koje trebaš, račune, ono ništ posebno, a opet normalno recimo za dostojanstven život da si pokriješ troškove. Onda imaš više volje da moreš to platiti, da sam radio nebi mogel to sve platiti, a imal sam samo stres. Naprimjer ovoga sam pristup je drugačiji naprimjer. I normalno da su tu ljudi recimo to tak zakonski više zaštićeni i ovoga ali baš sam pristup aaa poslodavca prema radniku ono skroz je korektniji nije ovo moraš nego pitaju te očeš nećeš. Znači subota blablabla ovo ono bez da te pita, mislim to je samo primjer...takda ono nekad opuštenije je, nije tolko bila ova tlaka naprimjer. Recimo to je bila najveća razlika koja mi je stvarno bila čuda jer ono normalno da ti se to dopada kad dojdeš s onoga de je bilo 10,12 sati i ono se brže bolje i subote, a ovo sve drukčije takda recimo to je ono baš prvi dojam bil skroz čudan baš sam mislil da ono nešt ne valja nešt bu još došlo, ali opet niko te ne sili, ali velim opet ovisi o firmi. Ali opet kolko imaš dobrih, imaš i loših firmi. To ti opet zaviri kak najdeš firmu. (...)...razlika je recimo čim je zemlja siromašnija to je više korupcije. Hrvatska nije tolko još siromašna kolko možda naše susjedne zemlje. I to se očito vidi od politike kolko je veća korupcija kod njih. Naprimjer tu v Njemačkoj nemaš tolko siromaštva jer ljudi imaju za dostojan život. I onda normalno da ovogaa vjerojatno nema tolko korupcije. Al to ne znači da je nema. Al mislim da smo mi s Hrvatske puno sposobniji i snalažljiviji nego ljudi koji imaju tu samo više teoriju i malo više prakse. Zato jer smo mi bili prisiljeni iz ničega nešt napraviti i snalaziti se na sve moguće načine dok ovi su imali sve gotovo za sve takda kolko god je Njemačka razvijena industrijski kaj sve ne, da se mi pokrenemo mi bi bili još sposobniji zato jer smo naučeni snalaziti se v životu takda samo teorija i ii obrazovanje su nula bodova ako si nesposoban. Takda ja mislim općenito da smo sposobniji narod od njih, samo velim sve kreće od te piramide na kojoj su ti političari pa sve ostalo. (...) Pa općenito ne po nacionalnosti konkretno da si neka druga nacionalnost, ali se primeti da nisi Nijemac naprimjer po tvom govoru mislim skuže odma ljudi neje to ono po dijalektu, ono skužiš ko je otud ko neje i normalno nekad primetiš da si drugačiji da te drugačije gledaju a ne isto ko svojega. Ali Bože moj to je sve posud tak, i to bude uvek tak...

S6: Paaaaa recimo ja e to isto plaćam haha sad sam se sjetila. Znači isto to. Ne znam kak je v Hrvatskoj recimo. Ja recimo isto mjesečno ili godišnje tak godišnje platim kao neko osiguranje za rad i onda ako ja bilo kaj mi se dogodi znači mi je sve zapravo plaćeno. To

znam. Aaaa i ovak znam da je dosta puno ljudi recimo aaa ii tata od mog dečka je radil ne znam točno kaj ali uglavnom ali ozračilo ga je dosta iii odma nakon toga je moral prestati raditi i odma aaaa kao nekakva invalidska penzija, mirovina aaaaa takda mislim da je to tam...okej složeno, al nekak mi se čini, neznam kak je v Hrvatskoj, mislim da je isto, ali mi se nekak čini da bi to v Hrvatskoj dosta ljudi iskoristilo vjerovatno dok je v Švicarskoj onda taj sistem stvarnoo aaa znači on je moral ići stvarno na sve moguće pretrage i onda se moralo ustanoviti 100% da je to to. (...) Poznanstva ne bi rekla da prolaze baš v Švicarskoj, mislim ima sigurno naravno, ali pogotovo iz iskustva govorim recimo ja sam tražila ono samo praksu samo da dolazim bez da mi se išta plaća, bilo kaj ja sam samo htjela jezik malo iii iskustvo neko iii znači mama od jedne cure koju poznam je voditeljica u tom domu iii znači nema šanse da bi me uzela takda recimo to je moje neko iskustvo i ovak poznanstva isto. Mislim da u Hrvatskoj toga ima, al tam ne tolko...A sad dal su svima jednake prilike mislim da su svima jednake al sad opet ovisi o statusu obrazovanja i to ali ovak općenito sigurno jer dan danas ono neznam bezveze idem na kavu iii konobar niti nezna još njemački a radi normalno takda ono...Ima dosta drugih nacija ali mislim da ima okej prilike. (...) Pa jesam recimo dosta je taj kao balkan aaa nekak na meti neznam...I dosta uspoređuju recimo Hrvatsku i bezveze Makedoniju dok recimo znam kolko mi govori ta kolegica u Makedoniji je puno gora situacija nego u Hrvatskoj i onda mi je to nekad zna biti ono malo neznam ono sve ide kroz šalu kao balkan mafija al nekad je stvarno je nekad već malo dosta. Ali recimo kad smo sad već kod togaaaa aaaa znači zapravo je ja sam imala sreću jer sam imam već vizu studentsku pa sam zato mogla dobiti vizu recimo za igranje rukometa dok recimo ove druge one se znače bave samo rukometom i one su radi toga u Švicarskoj i jako su, imale su puno problema s tim zato jer sad si one nesmiju uzimati mjesto Švicarkama jer bez obzira da igraju stoput bolje od njih...I recimo ne dogodi se nikad da je cijela postava sad ponavljam balkan postava znači samo u rukometu recimo to je moje iskustvo. Uvijek mora biti jedna Švicarka i to ono mi isto znaju znači...tu sam se onak jedino nekad alii ne pogađa me niti ništa previše takda haha (kratak smijeh).

Što se tiče devetog cilja pod nazivom *industrija, inovacije i infrastruktura* i jedanaestog cilja *održivi gradovi i zajednice* sudionici uglavnom navode kako je prometna povezanost u inozemstvu jako dobra. Jedna od sudionica istriče vlak koji je vrlo korišten kao prijevozno sredstvo (**S6**). Dok neki od sudionika na posao putuju automobilom (**S1** i **S5**), drugi na posao odlaze pješke (**S2** i **S4**), biciklom ili javnim prijevozom kao što je autobus (**S3**).

Vežano za dvanaesti cilj *odgovorna potrošnja i proizvodnja* koji se odnosi na koncept potrošačke navike svim sudionicima (**S1, S2, S3, S4, S5** i **S6**) važno je poznavanje podrijetla proizvoda koje kupuju i koriste. Isto tako, pridržavaju se pravila i zakona o zbrinjavanju okoliša što zapravo i nije velika razlika u odnosu na Republiku Hrvatsku:

S1: *Ovo kaj kupvlem za saki den idem v Kaufland koji je jako veliki, se ima...se kaj trebaš i tam si uglavnom se kupim...a ako trebam nekše druge stvari, za električne stvari idem v MediaMarkt ili si z interneta nekaj naručim i tak... (...) Gledim, gledim! (ushit u govoru)...čak trebam reći da gledim jer bitneše mi je kaj je z Njemačke jer znam onda da je tu friško, regionalno i kaj je domaće i dok je sezona normalno si kupim onda voće koje ima, ali isto mi je bitna i cena jer nesme biti predrago kak je ovo nekaj kaj je iz vuna...ali pak makar je malo dražeše i ako je z Nemačke kupim... (...) Jako se brigam to kak bum rasporedil jer hranu ja ne hičem pogotovo ve dok sam živim...Jedino ve kak sam živim jenput samo nesam uspel pojesti krumpere jer mi se pokvaril to oko pol kile i to sam trebal hititi, ali se ostalo uspem pojesti*

makar se našopam hahahah (kratak smijeh), ali nećem nigdar hititi fkrej hranu. Meni je bitno kaj se se poje jer ispada da mi tu imamo preveć, a negdi drugdi na svetu nemaju kaj za jesti...Zato navek gledim kaj pojem se kaj kupim iiii onda sam srećen! (ushit u govoru). Imam dobru dušu haha...i obično ovo smetje se mora se rasporediti i pravilno zbrinuti...Tak je prema zakonu... (...) Aha, razmišljam dali imam dali nemam...Navek si zapišem to kaj trebam kupiti drugi put iiii nemam niš...dobro ajde konzerve imam malo već, to za rezervu, ali ovak se ostalo si kupim više manje friško... I tak sam ono kaj mi treba ne neka kaj bi si kupil bezveze...

S2: Kupujem od lokalnih trgovaca jer znam da budem dobila kvalitetno i zdravo. Planiramo obroke, ali ako i ostane nešt hrane uvijek ju odnesemo životinjama. Otpad obavezno razdvajamo jer osim kaj je moralna dužnost, tu čekaju i velike kazne za one koji to ne rade.

S3: Aaam...pa nema baš puno tržnica baš konkretno u Aalborgu, barem ne kod nas jer sam ja u centru takda većinom ono iz dućana...al pokušavam isto odabrat ono neke, mislim većinom imaju lokalno, al onak izvan sezone naravno iz drugih država...pokušavam iskoristiti ovogaa kaj ostane v frižideru hahah (kratak smijeh)... (...) Paaa trenutno znači to se, povećava se znači to zbrinjavanje, ako mogu usporediti za Međimurje, mi smo tu recimo malo više napredniji kolko mi razvrstavamo nego ovdje. Znači kod mene kod moje zgrade ja imam 3 kontejnera znači mogu razdvojiti staklo, mogu odvojiti papir, a ostalo mi sve ostane u jedno znači nema ono da ima apsolutno svugdje znači za metal ili za plastiku, al to sad već ugrađuju po cijelom gradu čak i na fakultetu sad moramo razdvajati...i na fakultetu su stavili različite kontejnere koje moramo već ono plastika, papir... (...) Tu imamo već i neke aplikacije koje možeš pogledat ono časopise čak akcije od svih dućana, to si onda moreš lepo poklikati i staviti na svoju listu, vidiš kolko budeš potrošio takda radim uvijek to prije nek idem i ono naravno neki plan dva tri puta kaj treba unaprijed kupit i tak...

S4: Bitno je kaj kupim. Ne gledim baš čije su jajci domaće ili ne to ti neje baš meni jedino gledim gledim da zemem ono kaj volim. Dal je to, kužiš, čovek se treba negda počastiti. Evo tak (...) Odvajamo, odvajamo otpad. Imaš znači de ti je paper, de ti je zemlja, de ti je, de su ti plastika znači se moraš odvajati znači Restmüll... Baš se! (...) Pa da ti budem iskren ja ti idem spontano v ovaaj v dućan i pah spontano dok mi ide v glavi onda idem v dućan niti ne gledim nego ovo mi se sviđa ova lubenica kupil bum si. Bar z moje strane naprimjer jer ja sam mladi jer sad ako se sad, zakaj bi sad moral šparati na sebi ako si morem kupiti majicu od hilfingera zakaj bi sebi moral kupiti majicu od 2 eura. Kad bum mel familiju onda bu to drugač.

S5: Paa recimo da je to trgovački centar konkretno Kaufland naprimjer mislim to je seposud normalno da bi prije kupil od nekoga ko proizvodi doma kad ovo kaj kužiš hranu to je sve GMO točno vidiš evo konkretno borovnice onak bez okusa, velik tvrde, razrežeš napol zgledi kak veliki zeleni grozd. Dok kupiš od nekog privatnog vidiš da je okus drugačiji. Imaš i čokolade i nekaj drugo a sve je smeće. A to svakodnevno konzumiramo a zapravo ne valja. (...) Sam si pripremit dan prije manje više za drugi dan na poslu za pauzu i to je to manje više. (...) Imaš tu ovaj recimo karton, imaš plastiku i biootpad. I manje više ti je sortiranje. (...) A ovisi recimo ako neš konkretno moram napraviti onda normalno si zapišem i pozabim i kupim x stari koje ne trebam, al ovoga kaj ja znam napišem si dok trebam neš konkretno. Dojde mi v glavu kaj bi štel jesti pa onda to kupim. Manje više pol pol kad pogledaš konkretno.

S6: Phaaa...recimo dok sam doma dok imam mogućnosti jer mislim da su ti domaći proizvodi dosta skupi, ali dok ide, dok sam doma većinom znači ako idem kupovat, kupujem domaće ili direkt aaa od nekog ko doma proizvodi jer mi je stvarno prefino haha (kratak smijeh) a tam je isto stvarno su domaće stvari fine, ali nekak velim mislim da je to do toga nemam vremena pa onda dok idemo v dućan idemo možda jednom ili dok radimo neku veliku kupovinu odlazimo v Njemačku naravno takda tam onda ne ne gledam... (...) Pa ovisi hahah mislim pokušavam pažljivo planirati pogotovo mislim...imam recimo prehranu isto od radi rukometa i to pa

moram ovoga tolko i tolko kalorija unijeti nisam baš bila na to prije naučena takda mi je bilo teško se na to priviknuti, aliii sad već ono otprilike, ali planiram, sigurno veći obrok planiram a ovo užituu ne... (...) Pa rekla bi da da zato jer, mislim tam mislim da je to razlikaa aa znači ove boce i plastične i staklene sve sam moraš voziti znači to ti niko ne pokupi... Uglavnom to sam moraš voziti i papir recimo papir se v Hrvatskoj oni pokupe, v Švicarskoj moraš voziti. Ali isto mi je pal na pamet jedan primjer koji sam doživela ono prvi tjedan v Švicarskoj. Znači bila sam u vlaku i vidjela sam neki čovjek, tam je zapravo nema jedan koji je za smeće evo recimo to je isto primjer nego je jedan koš za papir, staklo plastika znači samo to. I ovogaa videla sam nekog čoveka ono skroz je bil normalno obučen odijelo i vidim neš kopa po smeću i mislim si, niš mi nije bilo jasno haha, kad ono on je razvrstavaj znači neko je bacil staklo u papir bezveze i on je to razvrstavaj na kolodvoru. Hahah to mi je baš ostalo v sjećanju. To dan danas pričam o tome takda mislim da se ljudi tam pridržavaju toga. Hahahah (kratak smijeh). (...) Jeee to radimo, je! To mi je nekak isto navika ono kaj trebam si zapišem jer inače zaboravim.

U kontekstu trinaestog, četrnaestog i petnaestog cilja održivog razvoja pod nazivim *odgovor na klimatske promjene/očuvanje vodenog svijeta/očuvanje života na kopnu* svatko od sudionika upoznat je problemom klimatskih promjena (**S1, S2, S3, S4, S5 i S6**). Uspoređujući situaciju u Hrvatskoj s onom u inozemstvu, svaka se zemlja na određeni način bori s klimatskim promjenama, ali ono što sudionici ističu jest da u inozemstvu postoje puno veće kazne za uništavanje ili zagađivanje prirode, uništavanje bioraznolikosti nego u Hrvatskoj:

S1: *Ahaa...dobro, dobro...pa je...čul sam iii...(kratka stanka)...ja mislim ne znam...možda sam u krivu ili ne...ja mislim ka ima možda malo neka z tem autima i to kak velidu, aliii...malo sam, ali ne tulko kak oni velidu kaj su ve sam te auti krivi iii...to se...ja mislim ka to se v svetu općenito samo onak premeni iii...kaj je malo topleše ve...i to klima... (...) Uf...kazne su...mislim da su velike...ak ferme neka zagađuju okolinu ili to...ak neka u vodu nutri pustiju...ili nemaju nekše filtre i to se... Iiiii...boriju se kaj budu čim meje auti na cesti...to kaj mene živcera...hahaha (kratak smijeh)...kaj očeju se kaj bu električno, ali to malo preglupo i prenglo za ovu industriju v Nemački...to bu ju spotrlo ak bu to tak dale išlo...jer Nemačka više manje živi od auta ne...to je jako veliki dio ekonomije...ali ve pak čuda delaju kaj buju čim meje meli ovoga CO2, kaj budu čim meje zagadili okoliš i tak...ali ak to sam Nemačka dela, a ovi si zemlje okoli ne baš onda dali to smisla jako ima...jer mislim da se Nemačka trudi dela ovo ono, ali ono kaj je 0,1% bole...to je ne baš čuda...da bi se zemlje neka delale onda ne ve preveć nego tak možda kak Nemačka pokušavle znači si malo nekaj onda bi to već čuda bole bilo...i funkcioneralo bi...*

S2: *Nažalost sam upoznata s klimatskim promjenama i trenutno mislim da smo svi kažnjeni za to kako smo se bezbroj godina odnosili prema prirodi i svemu što nam je pružila. Također, kao i za nerazvrstavanje otpada i za zagađenje okoliša vas čekaju strašne kazne. Živim u jednom od najčišćih gradova u Europi i jako sam sretna zbog toga.*

S3: *Aha...mislim nisam primijetila sad neke kazne jer nisam vidla da se nekaj sad tak desilo mislim bila je ono jedan incident o kad je bilo sa koronom...aaa...kad su otkrili da je u kunama problem pa su onda zakopali te kune hahah (kratak smijeh)...ispod zemlje pa su ih poslije na kraju morali vaditi hah...van...aaal mislim konkretno znači najviše da se proizvodi energija iz obnovljivih izvora paaa znači korištenje nekih bioetanola, biodizela znači da se iskoristi za prijevozna sredstva isto....da! znači bicikljanje da se više koristi bicikl za prijevozno sredstvo nego automobili...da čak i oni električni romobili...toga ima jako punoo...hah u gradu, da...mislim isto ima puno tih akcija čišćenja parkovaaa...*

S4: Pa iskreno da ti...paaa gle, da ti iskren bum, tu se baš gleda. Ne bacaju se se stvari baš doli. Pre nam se imaš cigare pa ovo pa ono. Tu se baš gleda kaj se baca, možda ima seljačina koje baš ne mare na te stvari, ali ali stvarno kaj se tiče toga tu v Njemačkoj je stvarno se ono na mestu svojem. Da. Meni je mislim meni je baš, doma ne ne tak, dobro ve je tam Prekom pa je počelo to se, ali puno je bole v Nemački.

S5: Pa čuješ za to kad te bombarderaju s tem! (...) Al recimo tu postoji zakon doslovno za svaku sitnicu kad su oni baš picajzle. To im je valjda v genima. I svi su takvi doslovno. I tu kak postoji zakon za sve i oni su takvog mentaliteta da ga se drže ko pijan plota da to tak mora biti takav je zakon to je tak, al kolko je to zapravo konkretno ima smisla i da se to ne radi možda zbog para to bi možda druga stvar bila. Zato jer obično kad te elektroaute promoviraju blablaba ovo ono aa Umweltschutz i te ostalo aaa mislim vidla si samo kolko taj auto košta, da taj auto i je jeftiniji kak auto koji ve imaš, puno ljudi bi si to moglo priuštiti. To treba gleda ispod paravana gledati, a paravan je da je to sve za tvoje dobro to je sve propaganda. Takda uvijek tu neko profitira, sve se vrti samo oko para, nažalost. Svi samo gledaju svoj profit takda kaj god budu napraviti to budu neš zmislili samo da zgleda da je za tvoje dobro, kao da živiš v demokraciji da ti imaš izbora a zapravo to niš nemaš. Mislim to je moje mišljenje takda to su kojekakvi paravani za kojekakve stvari, nove poreze i takše gluposti. Dok naprimjer evo usporedba dok naprimjer oni govore to o klimatskim promjenama, kolko je to loše, auto, zagađivanje, s druge strane ulažu milijune i milijune u oružje, vojsku i ostale gluposti. A čemu to? Znači za ova sve, vozila koja vojska koristi to je okej. Naprimjer tenk ne zagađuje okoliš, ali svi oni koji plaćaju porez aha on mora više platiti jer on vozi dizela. To jako zagađuje okoliš. Mislim kolko se, vidiš da je samo zbog para na kraju krajeva. Da je ljudima stvarno stalo do toga, to bi se na drugi način...a ne samo zbog para. Mislim to je moje mišljenje.

S6: Pa jesam, to sam čula, ali nekak vidim i osjećam. Ovo ljeto je malo čudno. Paaa definitivno mislim ljudi, sve više i više tvornica, promet definitivno mislim smo si sami krivi ili kak da se izrazim...Iiii mislim neznam evo sad nisam baš toliko upoznata s tim, al znam ove katastrofe velim ja sam prije dva dana došla doma, do sad je do 12 stupnjeva bilo v Švicarskoj. Znači sedmi mjesec. Katastrofa. I velim, sad sam još tu v šoku, sunce vidim prvi put. Mislim ako je to stvarno povezano s tim i kao govore da će se sad produžiti ljudi neznam, ne sviđa mi se to baš. (...) Paaa mislim aaa novčane kazne jesu. To znam znači tam stvarno nema tak puno smeća mada roditelji od mog dečka znaju reći da to više nije sve isto kak je bilo dok su oni došli...Da je onda bilo puno čišće...(sudionica kihnula) aaa zato sad stvarno ima puno, oni kažu da ima puno migranata i oni znači kultura je opet njihova drugačija pa vjerojatno im je normalno baciti ili cigaretu ili nešto ali su kazne dosta velike na početku mi je isto ostalo v sjećanju. Ako nešt baciš na pod i znači ako znači minimalno dobiš 100 franaka kaznu dok tu recimo nisam čula baš da ima takav slučaj. Ali tam ima stvarno za sve označeno mjesto. Isto kad sam rekla za otpad tam ima stvarno za se označeno mjesto i ljudi se, nekoji ljudi se toga pridržavaju sad mladi sigurno ne, mislim v subotu v izlasku se niko toga ne pridržava, aliii recimo drugo jutro je sve natrag čisto. Znači ljudi valjda rade v noći čiste to i evo to je neka razlika.

Što se tiče šesnaestog cilja održivog razvoja mir, pravda i snažne institucije vidljive su razlike u odgovorima sudionika. Dok neki sudionici navode kako se sigurnije osjećaju u Hrvatskoj nego u inozemstvu (**S4** i **S6**) drugi se ipak sigurnije osjećaju u inozemstvu (**S1**, **S2**, **S3** i **S5**). Nitko od sudionika nema iskustva (**S1**, **S2**, **S3**, **S4**, **S5** i **S6**) s kršenjem ljudskih prava niti u inozemstvu niti u Hrvatskoj. Ujedno, razvidne su sličnosti u povjerenju u

institucije s obzirom na to da svi sudionici (S1, S2, S3, S4, S5 i S6) više vjeruju inozemnim institucijama nego hrvatskim:

S1: *Aaaam...sigurno ima, maaaalo nekaj...kaj ja znam...ako neko nekaj fkradne...sitnice nekše, ali ovak neka veliko baš, kaj bi se neko strelil ili tak neka...to tu nema...mislim neznam...ja sam ne nikaj čul...mislim siguren sam da nema...ja bi rekel da je to dosta sigurni kvart... (...) Aaaah...pa ve dobro ve či po celi Nemački gledim sigurno ima dosta lopovi kak i v saki drugi zemlji, ali to baš ne dojde vun...to je se skriveno malo...ja mislim...ali pak mislim da ima dosta toga...pogotovo to z bankama i to se...ali ovak kriminalci dok neko nekoga ubije to je ja mislim sam mali dio...dobro pak ja ne pratim baš vesti pa ne znam dosta o tomu, ali sigurno tu i tam se navek nekaj dogodi i onda to mediji normalno moraju malo pretjerivati...mislim da je to onda malo pretjerano...isto kak i ve s COVID-om to isto mislim da su malo mediji pretjerali, ali to je moje mišljenje...(...) Ajd v policiju i jee...80% hahahh...(kratak smijeh)...pak imaš sigdi tak nekše ljude...dobro većinom kaj čujem je za aute, to dosta kontroleraju i onda kazne znaju dosta pisati ak se samo malo već dopeljaju v selo nego kak je to v Hrvatski ja mislim, osim na autocesti mislim da su na aute opasno usmjereni, ali pak imaš grade de su već i de su meje takda nesu sigdi. Ali kaj se naprimjer tiče birokracije mislim da je v Hrvatski to jako hudo...hujše neg v Nemački...pogotovo dok si trebaš nekaj rešiti...policiji moreš dati pare i oni te sam pustiju v Hrvatski...v Nemački je ne tak...vlada je isto meje optimalna, ali ok...to je tak sigdi...i v Nemački isto, a v Hrvatski možda malo hujše...*

S2: *Grad u kojem živim osim što je čist, također je i jako siguran za život. Nikad se nisam brinula za svoju sigurnost. I kad bih se vraćala pješke kući po noći nikad se nisam brinula da bi me netko mogao napasti ili mi nešto našao učiniti. Osjećam se jako sigurnom i to mi je jako bitno. Da nisam sigurna već bi odavno otišla i ne bih se vraćala tamo gdje se stalno moram brinuti za svoju sigurnost. Nažalost, u RH, pogotovo Međimurju, svjedoci smo sve gorem i gorem ponašanju ljudi. Svakodneвно sve više slučajeva provala i napada. Po danu, noći. Više ni ne biraju. Ne veselim se povratku u takvu okolinu. Nešto će se morati poduzeti jer to nikamo ne vodi.*

S3: *Da...pa mislim da je siguran...mislim općenito je Danska malo mislim sigurnija osim tipa Kopenhagen je malo veći grad tam se nađe, ima tih geto četvrti hahah (kratak smijeh)...ovogaa to nije baš tipično za Aalborg, al mislim da je dosta sigurno... (...) Da, da! Mislim ja, ljudi se jako poštuju...mislim sad ti možeš ostavit ono neke stvari ovogaaa otključani bicikl i naći ćeš ga nakon, neće ga niko ukrast ili tipa nešt izgubiš oni će odnijet na policiju i predat...to me jako...to je nekaj kaj me ono jako iznenadilo tipa desilo mi se jednom ne znam drugi tjedan da sam izgubila pokaz za autobus i zapravo taj pokaz tko god ga je pronašao mogo ga je iskoristit...znači mogo se vozit jer nije bilo tipa jednostavno je samo ono trebalo prislonit, al mislim ta osoba koja je bila bila je jedna cura, ona je pronašla to, pronašla je mene na fejsbuku, odnijela u moj poštanski sandučić, mene je to jako iznenadilo u prva dva tjedna. U Hrvatskoj neko bi vjeroj...vrlo vjerojatno iskoristio hahahh (dulji smijeh)... (...) Mislim da imam pouzdanja u institucije pogotovo kaj se tiče na primjeru porezne institucije koja hvata sve...hahahh (kratak smijeh)...u Hrvatskoj se često desi da se nekaj malo izmigolji haha...da...jer mislim jako je sve digitalizirano takda...(ubrzanje u govoru) vrlo brzo mogu pronać dosta toga o tebi ako negdje pokušavaš pronać neke rupe ili ovogaaa mislim... al sve ide preko interneta takda ono tipa ako se ti seliš u drugi grad ti sam sebe odjaviš iz svog grada, prijaviš se na novu adresu ono preko interneta, ne moraš otić do policije, čekat u redu i sve je to idealno, ide onak jako brzo i jako lako...da, jako je sve digitalizirano...*

S4: *Phhhh nikad se nisam susrel ovoga kaj se tiče kriminala, čul jesam dosta sam ljudi čul o nekim stvarima kaj sam ja onak baš, dosta naših ljudi dela loše stvari. Dosta se i krade praktički, ali ja nikad nisam imal cilj da sam nekoga upoznal i napravil nekaj. Ja sam došel v drugu zemlju i treba se ponašati u skladu kaj oni meni daju. Fala Bogu imam posel, imam se*

takda mi netreba z nikvim lošim stvarima se baviti. (...) Pa znaš kaj, ja ne volim baš sam hodati v Njemačkoj jer nikad neznaš. Isto kak i doma. Međutim doma se nekak sigurnije osjećaš jer znaš dosta ljudi, tu ne znaš nikoga praktički znaš ljude, ali neznaš ih. More se neki, more ti neko dojt i s leđa. Zato ne volim nikad iti sam. Uvijek idemo nas 5-6 skupa. Jedino po danu moreš iti v dućan, to je normalno se, ali ostalo ipak pazim na to se. (...) S policijom se ne susrećem jedino dok sam moral ići po alo papir. Iii tam sam brzo bil gotov, makar je bilo puno ljudi. Kaj se tiče toga sega, njihovo zdravstvo mi je top. Ovoga od 0 do 10 Njemačka je 10, a Hrvatska je možda petica nekakva. Eto.

S5: *Paa recimo, a recimo to da da. Ali to možda da ti ne vidiš ne znači odma automatski da se niš ne događa iza paravana. I to je se posud tak. Al u većim gradovima di ima više ljudi naravno da se to primjeti. Ideš na ulicu nabaviš kaj god trebaš. Takda di ima više ljudi ima i više toga. A pošto to nije neki velki gradić očito se ne primeti, al sigurno da ima. (...) Prije bi reko da se tu osjećam sigurnije nego u Međimurju...Konkretno zbog ljudi romske nacionalnosti, a ne samo općenito oni nego i općenito ljudi aaa koji su recimo Međimurje je tipično poznato po međimurskom jalu pa je ljudima često žal pa često i guraju nos a i sami dođaju na posjetu mislim to se onda reflektira žal im je. Često se događaju krađe. Mislim i nepravda je jer očito je da se određenim ljudima dozvoljava i nije problem ako imaš drugu boju kože, ali ako ti napraviš tak neš onda to, odma je to loše. Mislim ne da opravdavam niti dajem vjetar leđa ljudima da to rade da krađu il neš, ali očito je daaa da se drugima dozvoljava na neki način. Kaj je v svakom smislu loše. (...) Aaaaah, znači ako se v minus nebre ići onda nula. Mislim realno. Naglašavam tu celo vreme tu korupciju i uvijek se vraćam na ono se su životinje jednake, a neke su jednakije. To ti je isto ovoga i v Hrvatskoj. Mislim i druge države su. Nama susjedi di se to isto više vidi. To je sve ruka ruku mije. Iiii žalosno je, ljudi su voljni lizati dupe da bi dobili dio kolača. I more nakraju biti u stranci za koju im nije baš bajna, ali dobili su visoke plaće i onda moreju opet prodati svoje ja da bi dobili dio kolača, moraju zastupati interese nekoga druga v tom slučaju stranke i zapravo ako pogledaš to koliko je to jadno mislim ako usporediš to prostitutke svojevuljno to rade. A ovi ljudi prodaju svoje ja. Mislim žalosno. Al mislim da Njemci imaju povjerenja v institucije, ali mislim da oni ne vide tolko korupciju koliko mi vidimo. Zato jer oni nemaju finansijskih problema i ne traže ovogaaa traže odkud to ide dok je kod nas obrnuto. Vidiš da neš ne štima onda gledaš od kud sve to ide i onda dođeš do politike. Lažiiii iii mislim očito je kaj je nažalost postalo normalno, a dok tu naprimjer tolko se ne primjeti. Ljudi nemaju problema s egzistencijom i nemaju potrebe raditi to. I normalno čim to ne vide, nemaju potrebe tražiiti to znači da im je okej. Znači da vjeruju ovima na vlasti jer im je okej v životu dok je kod nas skroz obrnuta situacija i naravno da se kod nas više pozna korupcija, kriminal i pogodovanje naprimjer dok tu ne, al to ne znači da toga tu nema. Samo se ne vidi. Velim ljudima je okej i nemaju potrebe tražiti to.*

S6: *Ne, ne. Ne! Mislim da je v Hrvatskoj puno sigurnije! Iiii ovogaaa upravo radi toga jer ima jako puno naroda aaa iiii znači evo jedan primjer sam hodam od grada dooo neznam neznam do stanice doma znači to je obično selo znači nije Zürich i znači z svake strane miris marihuane recimo jer mislim da sad mi je dečko rekel da ako te tamo uhvate i ako imaš samo za sebe nikome ništa. Mislim ono aaa to recimo jedna stvar. Neznam ja ne bi se usudila ići sama aaa sad u noći u Zürich na kolodvor. Mada to je možda i do mene, ali jednostavno tak se osjećam i mislim da nije tam sigurno i to isto znači pogotovo taj posao s kojim bum se bavila ima puno više problema nego tu kod nas. (...) Paaaa mislim da imam v Švicarskoj veće povjerenje neznam to je isto možda do mene ii ali recimo sad dok uspoređujem samoo ove institucije znači socijalna skrb i to kojima se ja mislim baviti poslije mislim da je tam puno bolja situacija nego v Hrvatskoj, mislim ima puno više svega sad dok me znaju ili sestra ili neko od poznanika pitati pa me oće pitati neznam rastavljaju se pa za djecu pa da im pomognem nešt bezveze, totalno druga mislim ono priča takda tam imam neka veća povjerenja bi rekla, ali isto ne mora biti tak... Nekak imam osjećaj da se tam sad mislim neznam više kak je tu kod nas možda isto ali više se ono sve zaokrenulo. Nekak mi se čini tam da po pričama i po iskustvu nema više opće tog autoriteta neznam učitelj, učitelj autoritet.*

Imam nekak osjećaj da to više opće nije tak neznam kak je sad tu u Hrvatskoj, ja bi rekla da postoji još neki autoritet dok recimo tam ne...

U odgovorima sudionika vezanima za sedamnaesti cilj *partnerstvom do ciljeva* svi sudionici slažu se s time da Hrvatska u najtežim trenutcima može biti složna, a pravi primjer toga bila je složnost za vrijeme potresa koji su zahvatili Hrvatsku, ali isto tako humanitarna pomoć i financijska koja je upućena siromašnijim zemljama brine neke sudionike s obzirom na to da se vrlo često ne zna gdje će ta pomoć završiti odnosno hoće li uopće završiti u pravim rukama (**S1, S2, S3, S4, S5 i S6**):

S1: *Ahaa...aaaam...pa mislim...da je ve bole povezano kak je prije bilo i ka Nemačka to kaj čujem dosta drugim zemljama pomaže...ono dok je kriza bila...pa kaj su Grcima peneze poslali dva tri put...mislim da Nemačka dosta dela za Europsku uniju ka pomogne di moreju...aah...dobro Hrvatska ve nema te mogućnosti takda mislim da su bole ovisni o drugima nego kaj oni nekomu drugome pomažeju...pogotovo ve dok je bil potres i tak...jee...to su isto čuda dobili izvana...ali dobro...tak je kak je...al to ve pak nebreš se usporediti...tu je 80 milijoni, tam je 4 miljone čak i meje možda...(kratka stanka)...ali mislim saka država da kaj more od sebe dobro rečeno...*

S2: *Ne. Mislim da je raspodjela novaca i sredstava jako nepravедna. I da uvijek najmanje dobe oni koji najviše trebaju. A najviše oni koji najviše imaju. Nikad neće biti savršeno i uvijek će netko htjeti više nego li mu je potrebno, ali sve dok se cijeli svijet ne ujedini i odluči pomoći onima kojima je to stvarno potrebno, nećemo biti sretni. Ni sigurni. Ni složni. Nažalost.*

S3: *Pa mislim...pretpostavljam da ima, ima mjesta za napredak...da se to još poboljša pogotovo ove prilike s izbjeglicama...a sad...mislim u Hrvatskoj je što se tiče humanitarnog rada vidjela sam i mislim da Hrvati onak općenito imaju veliko srce po pitanju pomoći bilo da je to da se u državi desila neka hitna situacija ili ako treba pomoći izvan...mislim za Dansku ne mogu reći nisam sad primijetila neka jako, al najviše se organiziraju oko izbjeglica...al to opet ovisi što vlasti...ako vode malo više ljevica, malo se više to promovira ta migracija..*

S4: *Paaa jednostavno gledim v zadnje vreme i to kaj smo imali v Petrinji naprimjer imali smo mislim da nam je Austrija pomogla i Njemačka su isto došli vatrogasci, ipak je bilo nekih kontakti da su jedni drugima pomagali, a tooo morem ti reći naprimjer isto situacija naprimjer tenisač on je Srbin. On je pomagal Hrvatskoj, znaš ti, nesam to znal prije, al ja sam njega baš kritiziral v nekim stvarima, al kad sam ja čul kolko je on novaca v Hrvatsku dal, on je stvarno par milijuna dal samo za Hrvatsku. Eto. Da pomogne kaktiga siromašnoj zemlji tad kad je ta korona i kad je taj potres bil. Ali znaš kaj, nejdu mi nekše stvari v glavu. Zakaj mi nebremo biti složni. To meni ili da bude mir v svetu, da se ne svađamo, gledim taj da je Rusija neka bombarderali su neka i sad zakaj se to nebre sprečiti. Ja da sam na nekšoj vlasti ja bi se skroz zabranil jer nebrem nikad gledati jer ja imam kolko imam, ti imaš kolko imaš, ja sam zadovoljen svojim životom, al ne volim nepravdu. Nekad kad gledim te ljude kaj se tam dogodilo i v Siriji. Znači katastrofa. Da smo svi složni, mi sami sebi delamo paniku, straha, ljudi ubijaju, znači katastrofa. Nemam komentara. Eto.*

S5: *Recimo televizija i radio su najbolji alati za prikazivanje toga kak god oni hoću. Al stvarnu istinu što se događa na drugom kraju svijeta nemožemo znati. Oni mogu pokazati točno ono šta je njima u interesu takda uvijek se bajno krasno to je sumnjivo, neje? Uvijek*

moгу koristiti lažne vijesti, propagandu za uvjeravanje ljudi neš kaj ne postoji, da je neš kritično i normalno da je lako manipulirati s njim takda mi zapravo niti neznamo kaj se iza toga paravana zapravo događa. A dok naravno samo se fino krasno bajno prikazuju tu neš ne valja jer i mi znamo da neje to tak. Očito se pokušava neš zataškati kaj se ne vidi. A kaj se tiče Hrvatske ovoga pa evo imaš nedavno primjera potres kak je to sve krenulo pa čitaš ljudi pišu ovoga da materijal nestaje, da nema ovoga onoga, pa onda vidiš kuće su srušene pa onda vidiš to su kuće zapravo napravljene posle rata aaam nutra nije bilo armature ili dovoljno armature i kuća se cela srušila mislim pametnome dosta. Takda kolko pomažu, kolko odmažu. Više odmažu nego pomažu. Sad opet se gledaju i dalje osobni interesi samo da se negde prikrpaju. Mislim pogle samo kolko se para skupilo, miljona. Celu Petrinju bi novu napravili. Di su te pare?! Ko zna di će to završit na kraju, mislim nažalost. Najgore je od svega toga da smo svi mi toga svjesni, da je to postalo normalno. I ljudi su okej s tim. To je katastrofa. Al recimo naprimjer pomoć. Aaa neki recimo tu naprimjer nemožeš sam tak završiti na cesti dok naprimjer u Hrvatskoj možeš, niko ti neće pomoći. Tu naprimjer svako mora živjeti negdje da ima smještaj. Tu da nemaš ništ ti dobiš minimalnu pomoć recimo hart 4 neznam dobiješ 40 eura, dobiš smještaj i mislim da ti plate grijanje i tak neš, neke račune. Ve ako znači nemaš posla oni ti daju stan i pobrinu se za tebe da imaš minimalno, a kolko je toga u Hrvatskoj bilo kolko slučajeva znaš? Ja neznam niti ja. To je samo svojima, a de su tek drugi da bi nekome pomogli. To je konkretno primjer znam, ali o drugima neznam. Ali ako hrvatska vlada ne pomaže niti svojim ljudima nego odmaže, a de je tek ostalo. A naprimjer dok ti se grade stanovi odeđeni broj stanova mora biti socijalni stanovi i to onda ide prek općine i onda neke obitelji dobe taj stan jer si ne mogu priuštitit il neko ko nema posla il neš pomogne ti platiti najam, recimo općina ti pomogne platiti najam.

S6: Paaa phhh, mislim da je teoretski povezan dosta, a sad v praksi mislim nemam ono osobno neko iskustvo ali znam po pričama kolko ljudi zapravo ne vjeruje tim organizacijama jer zapravo recimo novci i sve ostale stvari ne završe tam di bi trebali to znam sad po pričama iz Hrvatske. Sad kad uzmem Švicarsku neznam znam da moj klub uvijek doniramo sportsku odjeću iii onda mislim vidimo na slikama da ta djeca to stvarno nose recimo...Sad... sad ovo neznam mislim doniraš novac, ali stvarno nikad neznaš di završi. Mislim da sve manje ljudi ne vjeruje već tome pa zato niti ne doniraju pogotovo v Hrvatskoj valjda si misliš 100 kuna meni znači za tjedan dana, aaa bog zna gdje će završiti...

6. Rasprava

S obzirom na različite parametre koji su bili obuhvaćeni ovim istraživanjem, mogu se uočiti određene sličnosti i razlike koje doprinose sagledavanju cjelokupne slike problema iseljavanja iz Međimurske županije u kontekstu održivog razvoja. U istraživanju su uključene zemlje kao što su Danska, Irska, Njemačka i Švicarska kao neka od aktualnih odredišta mladog međimurskog iseljništva. Zasigurno bi bilo zanimljivo u istraživanje uključiti više sudionika iz drugih europskih zemalja kao što su Belgija, Švedska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Austrija, Slovenija i dr., koji ovim istraživanjem nisu obuhvaćeni i što je jedno od ograničenja provedenoga istraživanja. Također, u istraživanju je sudjelovalo samo šest osoba zbog čega bi svakako bilo korisno u daljnjim istraživanjima uključiti još toliko sudionika kako bi se mogla napraviti detaljnija usporedba s podatcima dobivenima u ovom istraživanju.

Primjećuje se kako su glavni razlozi odlaska mladih iz Međimurske županije povezani s obiteljskim, financijskim, društvenim, ljubavnim, obrazovnim ili karijernim razlozima. Uspoređujući dobivene rezultate s rezultatima dobivenima u kvantitativnom istraživanju radu nagrađenom Rektorovom nagradom (Zadravec, 2019/2020: 30), možemo vidjeti kako su razlozi odlaska iz ostalih dijelova Hrvatske vrlo slični. Tako hrvatsko stanovništvo kao glavne razloge odlaska u Irsku navodi nezaposlenost ili nezadovoljstvo zaposlenjem, gospodarsku i političku situacije u Hrvatskoj, a najmanji broj njih odlazi zbog obiteljskih razloga ili školovanja. S jedne strane, ovo istraživanje potvrđuje da usprkos boljoj kvaliteti života, uvjetima stanovanja (bez obzira na cijenu), financijskim prilikama i zadovoljstvu zaposlenjem u inozemstvu za razliku od one u Hrvatskoj, još uvijek postoji namjera povratka u domovinu kod većine međimurskih, ali i hrvatskih iseljenika i to u bližoj budućnosti, a ne tek u mirovini kao što planiraju neki hrvatski iseljenici iz Irske prema rezultatima kvantitativnog istraživanja. Ipak, iseljenici iz Međimurske županije koji ne razmišljaju o povratku u domovinu, ne planiraju se vratiti niti u svojoj mirovini. Činitelji za namjerom povratka u domovinu svakako mogu biti motivirani nostalgijom za domovinom, svojim domom i obitelji, što je zapravo vrlo slično s rezultatima kvantitativnog istraživanja (Zadravec, 2019/2020: 45-46) prema kojima hrvatski iseljenici u Irskoj nastoje odraditi Irsku i vratiti se u Hrvatsku upravo zbog svoje povezanosti s domovinom. Tome u prilog svakako ide i teza da se međimursko iseljeničtvo u inozemstvu ponekad osjeća neprihvaćeno, ne zbog svoje nacionalnosti već upravo iz razloga što su u zemlji u kojoj trenutno žive stranci. Međutim, u kvantitativnom istraživanju (Zadravec, 2019/2020: 52-53) uočava se razlika između međimurskog i hrvatskog iseljeničtva. Naime, hrvatsko iseljeničtvo koje je zadovoljno životnim standardom i zaposlenjem u Irskoj uopće nema namjeru vratiti se u Hrvatsku dok oni koji time nisu zadovoljni sve više razmišljaju o svom povratku u domovinu. S druge strane, iako sudionici generalno kvalitetu života u inozemstvu ocjenjuju boljom, neki od njih navode razliku u mentalitetu ljudi. Naime, dok je u materijalnom smislu kvaliteta života vani bolja, kvalitetniji društveni odnosi u Hrvatskoj nikada neće biti jednaki onima u europskim zemljama.

Zanimljiva je činjenica kako mlado međimursko stanovništvo odlazi na studij u zapadne europske zemlje. Stoga se može postaviti pitanje: bi li podizanje standarda obrazovanja u Hrvatskoj moglo smanjiti broj iseljenih iz Međimurske županije? Može li tome doprinijeti upravo implikacija javnih politika u aspektu modernizacije obrazovnih ustanova diljem Hrvatske? Međutim, ako europske zemlje u većoj mjeri ispunjavaju uvjete i standarde

fakultetskog obrazovanja i mogućnosti što se tiče prakse, tehnologije, bilo bi jako korisno usporediti mogućnosti i standarde, ali i potencijale kojima bi se na hrvatskim sveučilištima odnosno u Republici Hrvatskoj isti mogli poboljšati. S obzirom na to da je primjerice za Švicarsku potrebna viza, hoće li to smanjiti broj onih koji će otići u Švicarsku ili će možda zbog toga mladi razmišljati o studiju nekoj drugoj europskoj zemlji? Isto tako, može li stjecanje praktičnog znanja još od osnovnoškolskih ili srednjoškolskih dana pomoći učenicima sa strukovnim zanimanjem da ipak svoj radni vijek provedu u Hrvatskoj, a ne negdje u inozemstvu omogućujući im pritom normale uvjete rada i radnog opterećenja, ali i pošteno plaćen posao i na taj način promicati osmi cilj održivog razvoja pod nazivom *dostojanstven rad i gospodarski rast*?

Premda međimursko iseljništvo uglavnom bez ikakvih problema odlazi u inozemstvo, vidljivo je kako svoje boravište u Međimurskoj županiji objavljuju samo na razdoblje od pet godina. Je li upravo povratak međimurskog iseljništva kroz povijest, ali i danas rezultirao većim ulaganjima i investicijama upravo u Međimurskoj županiji koja je prema kriteriju razvijenosti u odnosu na ostatak Republike Hrvatske na samom vrhu? Usporedbe radi, prema rezultatima kvantitativnog istraživanja hrvatskih iseljenika u Irskoj, upravo bi promjena radne klime, promjena gospodarske i političke situacije u zemlji bila glavna motivacija i razlog povratka u domovinu, ali se isto tako velik broj hrvatskih iseljenika ne planira vratiti upravo zbog niskog životnog standarda u Hrvatskoj i institucionalnih problema. Hoće li međimursko iseljništvo koje zaista razmišlja o svom povratku vratiti se i investirati u svoj kraj kao što je to radilo međimursko iseljništvo kroz povijest, ostaje otvorenim pitanjem za nova istraživanja.

Budući da svi sudionici imaju iskustva s teškim početkom u inozemstvu uglavnom zbog straha i jezika, rezultati istraživanja pokazuju kako bez obzira na brojne hrvatske udruge koje djeluju diljem europskih zemalja, a koje su djelovale i kroz povijest, začuđuje činjenica kako se mlado međimursko iseljništvo ne učlanjuje u iste. Iako razlozi tomu mogu biti različiti, ali jedan od mogućih razloga jest i taj da nemaju potrebe učlaniti se ako se u skoroj budućnosti planiraju vratiti doma. Drugi od razloga može biti i nedostatak vremena dok treći može biti nezainteresiranost. Navedeno sasvim sigurno ostaje otvorenim za buduća istraživanja. Ujedno, gotovo svi iseljenici primjećuju društvene probleme koji su prisutni u Hrvatskoj kao što su korupcija, loša politička vlast i političke elite, no nitko od njih nije zainteresiran za politiku ili je politički aktivan. Iako nekoliko sudionika kvalitativnog istraživanja društvene probleme i korupciju smatra jednim od glavnih problema odlaska

mladih iz Hrvatske, u prethodno provedenom kvantitativnom istraživanju hrvatski iseljenici u Irskoj (Zadravec, 2019/2020: 50) odlazi iz Hrvatske i ne želi se vratiti u Hrvatsku upravo zbog tih problema. To potvrđuju i istraživanja koja se bave iseljavanjem Hrvata u Njemačku koja ujedno pokazuju da siromaštvo nije primarni razlog odlaska mladih već upravo društveni i moralni problemi povezani s korupcijom i neučinkovitim radom institucija (Jurić, 2017: 362; Jurić, 2018).

Dok postoje razlike u rezultatima vezanima za odlazak mladih iz Hrvatske i rezultatima o namjeri povratka u domovinu iz inozemstva, mogu se uočiti određene sličnosti u shvaćanju važnosti i promicanja 17 ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih naroda u različitim europskim zemljama. Tako se s problemom siromaštva i gladi pretežito suočavaju pojedina mjesta, a ne svi dijelovi primjerice Hrvatske, ali i ostalih zemalja koje su obuhvaćene ovim istraživanjem. Međutim, socijalna pitanja puno su bolje riješena u inozemstvu nego u Hrvatskoj s obzirom na to da će se onima koji su u inozemstvu završili na ulici omogućiti da budu stambeno zbrinuti i da primaju pomoć što u Hrvatskoj vrlo često nije slučaj.

Nadalje, zdravstveni sustav unatoč tome što je dostupan svima u Hrvatskoj, nije toliko brz i učinkovit kao što je to u inozemstvu. Tako je i obrazovanje prema mjerilima sudionika bolje u inozemstvu upravo zbog praktičnog znanja u koje se ulaže puno više nego samo u teoriju što je tipično za Hrvatsku. Ipak, može se reći kako je članstvo Hrvatske u Europskoj uniji olakšalo priznavanje diploma u zemljama koje su uključene u istraživanje, uzimajući u obzir i Švicarsku koja nije članica, ali je akademska diploma jedne od sudionica bila prihvaćena bez ikakvih problema. Potrebno je naglasiti i da prema riječima jedne od sudionica ovog istraživanja uz sve nedostatke obrazovnog sustava u Hrvatskoj, za razliku od irskog, hrvatski sustav djecu ipak uči nekim temeljnim vrijednostima dok se to u Irskoj počelo zanemarivati. Upravo u ovome uočena je sličnost međimurskog i hrvatskog iseljeništva u Irskoj prema kojoj roditelji ipak preferiraju hrvatski odgojni i obrazovni sustav.

Proučavajući rezultate istraživanja, žene su danas na neki način manje plaćene u odnosu na muškarce i u inozemstvu i u Hrvatskoj. Također, bogatstvo vodom kojim raspolaže Republika Hrvatska svakako treba čuvati i zaštititi u najvećoj mogućoj mjeri kao što je to napravljeno i primjerice u Švicarskoj kao razvijenoj zapadnoeuropskoj zemlji. U Hrvatskoj potencijal za pristupačnu i čistu energiju pri čemu podrazumijevamo iskorištavanje obnovljivih izvora energije svakako postoji, ali je u svakom slučaju neophodno investirati u industriju, infrastrukturu, promet i sl. kao što je to napravljeno u inozemstvu i na taj način

doprinositi održivom razvoju. I dok su sudionici svjesni važnosti podrijetla proizvoda koje konzumiraju, ali i zbrinjavanja okoliša kao što je slučaj i u Hrvatskoj te problema klimatskih promjena s kojima se bori čitav svijet, i dalje se veće i češće kazne dobivaju u inozemstvu nego u Hrvatskoj u slučajevima uništavanja prirode i okoliša. Rezultati istraživanja potvrđuju da je jedan od najvećih problema u vezi sa šesnaestim ciljem *mir, pravda i snažne institucije* jest upravo nepovjerenje u hrvatske institucije budući da je veća razina povjerenja u institucije zemalja u kojima se sudionici istraživanja trenutno nalaze nego u one u njihovoj domovini.

Premda svaka od zemalja koja je obuhvaćena ovim istraživanjem poduzima aktivnosti kako bi se ciljevi održivog razvoja ostvarili, može se reći da Hrvatska pa tako i Međimurska županija po pitanju čuvanja svojega najvećega kapitala – ljudi, ali određenih ciljeva održivog razvoja i dalje zaostaje za zapadnoeuropskim zemljama s obzirom na to da ih pušta da odu. Prema svemu navedenome, i dalje ostaje otvoreno pitanje hoće li se uistinu međimursko iseljništvo koje prema rezultatima ovoga istraživanja razmišlja o povratku u domovinu vratiti? U svakom slučaju bilo bi jako zanimljivo ponoviti ovo istraživanje na istim sudionicima kroz određeno vremensko razdoblje od primjerice pet ili deset godina i proučiti jesu li se doista vratili u svoje rodno Međimurje ili ne. Međutim, istraživanje mladih koji su odlučili otići iz Međimurske županije kao jedne od razvijenijih regija u Republici Hrvatskoj u kontekstu održivog razvoja jedan je od znanstvenih doprinosa, ali i potencijalnih implikacija koje je nužno početi primjenjivati. Premda Međimurska županija po nekim mjerilima razvoja bolje stoji naspram ostatka Hrvatske, potrebno je upirati na javne politike koje će takvo stanje i održati ili ga učiniti još boljim.

7. Zaključak

Unatoč tome što se danas u velikoj mjeri koncept održivog razvoja usmjerava na zaštitu okoliša, klimatske promjene što je svakako važan aspekt, u ovome se radu naglasak stavlja na još jedan važan aspekt održivog razvoja a to su ljudi. Naime, bez ljudi o održivom razvoju kao pojmu danas ne bi bilo riječi, a isto tako iseljavanje kao odlazak ljudi iz matične domovine bilo na privremenu bilo na trajnu migraciju Republiku Hrvatsku s posebnim naglaskom na demografski aspekt, stavlja u nepogodan položaj.

S obzirom na neopsežnu literaturu i dosad provedena istraživanja s posebnim naglaskom na Međimursku županiju, ovo je vrlo važno područje koje je potrebno proučavati

jer je iseljavanje iz Međimurja od svoje prošlosti sve do danas vrlo aktualno. No aktualno je i iseljavanje stanovništva iz svih dijelova Hrvatske. Međutim, navedeni problem se, uz pravi pristup na dugoročnoj razini, može riješiti. Iako pritom ne možemo govoriti o nekakvom kratkoročnom rješenju budući da je za to potrebno planiranje, dugoročni ciljevi i reforme kako Republika Hrvatska, a samim time i Međimurska županija ne bi u potpunosti ostale bez svojih ljudi. Međimurska županija površinski je najmanja županija u odnosu na ostatak Hrvatske, ali je brojem stanovnika najgušće naseljena u Republici Hrvatskoj. Karakterizira ju povoljan geografski položaj i prometno je dobro povezana sa središnjom Hrvatskom, ali i brojnim europskim gradovima s obzirom na to da se nalazi u pograničnom području. Prema analizama Državnog zavoda za statistiku, Međimurska se županija suočava s demografskim problemom starenja stanovništva i iseljavanja mladog, radno sposobnog stanovništva. Unatoč tome što postoje pozitivni primjeri kojima se mlade obitelji i mlado radno aktivno stanovništvo nastoji potaknuti da ostanu živjeti u svome kraju kao što su subvencije Grada Preloga za stambene kredite koje se povećavaju za svako rođeno dijete („Prelog daje subvencije za stambene kredite mladim obiteljima“, 28. svibnja 2019), otvaranje novih tvornica i radnih mjesta inozemnih, ali i domaćih investitora u tri međimurska grada – Čakovcu, Prelogu i Murskom Središću, korištenje fondova Europske unije za ulaganje u razvoj Međimurske županije (Tehnološki-inovacijski centar Međimurje, <https://ticm.hr/>), aplikacija *HRcity* (<http://hrcity.hr/projekt/>) kojom se nastoji olakšati komunikacija s različitim institucijama te riješiti svakodnevni problemi, zatim dodjela financijskih sredstava i sufinanciranje Međimurske županije različitih programa i projekata u kulturnom, gospodarskom, poduzetničkom, obrazovnom i drugim područjima, mlado međimursko stanovništvo i dalje napušta svoje rodno Međimurje. Navedene javne politike i dostupni programi jesu ključni za stupanj razvijenosti Međimurske županije zbog kojih je ona na neki način bolja u odnosu na ostatak Republike Hrvatske, ali ih je isto tako potrebno promovirati te ulagati u njih s ciljem sprječavanja ili barem ublažavanja fenomena iseljavanja iz Međimurske županije.

Zaključno se može konstatirati da unatoč tome što međimursko iseljništvo razmišlja o svojem povratku u domovinu, iseljavanje i dalje predstavlja ugrozu održivog razvoja. Isto tako bez ljudi ne možemo ni govoriti o održivosti. Sasvim je logično da potencijala ima, no potrebno ga je promišljeno i učinkovito iskoristiti. U konačnici, nužno je naglasiti potrebu shvaćanja važnosti ljudi i njihova ostanka u domovini. S jedne strane, bez strukturalnih promjena u političkom, društvenom, ekonomskom, demografskom i gospodarskom području,

mlado stanovništvo će i dalje vrlo vjerojatno odlaziti u tuđinu bez da su svojoj domovini pružili šansu. Dostojanstven rad, obrazovanje, mogućnost samoostvarenja, kvalitetan rad institucija samo su neki od uvjeta koji mogu pridonijeti ostanku mladih. S druge strane, ako se mladi već i odluče na odlazak svakako ih je potrebno poticati na usavršavanje ili doškoloavanje, ali sve s ciljem da se što brže vrate i primijene znanja stečena u inozemstvu u svojoj domovini i na taj način stvaraju održivost svojega rodnoga kraja u punom smislu te riječi – i na društvenoj, okolišnoj i gospodarskoj razini.

Popis literature

1. Akrap, A. (2003) *Migracija Hrvata u posljednjem desetljeću 20. stoljeća*, Frankfurt am Main: Hrvatska dijaspora u Crkvi i domovini
2. Albrecht, G. (1972) *Soziologie der geografischen Mobilität: Zugleich ein Beitrag zur Soziologie des sozialen Wandels*, Stuttgart: Ferdinand Enke Verlag
3. Baučić, I. (1974) „Vanjske migracije radne snage kao faktor socijalno-ekonomskih promjena u seoskim sredinama“, Institut za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela, *Sociologija sela* 31–32: 127–140.
4. Čizmić, I. & Živić, D. (2005) „Vanjske migracije stanovništva Hrvatske-kritički osvrt“, zbornik radova Stanovništvo Hrvatske-dosadašnji razvoj i perspektive (ur. Anka Mišetić, Nenad Pokos, Dražen Živić), Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 57–69
5. Državni zavod za statistiku (2020) „Ukupan broj stanovnika Međimurske županije 2002-2015 godine“, https://datacommons.org/place/wikidataId/Q58330?utm_medium=explore&mprop=country&popt=Person&hl=en (pristupljeno 22. listopada 2020)
6. Državni zavod za statistiku (2020) „Ukupan broj stanovnika Međimurske županije 2002-2018 godine“,

https://datacommons.org/place/wikidataId/Q58330?utm_medium=explore&mprop=count&popt=Person&hl=en (pristupljeno 22. listopada 2020)

7. Državni zavod za statistiku (2021) <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/retrospekt/predgovor.pdf> (pristupljeno 22. lipnja 2021)
8. Državni zavod za statistiku (2021) „Ukupan broj stanovnika Republike Hrvatske 1960-2019 godine“ https://datacommons.org/place/country/HRV?utm_medium=explore&mprop=count&popt=Person&hl=en (pristupljeno 22. lipnja 2021)
9. Državni zavod za statistiku (2020) „Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2019.“, Zagreb: DZS, 24. srpnja 2020., LVII (7.1.2.)
10. Državni zavod za statistiku (2021) “Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima”, popis 2011., internetska stranica, https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_01/h01_01_01.html (pristupljeno 20. lipnja 2021)
11. Emedimurje.hr (2015) „Pronađena nova najviša točka u Međimurju“, internetski portal, objavljeno 12. siječnja 2015, <https://emedimurje.net.hr/vijesti/drustvo/3088085/predstavljena-najvisa-tocka-u-medimurju-nalazi-se-na-mohokosu/>
12. Golub, B. (2003) „ZAŠTO ODLAZIMO?“, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 12 (1-2) (63-64): 115-140
13. Hajdinjak, I. (2018) „Regionalni dispariteti na tromedi Hrvatske, Mađarske i Slovenije – primjer regija Međimurje, Zala i Pomurje“, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet: Geografski odsjek, Doktorski rad
14. Heršak, E. & J. Šimunko, J. (1990) „Međimurje – povijest, identitet i seobe“, *Migracijske teme*: 569-591
15. Hina (2019) „Koliko su razvijene hrvatske županije? Samo četiri su iznad prosjeka države“, objavljeno 15. siječnja 2019, Tportal, internetski portal, <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/koliko-su-razvijene-hrvatske-zupanije-samo-četiri-su-iznad-prosjeka-drzave-foto-20190115>
16. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2013) Godišnjak, službena internetska stranica <https://webarhiv.hzz.hr/default-id-10052.html?id=10052> (pristupljeno 26. lipnja 2021)
17. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2020) Godišnjak, službena internetska stranica, <https://www.hzz.hr/usluge-poslodavci-posloprimci/publikacije-hzz/> (pristupljeno 26. lipnja 2021)

18. Humphreys, M. (2018) *Sustainable Development in the European Union: A General Principle*, Routledge, Taylor & Francis, New York
19. Jerić, M. (2019) „Suvremeno iseljavanje Hrvata: kakva je budućnost Republike Hrvatske?“, *Oeconomica Jadertina* 9 (2): 21-31
20. Jonjić, P. (1985) „Teorijski aspekti proučavanja migracije: kritički pregled literature“, *Migracijske i etničke teme* 1 (1): 63-76
21. Jurić, T. (2017) „Suvremeno iseljavanja Hrvata u Njemačku: karakteristike i motivi“, *Migracijske i etničke teme* 33 (3): 337-371
22. Jurić, T. (2018) *Iseljavanje Hrvata u Njemačku – Gubimo li Hrvatsku?*, Školska knjiga, Zagreb
23. Jurić, T. (2020) „Vratiti se ili ostati – stavovi novih hrvatskih iseljenika o ostanku ili povratku iz Njemačke“, *Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država, Međunarodna znanstveno-stručna konferencija*, Institut za migracije i narodnosti
24. Kalšan, V. (2006) *Međimurska povijest*, Čakovec
25. Laci, S. (1962) „Donje Međimurje, regionalni prikaz“, *Hrvatski geografski glasnik* 24 (1): 83-100
26. Laci, S. (1993) „Neke značajke suvremenog demografskog razvoja u Međimurju“, *Hrvatski kajkavski kolendar 1994.*, Čakovec, Matica Hrvatska Čakovec
27. Levak, N. K., Luchetti, M. F., & Jurčević, K. (2020) „Return-migration to the ancestral and/or cultural homeland: financial, cultural, social, and emotional perspectives and processes undergone by women who moved to the Dalmatian coast of Croatia“, *Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država, Međunarodna znanstveno-stručna konferencija*, Institut za migracije i narodnosti
28. Magdalenić, I. (1994) „Novije promjene u gospodarstvu županije međimurske“, *Sociologija sela* 32 (1/2): 85-99
29. Marinović, Golubić, M. & Peračković, K. (2020) Obilježja suvremenih povratnih migracija u Hrvatskoj – primjer s otoka Korčule, *Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država, Međunarodna znanstveno-stručna konferencija*, Institut za migracije i narodnosti
30. „Međimurska županija: Opći podaci“ (2021) službena stranica Međimurske županije, <https://medjimurska-zupanija.hr/opci-podaci-mz/> (pristupljeno 22. lipnja 2021)
31. „Međimurska županija u brojkama“ (2020) Međimurska županija, statistički godišnjak, Upravni odjel za gospodarstvo, poljoprivredu i turizam
32. Međimurski tolnačnik (2021) internetska stranica, <https://sites.google.com/site/medjimorskitolnacnik/home> (pristupljeno 21. lipnja 2021)

33. Međimurska županija (2016) Masterplan razvoja turizma Međimurske županije do 2020.
34. Mesarić Žabčić, R. & Njegač, D. (2008) „Opća obilježja vanjske migracije iz Međimurja u srednjoeuropske zemlje“, *Dve domovini* 28: 127-150
35. Mežnarić, S. (1991) *Osvajanje prostora prekrivanje vremena/Migracije umjesto razvoja*, Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske
36. Mikulić, Branko (1991). *Vanjske migracije i razvoj Jugoslavije*, Sarajevo: Ekonomski institut Sarajevo
37. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova (2021) „Održivi razvoj“, internetska stranica, <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> (pristupljeno 15. lipnja 2021)
38. Milas, G. (2005) *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*, Naklada Slap, Jastrebarsko
39. Nejašmić, I. (1990) „Iseljavanje iz Hrvatske u Evropske i prekomorske zemlje od sredine 19. stoljeća do 1981. godine – pokušaj kvantifikacije“, *Migracijske teme*, 6 (4): 511–526
40. Nejašmić, I. (2005) *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Zagreb: Školska knjiga
41. Nejašmić, I. & Toskić, A. (2015) „Starenje stanovništva pograničnih područja Republike Hrvatske“, *Acta Geographica Croatica* 40 (1): 1-13
42. Pavičić Vukičević, J., Zadravec, M., Cajner Mraović, I. (2021) „Namjera povratka hrvatskih iseljenika u domovinu: tko se želi vratiti“, rad predan za objavu u zborniku *Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država* (2)
43. Pavlović Vinogradac, V., Cajner Mraović, I., Ružić, V. (2020) „Neki novi iseljenici? Povezanost s domovinom kod hrvatskih iseljenika u Irskoj i Njemačkoj“, *DHS* 2(11): 185-208
44. Pokos, N. (2017) „Osnovna demografska obilježja suvremenog iseljavanja iz Hrvatske“, *Političke analize* 8 (31): 16-23
45. „Prelog daje subvencije za stambene kredite mladim obiteljima“ (2019), objavljeno 28. svibnja 2019, Večernji list, internetski portal, <https://www.vecernji.hr/vijesti/prelog-daje-subvencije-za-stambene-kredite-mladim-obiljima-1322294>
46. Rajković Iveta, M., Horvatin, T. (2017) „Suvremeno iseljavanje iz Hrvatske u Irsku s posebnim osvrtom na mlade iz Slavonije“, *Migracijske i etničke teme* 33(3): 247-274

47. Salt, John i Hugh, Clout (1976). *Migration in Post-war Europe-geographical essays*, London: Oxford University Press, Ely House
48. Simard, M. (2009) „Retention and Departure Factors Influencing Highly Skilled Immigrants in Rural Areas: Medical Professionals in Quebec, Canada“, in: B. Jentsch & M. Simard (ur.) *International Migration and Rural Areas*, Ashgate
49. Šestak, M. (2006) *Povijesni zemljovid Međimurja*, Povijesno društvo Međimurske županije, Čakovec
50. Šundalić, A. & Pavić, Ž. (2013) *Uvod u metodologiju društvenih znanosti*, Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera
51. Ujedinjeni narodi (2015) „Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development“, <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf> (pristupljeno 25. lipnja 2021)
52. VisitČakovec.com, <http://www.visitcakovec.com/povijesna-kronologija/> (pristupljeno 22. lipnja 2021)
53. Zadavec, M. (2019/2020) „Hrvatski iseljenici u Irskoj: zašto odlaze i namjeravaju li se vratiti u domovinu“, rad nagrađen Rektorovom nagradom u akademskoj godini 2019./2020. pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Irene Cajner Mraović
54. Župarić-Iljić, D. (2016) *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*, Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung